

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2018/03. ■ III. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

ÜGYÉSZSÉGI SZEMLE

2018/03. ■ III. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

Alapító: Legfőbb Ügyészség

Kiadó: Országos Kriminológiai Intézet

Főszerkesztő: Prof. Dr. Vókó György DSc OKRI igazgató, professor emeritus (PPKE)

Felelős szerkesztő: Dr. Kiss Anna PhD tudományos főmunkatárs, OKRI,
egyetemi oktató (PPKE)

Olvasószerkesztő: Dr. Kőhegyes Anikó

A szerkesztőbizottság elnöke: Prof. Dr. Belovics Ervin PhD legfőbb ügyész helyettes,
tanszékvezető egyetemi tanár (PPKE), egyetemi magántanár (ELTE)

A szerkesztőbizottság tagjai:

Prof. Dr. Polt Péter PhD legfőbb ügyész, tanszékvezető egyetemi tanár (NKE),
c. egyetemi tanár (PPKE)

Dr. Lajtár István PhD legfőbb ügyész helyettes, c. egyetemi tanár (KRE)

Dr. Fejes Péter PhD győri fellebbviteli főügyészségi ügyész, egyetemi docens (ELTE)

Dr. Nánási László PhD c. fellebbviteli főügyészségi ügyész, Bács-Kiskun megyei főügyész,
c. egyetemi docens (Szegedi Tudományegyetem)

Dr. Békés Ádám PhD ügyvéd, egyetemi docens (PPKE)

Prof. Dr. Domokos Andrea PhD egyetemi tanár (KRE)

Prof. Dr. Gellér Balázs József PhD ügyvéd, tanszékvezető egyetemi tanár (ELTE)

Prof. Dr. Görgényi Ilona PhD egyetemi tanár (Miskolci Egyetem)

Szerkesztőbizottsági titkár: Dr. Sárík Eszter tudományos munkatárs, OKRI

Tördelő, grafikus: Dr. Kőhegyes Anikó

Weboldal tervező: Legfőbb Ügyészség Informatikai Főosztály

TARTALOM

2018/03

TANULMÁNYOK

- 06** Pápai-Tarr Ágnes
Az elkövető személyiségéhez igazodó „büntetéskiszabás”
a fiataikorúak eljárásában
- 22** Tilki Katalin
Az állatkínzás miatt indult büntetőeljárások tapasztalatai III.
- 36** Firkó Zsolt
A falopásokról és tűzifacsalásokról II.

KEREKASZTAL-BESZÉLGETÉS

- 62** Eszter Sárkány– Szilveszter Póczik – Orsolya Bolyky
Report on the annual conference
of the European Society of Criminology in Sarajevo

HÍREK

- 80** Fázsi László
A különleges bánásmód biztosítása

NEMZETKÖZI FIGYELŐ

- 117** Szabó Imre
Az elektronikus bizonyítékok megszerzésének időszerű problémái

KÖNYVAJÁNLÓ

- 160** Könyvismertető
Kiss Anna
Finszter Géza: Rendészettan
- 164** Válogatás a szakirodalomból

PÁPAI-TARR ÁGNES¹

AZ ELKÖVETŐ SZEMÉLYISÉGÉHEZ IGAZODÓ „BÜNTETÉSKISZABÁS” A FIATALKORÚAK ELJÁRÁSÁBAN

Bevezető gondolatok

A büntető jogtörténet világából jól ismert tett és tettes büntetőjogi iskolák harcának napjainkra ható eredménye, hogy a büntetőjogi felelősség megállapítására az elkövetett tett alapján kerül sor, de a büntetés kiszabása körében szükség van az elkövetők differenciált kezelésére. Az elkövetők közti különbségtétel már jogszabályi szinten is megjelenik és meg is kell, hogy jelenjen, ezt nevezzük törvényi individualizációnak. Ennek köszönhetően enyhébben bíráljuk el a fiatalkorúak cselekményeit és szigorúbb szabályok vonatkoznak például a bűnismétlőkre.

A büntetőjogi szankció meghatározása során az elkövető valódi személyiségét azonban csak a jogalkalmazónak van lehetősége ténylegesen is figyelembe venni. A bíró mindig egy konkrét ügygel és annak konkrét bűnelkövetőjével találkozik, egyszer előforduló jelenségeknek és összefüggéseknek tulajdonít jelentőséget. A bíró az, aki a súlyosító és enyhítő körülmények feltárásával és helyes értékelésével képes az esetleges jogalkotásból is eredő igazságtalanságok kompenzálására, enyhítésére. Az elkövető személye és személyi társadalomra veszélyessége csupán egy a figyelembe veendő büntetőkiszabási szempontok közül, de hangsúlyoznunk kell, hogy soha nem elhanyagolható szempont, még akkor sem, ha csekélyebb tárgyi súlyú bűncselekményről van szó.

A büntetést mindig konkrét személlyel szemben szabja ki a bíróság és ennek a személynek szinte minden tulajdonsága komoly szempont lehet a büntetés meghatározásakor.² A modern büntetőjogi rendszerekben a büntetés kiszabása során tehát nem tekinthetünk el attól, hogy részletesebb vizsgálat tárgyává tegyük: ki is a konkrét bűncselekmény elkövetője. Annál is inkább, hiszen a büntetőkiszabás egyik deklarált feladata, hogy a büntetés legyen tekintettel a büntetési célokra. A büntetés akkor tölti be leghatékonyabban a célját, ha a

¹ Egyetemi adjunktus, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntetőjogi és Kriminológiai Tanszék

² RENDEKI Sándor: *A büntetés kiszabása. Enyhítő és súlyosító körülmények*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1976. 155.

bűncselekmény elkövetéséhez képest minél hamarabb és az elkövetett tethöz, valamint az elkövető személyiségéhez igazítottan, vagyis az individualizáció elvét is szem előtt tartva kerül kiszabásra.³ A büntetési célokra tekintettel történő büntetéskiszabás tehát nem kezelhető el az elkövető személyiségének a büntett által meghatározott körben és mélységben történő feltárása nélkül. Földvári szerint nagyon megkönnyítené a büntetéskiszabás felelősségteljes munkáját az elkövető személyiségének alapos ismerete.⁴

Különösen igaz ez fiatalkorúak eljárásában. Az ifjúság ugyanis egy kiemelkedő társadalmi érték, ezért nem mindegy, hogy a „*tévedés útjára lépett*” jövő generációját milyen eszközökkel kezeljük, hogyan próbáljuk jó útra téríteni, törvénytisztelő életmód felé terelni. A fiatalkorú személyiségéhez képest adekvát büntetőjogi szankció megtalálása fokozott elvárás a társadalom részéről is. Nem kis felelősség hárul a bíróra, hiszen a fiatalkorúak eljárásában a lehetőségekhez képest a leggyorsabban, ugyanakkor hatékony szankciót alkalmazva kell lezárni a büntetőügyet.

A 21. századi igazságszolgáltatásnak azonban számos új kihívással és problémával is szembe kell néznie. Az eljárás gyorsításának kérdése évtizedek óta foglalkoztatja a jogalkotót, de napjainkban is igen aktuális, hogy hogyan kerülhetők el a több évig tartó eljárások. Az ügyek feltorlódása és az eljárások észszerűtlen elhúzódása a büntetőeljárás valamennyi szereplője számára kifejezetten káros.⁵ Számos európai ország – beleértve hazánkat is – ezért jelentős igazságszolgáltatási reformokat vezetett be annak érdekében, hogy fokozza az eljárás időszerűségének követelményét, csökkentse a költségeket vagy hatékonyabbá tegye az igazságszolgáltatás akták tömegével küzdő apparátusát.⁶

A büntetőeljárás gyorsítását az államok többnyire úgy oldják meg, hogy különösen a csekélyebb jelentőségű, de tömegesen előforduló bűncselekményektől igyekeznek megszabadítani igazságszolgáltatási rendszereiket, és egyre tágabb teret engednek az opportunitásnak.⁷ Ebben a folyamatban kulcsszerepe van az ügyésznek, aki az utóbbi évtizedekben olyan feladatokat kapott, melyekkel korábban csak a bíróságokat ruházta fel a jogalkotó.⁸ Amikor az ügyész egyéni magatartási szabályként a köz érdekében munkavégzést ír elő, vagy meghatározott célra anyagi juttatás teljesítésére kötelezi a terheltet, felvető-

3 Ezt nevezzük bírói individualizációnak.

4 FÖLDVÁRI József: *A büntetés tana*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1970. 239.

5 PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőeljárás gyorsításáról*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2012. 9–10.

6 KEREZSI Klára: *A közvélemény és a szakemberek a helyreállító igazságszolgáltatásról*. Büntetőjogi Kodifikáció, 2006/2., 8.

7 PÁPAI-TARR (2012) 70–79.

8 RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális jogköre*. Miskolci Egyetemi Kiadó, 2015. 1–12.

dik a kérdés, hogy nem tévedt-e át a bíró szerepkörébe.⁹ Kétségtelenül emlékeztet bennünket ugyanis ez az ügyészi intézkedés a közérdekű munka büntetésre vagy a pénzbüntetésre, még ha terminológiájukban nem is így illetjük őket.¹⁰ Így aztán a mai igazságszolgáltatási gépezeten belül már nemcsak a bíró számára fontos, hogy megfelelő ismerettel rendelkezzen az elkövető személyiségéről, hanem az ügyész számára is.

Tanulmányomban a fiatalkorúak büntetőjogának, azon belül is a szankciórendszernek a vizsgálatára vállalkoztam, természetesen a teljesség igénye nélkül. Célkitűzésem mindössze arra irányult, hogy megvizsgáljam, melyek azok az elvek, melyek mentén a fiatalkorúak eljárásában a szankció meghatározása történik. Melyek továbbá azok a jogintézmények, melyek az elkövető személyiségére is tekintettel, az individualizáció követelményének igyekeznek eleget tenni. A büntetéskiszabást jelenleg tágan értelmezem és az „ügyészbíráskodás” egy szűkebb szegmensét is vizsgálom. Az ügyész széles diszkrecionális jogkörét a korábban vádemelés elhalasztásaként, ma a feltételes ügyészi felfüggesztésként ismeretes jogintézmény részbeni bemutatásával tekintem át, kifejezetten csak arra koncentrálna, hogy az egyéniesítés szempontjai hogyan érvényesülnek ebben az intézkedésben. Annak, hogy csak a feltételes ügyészi felfüggesztéssel foglalkozom, az a nem titkolt indoka, hogy egyrészt az elterelés ügyészi lehetőségei közül eddig ez volt a leggyakrabban alkalmazott megoldás, másrészt kifejezetten ebben az eljárásban kap az ügyész „kvázi” bírói feladatkört.¹¹ Így aztán a „büntetéskiszabást” némileg átértelmezve, az „ügyészbíráskodást” követően, a tényleges bírói büntetéskiszabási folyamatot befolyásoló elveket, problémákat és a gyakorlatot tekintem át.

Az „ügyészi büntetéskiszabás”

A fiatalkorúakra életkori sajátosságaikra tekintettel enyhébb szankciók és külön szabályok

9 A szakirodalomban számos írást találunk az ügyészbíráskodás problémakörével kapcsolatosan. Ld. pl. KERTÉSZ Imre: *Ügyészbíráskodás?* Magyar Jog, 1996/1., 1–8., PÁPAI-TARR (2012) 70–90.

10 Lőrinczy úgy fogalmazza meg, hogy biztosan nem ő az egyetlen, aki úgy véli, hogy „ezzel az ügyészi jogositvány a pénzbüntetés kiszabására, illetőleg a közérdekű munka elnevezésű büntetés alkalmazására is kiterjed.” Ld. LŐRINCZY György: *Gondolatok dr. Hack Péter „Az ügyészség alkotmányos helyzete és az új büntetőeljárás törvény” című cikke kapcsán.* Magyar Jog, 1998/8., 474.

11 DOBOS Rita: *Az intézkedések és az elterelés gyakorlati tapasztalatai a Btk. tükrében.* Ügyészek Lapja, 2013/6., 83–84.

vonatkoznak a tágabb értelemben vett büntetőjogban.¹² Ennek gyökerei a XIX. századra nyúlnak vissza, köszönhetően a klasszikus iskola tanait meghaladó és az elkövetőt a büntetőjogi gondolkodás középpontjába állító pozitívista, majd közvetítő büntetőjogi irányzatoknak.¹³ Hazánkban Balogh Jenő munkássága nyomán, az első Büntető novella teremtette meg a prevenció és a nevelés eszméjére alapozva a fiatalkorú bűnelkövetők felnőttekétől eltérő felelősségi rendszerét.¹⁴ A jogtörténeti hagyományoknak a napi tanulsága, hogy a büntetőjognak ma is kiemelten fontos feladata, hogy különös figyelmet szenteljen a felnövekvő generációnak, hiszen a fiatalok éveken keresztül cipelhetik azokat a súlyokat, amiket ügyészként vagy éppen bíróként a vállaikra helyezünk.¹⁵

A fiatalkorúak büntetőjogában nagyon fontos szerepe van az elterelésnek, a diverziós programoknak és a jóvátételnek. Ez elsősorban azt a követelményt támasztja a hatóságokkal szemben, hogy amennyiben lehetséges, a fiatalkorúak ügye el se jusson a bírói szakig, hanem már az ügyész diszkrecionális jogkörével élve terelje el az ügyet a hagyományos büntető útról. A helyreállító igazságszolgáltatás részeként a büntetőeljárásokba bekerülő különféle diverziós megoldások, mint a büntetőjogi mediáció, vagy akár a kezelő programok, tanfolyamok, gyakran először a fiatalkorúak büntetőjogában kerültek bevezetésre.¹⁶ Magyarországon ennek fényében, hagyományosan a vádemelés elhalasztása és a közvetítői eljárás is a felnőtt bűnelkövetőkhöz képest szélesebb körben alkalmazható fiatalkorúaknál. Mindkét eljárás nagyon fontos alapfeltétele, hogy az elkövető személyiségének alkalmasnak kell lennie az elterelésre. Az alapvető különbség azonban a két eljárás között, hogy míg a közvetítői eljárásban az ügyész szerepe háttérbe szorul, és átadja a bűncselekmény formájában realizálódott konfliktus megoldását a sértettnek és a terheltnek, addig a vádemelés elhalasztása során az ügyész az, aki jogszabályi keretek között ugyan, de diktálja a feltételeket az elkövető számára.

A vádemelés elhalasztásának lehetőségét az 1995. évi XLI. törvény 17. §-a teremtette meg a fiatalkorúak ügyeiben. Lényege, hogy az ügyész a vádemelés feltételeinek fennállá-

12 A büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény () XI. fejezet, A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény () Huszadik rész, XCV. fejezet

13 KORINEK László: *Kriminológia I.* Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2010. 46–70.

14 LÉVAY Miklós: *A magyar kriminológiai gondolkodás fejlődése.* In: GÖNCZÖL Katalin – KEREZSI Klára – KORINEK László – LÉVAY Miklós (szerk.): *Kriminológia – Szakkriminológia.* CompLex Kiadó, Budapest, 2006. 161.

15 NÉMEDI István: „Óriás leszel” – *avagy gyermekfelfogásunk naiv optimizmusa.* De iurisprudentia et iure publico, Jog- és Politikatudományi Folyóirat, 2015/2. letöltés: <http://dieip.hu/wp-content/uploads/2015-2-07.pdf>

16 PÁPAI-TARR (2012) 150., 180.

sa esetén, viszonylag csekélyebb súlyú bűncselekményeknél¹⁷ – a fiatalkorú helyes irányú fejlődése érdekében – a vádemelést egytől két évig elhalaszthatta. Erre az időre a fiatalkorú pártfogó felügyelet alá került. Amennyiben a vádelhalasztás időtartama eredményesen eltelt, az ügyész a nyomozást megszüntette.

Kertész Imre szerint „a legalitás tételének további erózióját, az opportunitás elvének újabb területszerzését jelenti a vádemelés elhalasztásának lehetősége.”¹⁸ Az opportunitás további inváziója pedig az, hogy az 1998. évi LXXXVIII. törvény 38. §-a, 1999. március 1-jei hatállyal kiterjesztette ezt a lehetőséget – némi eltéréssel ugyan – felnőtt bűnelkövetőkre is. A 2003. július 1-jén hatályba lépett büntető eljárási törvény (1998. évi XIX. törvény) az ügyész döntési kompetenciáját bővítette azzal, hogy lehetővé tette számára kötelezettségek és magatartási szabályok előírását a vádelhalasztás időtartamára. A törvény csupán példalódzó jelleggel sorolta fel többek között a sértett kárának megtérítését vagy egyéb jóvátételt, avagy a köz érdekében végzett munkát, de ezeken kívül más testre szabott magatartási szabályt is előírhatott az ügyész.

Ezzel egy nagyon fontos lépést tett a jogalkotó afelé, hogy megteremtse az elkövető személyi körülményeihez leginkább igazodó büntetőjogi válasz előírásának elvi lehetőségét. Kutatások bizonyították azonban: nem jellemző, hogy a jogalkalmazó teret engedett volna a kreativitásának.¹⁹ Az OKRI által a vádemelés elhalasztásával kapcsolatosan végzett akta-kutatások következtetése az volt, hogy a vizsgált ügyek 84%-ában nem írt elő magatartási szabályt az ügyész.²⁰ Ennek valószínűsíthető oka az volt, hogy nem állt megfelelő információ az ügyész rendelkezésére az elkövető személyiségéről. A fiatalkorúaknál némileg jobb volt ezen a téren is a helyzet, hiszen a régi Be. vádelhalasztás esetén – nagyon is helyesen – kötelezően előírta a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését. Ennek ellenére hiányságok természetesen itt is adódtak, hiszen olvashattunk róla, hogy sokszor az ügyész által

17 Az eredeti szabályozás szerint ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén.

18 KERTÉSZ Imre: *A legalitás eróziója, az opportunitás inváziója*. in: Tóth Károly (szerk.): *Emlékkönyv Dr. Tokaji Géza c. egyetemi tanár születésének 70. évfordulójára*. Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Szeged, 1996. 153.

19 RÓTH Erika: *Az ügyész diszkrecionális jogkörének néhány kérdése*. in: FENYVESI Csaba – HERKE Csongor – MÉSZÁROS Bence (szerk.): *Bizonyítékok. Tiszteletkötet Tremmel Flórián egyetemi tanár 65. születésnapjára*. Pécs, 2006. 518.

20 BARABÁS A. Tünde – MÉSZÁROS Ádám – WINDT Szandra: *A vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és individualizálás szempontjaira*. in: Virág György (szerk.): *Kriminológiai Tanulmányok 45.*, Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2008. 208.

előírt magatartási szabályok túlságosan általánosak, nem kellően konkrétak, gyakran feleslegesek is, hiszen egyébként is benne vannak a pártfogó felügyelet általános magatartási szabályaiban.²¹ Elmondható tehát, hogy ezen a területen is lehet még lépéseket tenni az individualizáció kiteljesedése felé.²²

Az új Be.²³ a vádemelés elhalasztásának utódjaként is szabályozza az eljárás feltételes ügyészi felfüggesztését, mely tovább erősíti a fiatalkorúak eljárásában az elterelés fontosságát és minél szélesebb körben való alkalmazásának lehetőségét. Az új szabályok szerint ugyanis a fiatalok akár már nagyobb, de legalábbis közepes tárgyi súlyú ügyét is – amennyiben az ügy és az elkövető arra érdemes és alkalmas, – el lehet terelni a hagyományos büntető útról. Az új Be. 690. § (1) bekezdés a) pontja szerint fiatalkorúak eljárásában nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén is helye van a feltételes ügyészi felfüggesztésnek. Ez jelentős kedvezménynek számít, hiszen az új Be. 416. § (2) bekezdése a felnőtt korúaknál csak a háromévi, illetve különös méltánylást érdemlő esetben ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél ad erre lehetőséget. A régi Be. a vádemelés elhalasztását fiatalkorúak esetén is csak ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén engedte meg.

A bűncselekmény tárgyi súlyán kívül jelenleg a feltételes felfüggesztés többletkövetelménye, hogy a bűncselekmény jellegére, az elkövetés módjára és a gyanúsított személyére tekintettel, a felfüggesztéstől a fiatalkorú helyes irányú fejlődése várható. Ezek tehát azok a feltételek, melyek az ügyész mérlegelési jogkörébe tartoznak. Ezek közül kiemelésre érdemes az elkövető személyisége is, mely a korábbi szabályozásban így expressis verbis nem szerepelt. A vádelhalasztásra ugyanis a bűncselekmény súlyára és a rendkívüli enyhítő körülményekre tekintettel kerülhetett sor.²⁴ A rendkívüli enyhítő körülmények természetesen

21 DÉNES Attila: *Elterelés a fiatalkorú elkövetőknél, különös tekintettel a magatartási szabályokra*. *Ügyészek Lapja*, Különszám, 15. évf. 2008. 30.

22 Az egyéni magatartási szabályok előírásának hiányára, az egyéniesítés elvének ezáltal történő csorbítására, valamint az előírt magatartási szabályok hibáira több szerző is rámutatott és feltárta a jogintézmény fejlesztésének lehetséges útjait. pl. PÁPAI-TARR Ágnes (2012) 153–159., RÓTH Erika (2006) 138–145., 156–159., NÁNÁSI László: *A vádemelés elkerülése- elterelés a bírósági felelősségre vonástól*. in: Polt Péter – Varga Zs. András (szerk.): *Az ügyészek nagy kézikönyve*. CompLex Kiadó, Budapest, 2013. 671–703., Dénes Attila (2008) 27–33.

23 A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban új Be.)

24 1998. évi XIX. törvény 222. § (1) bekezdés

magukba foglalták az elkövető személyével kapcsolatos tényezőket is, de az elkövető személyiségének kiemelésével hangsúlyosabbá vált, hogy a jogintézményt csak az arra érdemes elkövetők esetén alkalmazhatja a jogalkalmazó.

A korábbi szabályokhoz képest az új Be. a pártfogó felügyelői véleménnyel kapcsolatosan mintha egy lépést előre, egy másik lépést viszont hátra tett volna meg. Az előrelépést a magam részéről abban látom, hogy az új Be. önálló bizonyítási eszközként szabályozza a pártfogó felügyelői véleményt.²⁵ A pártfogó felügyelői vélemény nem új jogintézménye természetesen a magyar büntetőeljárásnak, de önálló bizonyítékként történő szabályozása aláhúzza azt a jogalkotói kívánalmat, hogy a jogalkalmazó a helyes büntetőjogi válaszcselekményekre adott büntetőjogi válaszok nem lehetnek automatizmusok sem az ügyészség, sem a bíróság részéről.

A pártfogó felügyelői vélemény célja a terhelt személyének, életkörülményeinek, a bűncselekmény elkövetésében közreható körülményeknek a részletesebb, körültekintőbb feltárása. A pártfogó felügyelői vélemény információkat nyújt a terhelt adottságainak megfelelő munkavállalási és oktatási lehetőségekről, az egészségügyi vagy szociális intézményi ellátás lehetőségéről és a pártfogó javaslatot tehet egyéni magatartási szabály vagy kötelezettség előírására is.²⁶ Pártfogó felügyelői vélemény nélkül pusztán a nyomozati iratokból, sokszor az elkövető személyi adatain túl az elkövető személyiségét, jellemét illetően többletinformáció nemigen áll a jogalkalmazó rendelkezésére.

Fiatalkorúak eljárásában az elkövető személyiségének hatékonyabb megismerése céljából az új Be. a bizonyítás körében előírja a fiatalkorú sajátos szükségleteinek, környezetének megismerése szempontjából lényeges körülmények vizsgálatát is. A fiatalkorú egyéni értékelésének lehetséges eszközeit a Be. nem taxatív módon ugyan, de felsorolja, így ennek tekinthető különösen a környezettanulmány, a pártfogó felügyelői vélemény vagy összefoglaló pártfogó felügyelői vélemény, szakvélemény, a pártfogó felügyelő tanúvallomása, illetve a fiatalkorú törvényes képviselőjének vagy gondozójának a tanúvallomása.²⁷ A fiatalkorú gyanúsítottként történő kihallgatása után kötelező a környezettanulmány beszerzése.

25 2017. évi XC. törvény, 165. §, d) pont. Részletszabályait az új Be. Ötödik Rész, XXXII. fejezet tartalmazza.

26 Új Be. Miniszteri indokolása, letöltés: www.vaskuti.hu/hirek/Be_2017_XC_indokolas.doc

27 Új Be. 683. § (1) a)–e)

Bár az új Be. rendelkezései hangsúlyozzák a fiatalkorú személyiségének minél alaposabb feltárását, visszalépésként kell aposztrofálnunk, hogy a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése a feltételes ügyészi felfüggesztés esetén csupán lehetőség és nem minden esetben kötelező az ügyész számára. A jogalkotó védelmére szolgáljon, hogy ekkor már egészen biztosan az ügyész kezében van a környezettanulmány, azonban nem feledkezhetünk meg arról, hogy a pártfogó felügyelői vélemény a környezettanulmányban megjelenő információkon túlmutatóan értékeli az elkövetői magatartás személyes vonatkozásait, az elkövető cselekményéhez való viszonyát és tesz javaslatot egyéni magatartási szabály előírására, kötelezettség teljesítésére. A pártfogó felügyelői vélemény tehát egy kvázi szakvélemény, mely kétségtelenül kiegészíti a környezettanulmányban leírtakat.

Amennyiben az ügyész egyéni magatartási szabályt kíván előírni – azonban csakis ekkor – kötelező pártfogó felügyelői vélemény beszerzése fiatalkorúak eljárásában.²⁸ Elméleti büntetőjogásként, csupán a józan ész logikáját követve és a jogintézmény céljából kiindulva, – és ez nemcsak a fiatalkorúak eljárására, de a felnőtt korúakéra is igaz – minden esetben indokoltnak tartanám a pártfogó felügyelői vélemény beszerzését, hiszen ennek ismeretében könnyebb lenne a valóban egyénre szabott magatartási szabály vagy kötelezettség előírása.²⁹

Remélem ezen kijelentésemért a pártfogó felügyelők sem fognak „megkövezni”, hiszen egyáltalán nem áll szándékomban munkájuk gyarapítása, csupán munkájuk kiemelkedő jelentőségének a hangsúlyozása. A jogalkotó mentiségére szolgáljon, hogy valószínűleg a pártfogó felügyelet jelenleg is leterhelt rendszerét igyekezett a lehetőségeihez képest termentesíteni, mégis meg kell jegyeznem, hogy fordítottnak érzem a jogalkotó logikáját. Sok esetben az ügyész csak a pártfogó felügyelői vélemény birtokában tudja eldönteni, hogy akar-e magatartási szabályt előírni, illetve van-e olyan hasznos kötelezettség, amivel az individualizáció elvének messzemenőkéig meg tud felelni. Amennyiben az ügyész előbb dönt a magatartási szabály vagy kötelezettség elrendeléséről mint a pártfogó felügyelői vélemény beszerzéséről és megismeréséről, akkor az sok esetben kényszerítheti a pártfogót valamilyen kreált, mondvacsinált magatartási szabály gyártására.

Annyi azonban bizonyos, hogy a pártfogó felügyelői vélemény nélkül pusztán a környezettanulmány birtokában még nem feltétlenül dönthető el, hogy van-e olyan magatartási szabály, mellyel ez az ügyészi intézkedés valóban az elkövetőre egyéniesíthető. A pártfogói vélemény szakértői színvonalú állásfoglalásként állít fel szociális diagnózist, tárja

28 Új Be. 690. § (3) bekezdés

29 PÁPAI-TARR (2012) 156.

fel az elkövető és a bűncselekmény körülményeit.³⁰ Kerezsi Klárával egyetértve, meg kell teremteni annak a feltételeit, hogy a pártfogók szaktudása és ismeretei hasznosuljanak a büntetés-kiszabás körében.³¹ Nem várható el ugyanis a bírótól, de az ügyésztől sem, hogy feltérképezzen minden lehetséges, a konkrét terhelt esetén szóba jöhető egyéni magatartási szabályt. Ehhez ugyanis nem elég az elkövető személyiségének alapos ismerete, hanem az elkövető lakóhelyének vagy tartózkodási helyének megfelelő összes helyi intézményt, civil szervezetet és azok lehetséges programjait is ismerni kell.³²

Mennyiben jelent a vádemelés feltételes felfüggesztése ügyész-bíráskodást? Az ügyész részéről a magatartási szabályok előírása, kötelezettségek teljesítésének elvárása kétségtelesen emlékeztetnek egyrészt a próbára bocsátásra, másrészt, ha a kötelezettség speciálisan munka vagy anyagi juttatás teljesítése, akkor más szankciókra is. Az ezekkel kapcsolatos kételyeken azonban lassan már túl vagyunk. A hagyományos eljárási szerepek lassan átértékelődni látszanak, és a minél gyorsabb, hatékonyabb és költségkímélőbb büntetőjogi válaszok minden hagyományos szempontot és érvrendszert átírnak. Az ügyészi elterelésnek a garanciája és hatékonyságának a kulcsa lehet ugyanakkor, hogy az ügyész bölcsen választja ki az elkövető személyiségének ismeretében a megfelelő kvázi büntetőjogi szankciót. A feltételes ügyészi felfüggesztésnek ugyanis csakis a magatartási szabály vagy kötelezettség előírása mellett, az individualizáció elvének szem előtt tartásával van értelme.

Bírói büntetés-kiszabás

Amennyiben a fiatalkorú ügye mégis bíróság elé kerülne és a terhelt bűnösségét is megállapítanák, a bírónak szankciót kell kiszabnia vele szemben. A büntetés-kiszabás elvei körében nagy jelentősége van a büntetés céljának. Vannak olyan szerzők, akik a büntetés-kiszabási elvek közül a büntetési célt tekintik a legfontosabbnak. Ezek közé tartozik Földvári is, aki szerint a büntetés nemének és mértékének meghatározásánál a büntetés céljainak kell a legnagyobb jelentőséget tulajdonítani. Szerinte a büntetés-kiszabás körében csak olyan körülményeket szabad értékelni, melyek a büntetés céljával valamilyen összefüggésben állnak.³³

30 BOGSCHÜTZ Zoltán: *A pártfogó felügyelet fejlődése*. Collega, 2005/4., 138.

31 KEREZSI Klára: *Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében*. Büntetőjogi Kodifikáció, 2001/2., 23.

32 OPÓCZKY László: *Gondolatok a pártfogó felügyeletről*. Kriminológiai Közlemények 61., 2004. 162.

33 FÖLDVÁRI (1970) 204.

A büntetési célt a hatályos Btk.³⁴ konkrétan meghatározza, és ennek megfelelően a felelősségre vonás és büntetés kiszabás mértékét a speciális és a generális prevenció tölti ki tartalommal.³⁵ A fiatalkorúak büntetőjogában azonban az általános büntetési célon kívül speciális célokat is megfogalmaz a jogalkotó. A Btk. 106. § (1) bekezdése szerint a büntetések és intézkedések célja, hogy „a fiatalkorú helyes irányba fejlődjön, és a társadalom hasznos tagjává váljon, erre tekintettel az intézkedés vagy büntetés megválasztásakor a fiatalkorú nevelését és védelmét kell szem előtt tartani.” A társadalom ugyanis nem mondhat le a fiatalkorú elkövetőről, így a társadalomba való visszailleszkedésének lehetőségéről sem. A szankció meghatározása során nagyon fontos prioritásként kell szem előtt tartani a nevelési elvet. Kifejezetten ezt a nevelési célt hivatott elősegíteni hatályos szankciórendszerünkben az intézkedések lajtmomat gyarapító, és kizárólag fiatalkorúval szemben alkalmazható javítóintézeti nevelés is.

A fiatalkorúak ügyében a szankció kiszabásakor azonban egy nagyon szigorú sorrendiséget is szem előtt kell tartania a bírónak. Az intézkedések alkalmazása ugyanis megelőzi a büntetések kiszabását. A 14. életévét be nem töltött fiatalkorúval szemben büntetés egyáltalán nem, csupán intézkedés alkalmazható.³⁶ Érvényesítendő szabály továbbá, hogy a szabadságelvonással nem járó büntetések és intézkedések megelőzik a szabadságelvonással járó büntetéseket és intézkedéseket. A szabadságvesztés legvégső esetben legutolsó eszközként kerülhet csak kiszabásra, azzal, hogy életfogytig tartó szabadságvesztés ezzel a korosztállyal szemben egyáltalán nem alkalmazható.³⁷ A szabadságvesztés hátrányos, káros hatásai közismertek,³⁸ ezek még hátrányosabbak fiatalkorúak esetén, mint a felnőttek körében. Nagy Ferenc szemléletesen mutat rá arra, hogy a fiatalokat életkori sajátosságaikra tekintettel ebben az életkorban sokakkal együtt elzárni igen súlyos hátrány.³⁹ A fiatalkorúak személyi szabadságának elvonásával jár a javítóintézeti nevelés elrendelése is, de a szabadságvesztéssel szemben ennek az intézkedésnek egyértelmű előnye a nevelés. Így aztán a bíró azt a fiatalkorút, akinek az addigi családi vagy egyéb társadalmi közegéből való kiemelése a nevelés érdekében feltétlenül szükséges, javítóintézeti nevelésre ítélni.

34 A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (továbbiakban Btk.)

35 Btk. 79. §

36 Btk. 106. § (2) bekezdés

37 Btk. 41. § (1) bekezdés

38 NAGY Anita: *Szabadulás a büntetés-végrehajtási intézetből*. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2015. 187–208.

39 NAGY Ferenc: *A fiatalkorúak büntetőjoga reformjának szükségességéről*. Magyar Jog, 1994/5., 292.

A szabadságvesztés és egyéb szabadságelvonással járó szankciók ultima ratio jellege, büntetés-végrehajtási intézeteink túlsúlyfoltosságának problémája,⁴⁰ a negatív börtönártalmak mind a szabadságvesztést helyettesítő alternatív büntetések minél gyakoribb alkalmazását sürgetik.

Ebben a tekintetben azonban a jogalkotó nem túl nagyvonalú a fiatalkorúakkal, így szükségképpen a bíró sem tud az lenni. Amennyiben végignézzük a magyar szankciórendszer palettáját, azt tapasztaljuk, hogy a bíró keze az alternatív szankciók alkalmazásánál erősen meg van kötve. Ha elkészítjük a valódi korlátozásoktól mentes alternatív szankciók listáját, rájövünk, hogy listáról egyáltalán nem is lehet beszélni, hiszen kizárólag a próbára bocsátás jöhet számításba mint szabadságelvonással nem járó szankció.

Próbára bocsátásra és javítóintézeti nevelés alkalmazására fiatalkorúaknál a bűncselekmény tárgyi súlyára tekintet nélkül, minden esetben lehetőség van, de ezek közül az egyik szabadságelvonással jár. Az összes többi alternatív szankció a felnőttekkel megegyezően, a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekményeknél kerülhet csak kiszabásra. Még a jóvátételi munka szabályai sem térnek el a felnőttektől, holott a jóvátételi munka alkalmazási feltételei és a jogintézmény lényegi sajátosságai a feltételes elítélések közül a próbára bocsátással mutatnak hasonlóságot. Jóvátételi munka is, a vétségeket leszámítva, csupán a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntettek esetén kerülhet alkalmazásra.

Ez azonban egyáltalán nincs összhangban azokkal a jogalkotói törekvésekkel, melyek a büntető útról való elterelésre az ügyésznek lehetőséget adnak ötévi,⁴¹ de akár már nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén is.⁴² Jogosan merül fel az a kérdés, hogy miért dönthet úgy az ügyész, hogy egy nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekménynél az eljárást feltétesen felfüggeszti egyéni magatartási szabály vagy kötelezettség előírásával vagy akár anélkül is? És miért nem szabhat ki alternatív szankciót (próbára bocsátáson kívül) egy ugyanilyen súlyú bűncselekménynél a bíró, akinek hagyományosan a büntetéskiszabás a feladata?

40 NAGY (2015) 187–191., PALLÓ József: *Egyre jobban éget a seb... A túlsúlyfoltosság csökkentésének lehetséges útjai*. Börtönügyi Szemle, 2015/1, 18–25.

41 Fiatalkorúaknál a tevékeny megbánás és közvetítői eljárás lefolytatása büntethetőséget megszüntető ok az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekményeknél az egyéb törvényi feltételek fennállása esetén. Btk. 107. §.

42 Az új Be. rendelkezései szerint fiatalkorúaknál lehetősége van a feltételes ügyészi felfüggesztésnek akár nyolcévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő cselekmények esetén is. Ld. Új Be. 690. § (1) bekezdés a) pontja.

Az alternatív szankciók kiszabásának ezen kívül számos más korlátja is létezik, hiszen a közérdekű munka és a jóvátételi munka alkalmazásának többletfeltétele, hogy a fiatalkorú az ítélet meghozatalakor betöltse a 16. életévét.⁴³ Pénzbüntetés csak olyan fiatalkorúval szemben szabható ki, aki önálló keresettel, jövedelemmel vagy megfelelő vagyonnal rendelkezik.⁴⁴ A foglalkozástól eltiltás és járművezetéstől eltiltás alkalmazásának speciális többletfeltételei nem térnek el a felnőttekétől, de ezeknek a szankcióknak nincs is igazán gyakorlati relevanciájuk, tekintettel arra, hogy a fiatalkorú nagy eséllyel még nem áll egyik foglalkozás hatálya alatt sem és általában nem rendelkezik munkaviszonnyal, illetve sok esetben még nem szerzett jogosítványt sem.⁴⁵

A kitiltás szintén csak a törvényben meghatározott korlátozott bűncselekményi körnél alkalmazható és a megfelelő családi környezettel rendelkező fiatalkorú nem tiltható ki arról a településről, ahol a családja él. A sportrendezvények látogatásától való eltiltás szintén csak szűk körben, a felnőttekével megegyező szabályok szerint kerülhet alkalmazásra.

A pártfogó felügyelet önálló alkalmazására a jelenlegi szabályok szerint nincs lehetőség.⁴⁶ Az elzárást a magam részéről egyébként sem tekintem a szabadságvesztés alternatívájának. Így joggal merül fel az a kérdés, hogy milyen alternatív szankciót szabjon ki a bíró azzal a fiatalkorúval szemben, akinek nincs keresete, jövedelme, az ítélet meghozatalakor még nem töltötte be a 16. életévét, vagy éppen betöltötte, de súlyosabb a bűncselekmény büntetési tétele? Egyetlen lehetőség marad: a próbára bocsátás. Esetleg megfontolható a felfüggesztett szabadságvesztés is, de ezzel már a fiatalkorúak büntetőjogának alapvető elve ellen vét a bíró, hiszen a szabadságvesztés csak végső eszköz lehet.

A bíróra háruló feladat tehát, hogy a próbára bocsátásban rejlő lehetőségeket igyekezzen maximálisan kihasználni és ezen belül az egyéniesítésre is minden esetben sor kerüljön. Ebben a tekintetben az új Be. törekvései, melyek követelményként támasztják a fiatalkorú életkörülményeinek és személyiségének jobb megismerését, feltétlenül segítségül lesznek a bíró számára. Remélhetőleg a próbára bocsátással együtt elrendelt pártfogó felügyelet keretein belül a bírók nem fognak majd megfélekedni a magatartási szabályok és kötelezettségek előírásának fontosságáról sem.

43 Meg kell azonban jegyezni, hogy már ez is előrelépés a korábbi 18. életévhez képest.

44 Btk. 113. § (1) bekezdés.

45 BOGÁR Péter – MARGITÁN Éva – VASKUTI András: *Kiskorúak a büntető igazságszolgáltatásban*. KJK-Kerszöv, Budapest, 2005. 84.

46 Az új Btk. hatályba lépését követően a pártfogó felügyelet önálló intézkedésként való bevezetésének elmaradása miatt sajnálatát fejezi ki Tóth Mihály. TÓTH Mihály: *Az új Btk. bölcsőjénél*. Magyar Jog, 2013/9., 531.

Amennyiben a büntetés kiszabási gyakorlatot a statisztikai adatok tükrében vizsgáljuk, az előbb vázolt és elméletben felmerülő nehézségek a mindennapi bírói gyakorlat körében is tapasztalhatóak. 2016-ban a fiatalkorúak 46,38%-ával szemben büntetést szabott ki bíróság, míg 75%-ával szemben intézkedést alkalmaztak.⁴⁷ A fiatalkorúakkal szemben 2016-ban kiszabott büntetések arányait megvizsgálva láthatjuk, hogy 49,27% a szabadságvesztés, 44,26% a közérdekű munka, 3,28% a pénzbüntetés, míg 3,61% a járművezetéstől eltiltás.⁴⁸ A tendenciákat figyelembe véve, 2012-höz képest egyértelműen csökkent a kiszabott szabadságvesztések száma, ugyanakkor arányosan növekedett a kiszabott közérdekű munka és kis mértékben a pénzbüntetések száma is. Ebből levonható az a következtetés, hogy a bíróság maximálisan kihasználja a közérdekű munka büntetés lehetőségeit. A bírák részéről tehát egyértelműen megfigyelhető a szabadságvesztést helyettesítő alternatívák keresésének igénye. A szabadságelvonással járó szankciók aránya azonban még így is magas, de ebben a számadatban természetesen már a felfüggesztett szabadságvesztés is benne van, ami az összes kiszabott szabadságvesztés háromnegyede. Hozzá kell azonban tenni, hogy a felfüggesztett szabadságvesztés önmagában nem megfelelő joghátrány a pártfogó felügyelet keretein belül betartandó egyedi magatartási szabályok előírása nélkül.⁴⁹

Az intézkedések közül toronymagasan a pártfogó felügyelet kerül leggyakrabban alkalmazásra a maga 57,38%-ával, amiben semmi meglepő nincs, hiszen fiatalkorúak ügyében ez járulékos jelleggel nagyon sok jogintézmény mellett kötelező.⁵⁰ Nagy meglepetéseket nem okozva, önálló szankcióként a próbára bocsátást alkalmazzák leggyakrabban, 43,82%-ban.⁵¹ A javítóintézeti nevelés 5,8% volt 2016-ban, és bár az utóbbi időben növekvő tendenciát mutat, mégis csak kis mértékben haladja meg a végrehajtandó szabadságvesztések számát.⁵²

47 A két számadattal kapcsolatosan megjegyzendő, hogy azért nem 100%, mert intézkedést büntetés mellett is kiszabhat bíróság.

48 A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai II, (Fiatalkorú vádlottak), Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2016. 55., letöltés: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok7392.pdf>

49 DOBOS (2013) 87.

50 Btk. 119. § (1) bekezdés

51 A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai II, (Fiatalkorú vádlottak), Legfőbb Ügyészség Budapest, 2016. 60. o. letöltés: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok7392.pdf>

52 2016-os adatok alapján 254 fiatalkorúval szemben került sor végrehajtandó szabadságvesztés kiszabására, míg 267 fiatalkorúval szemben javítóintézeti nevelést alkalmaztak. Ld. A büntetőbíróság előtti ügyészi tevékenység főbb adatai II, (Fiatalkorú vádlottak), Legfőbb Ügyészség Budapest, 2016. 57–59., letöltés: <http://ugyeszseg.hu/repository/mkudok7392.pdf>

Záró gondolatok

A hatályos büntető anyagi és eljárási jogszabályok alapján úgy tűnik, hogy az ügyészhez delegált diszkrecionális jogkör lényegében meghaladja annak a személynek a mérlegelési jogkörét, akinek hagyományosan feladata az ítélkezés. Az ítélkezés feladata tradicionálisan a bíróé és talán természetes, hogy a kvázi bírói funkció vádhatóságához delegálása kritikát vált ki a kontinentális, hagyományosan a legalitás alapelvére építkező büntető eljárási rendszerekben.⁵³ Különösen így van ez, ha ráadásul a jogalkotó aránytalanul elbillenti a mérleg nyelvét az ügyész oldalára. Magam részéről, aki éveken át foglalkoztam a büntető-eljárás gyorsításának kérdéseivel, érthetőnek, sőt támogatandónak is tartom a mai büntető-eljárásokban, hogy az elterelés az egyik mindenek felett álló érdek. Az ügyészeknek fel kell vállalnia az ügyek elsődleges szűrő szerepét, és ráadásul mindezt megfelelő szakmaisággal, kellőképp felkészülve kell elvégezniük, hogy az elterelés az elkövető személyiségéhez igazodó, valóban individualizáltabb büntetést eredményezzen.

Nagyon fontos célkitűzése a büntetőeljárásnak a hatékonyság, amennyiben tehát ugyanazt az eredményt kevesebb munkával is el lehet érni oly módon, hogy a terheltnek megfelelő a büntetés és kellő visszatartó erő egy újabb bűncselekmény elkövetésétől, ha a sértett és a társadalom is elégedett az eredménnyel, akkor nagyon is támogatandó az ügyésznek delegált diszkrecionális jogkör. Azonban büntetőjogászként is csak nehezen magyarázható, hogy miért tekinthet el a vádemeléstől nagyobb tárgyi súlyú bűncselekmény esetén is az ügyész és miért nem alkalmazhat egy ugyanilyen tárgyi súlyú bűncselekménynél a próbára bocsátáson kívül más alternatív szankciót a bíró. Félreértés ne essék, nem az ügyész diszkrecionális jogának terjedelmét szeretném vitatni, hanem csupán a bíró lehetőségeit kitágítani.

Az elmúlt évek tapasztalataiként elmondható az is, hogy az új Btk. a fiatalkorúak büntetőjogának szükséges reformját nem oldotta meg. Az életkor szektorális leszállítása az évi kb. 30 ügyel nagy változásokat nem hozott, „nem gyarapította számottevően” a fiatalkorúak ügyeinek a számát.⁵⁴ A kiszabott szabadságvesztések számának csökkentése, – mindannyiunk számára ismert okokból –, továbbra is kívánatos tendencia. Ehhez azonban meg kellene fontolni, hogy erre szélesebb körben legyen lehetősége a bíróságnak, esetleg

53 RÓTH Erika: *Útmutató az ügyész diszkrecionális jogkörének gyakorlásához. A hazai és az angol megoldás.* in: Elek Balázs – Háger Tamás – Tóth Andrea Noémi (szerk.): *Igazság, Ideál és Valóság. Tanulmányok Kardos Sándor 65. születésnapja tiszteletére.* Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Büntető Eljárásjogi Tanszéke, Debrecen, 2014. 303.

54 A Bűnügyi Statisztikai Rendszer adatai alapján.

közepesen súlyos bűncselekmények esetén is. A szankciórendszerünkben a próbára bocsátáson kívül gyakorlatilag hiányzik a szabadságelvonással járó szankciók igazi, korlátozó-soktól mentes alternatívája. Támogatandó lenne a paletta bővítése, és ebből a szempontból, a pártfogó felügyelet önálló alkalmazási lehetőségének a megteremtése is.

Kritizálni persze mindig könnyű, de hatékony büntetőjogi szankciórendszert működtetni és megfelelően büntetést kiszabni már sokkal nehezebb. Mégis a magam részéről kíváncsisággal teli várakozásokkal várom, hogy merre fog haladni a büntetéskiszabás fiatalok eljárásában? A jelenlegi jogszabályi keretek között joggal vetődik fel az a kérdés, hogy miért emeljen vádat az ügyész, ha alternatív szankció kiszabásával is megelégszik? Az ügyésznek jelenleg szélesebb körben van lehetősége az elterelésre, mint a bírónak az alternatív szankció kiszabására. Az ügyész mérlegelési jogának kiterjesztése lassan elméleti síkon elvezethet oda, hogy fiatalok eljárásában az ügyészi vádemelésnek, a bírósági eljárásnak és a bírói büntetéskiszabásnak leginkább csak akkor lesz létjogosultsága, ha az ügy tárgyi súlya és az elkövető személyisége is megkívánja, hogy személyi szabadság elvonásával járó intézkedést vagy büntetést szabjon ki a bíróság. Az ügyész ugyanis kizárólag ezen típusú szankciók kiszabására nincs egyenlőre felhatalmazva. Lassan azonban ez utóbbi mondattal is óvatosan kell bánnunk, hiszen nem beszéltem még az új Be. megegyezésses eljárásáról, ahol tulajdonképpen a büntetéskiszabás, így a szabadságvesztés és annak mértéke is alku tárgya lehet, amelyben az ügyésznek van alku pozíciója, a bíró pedig csak jóváhagy. Az azonban még kétségtelenül a jövő zenéje, hogy mennyiben ver gyökeret ez a megújított, de kimondottan sikertelen előzményekkel rendelkező eljárás a magyar büntetőjogban.⁵⁵

55 Az egyezség előzményeként már 2000. március 1. óta létezik a lemondás a tárgyalásról hazánkban, mely egy fantom jogintézményként értékelhető, hiszen az ügyek csak nagyon csekély része, évi átlagban kb. 0,2–0,3%-a került ebben a formában elintézésre. Ld. PÁPAI-TARR Ágnes: *A büntetőperek elhúzódása*. in: Jakab András – Gajdusчек György (szerk.): *A magyar jogrendszer állapota.*, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont, Budapest, 2016. 792.

TILKI KATALIN¹

AZ ÁLLATKÍNZÁS MIATT INDULT BÜNTETŐELJÁRÁSOK TAPASZTALATAI III.

A jogesetek vizsgálata és a jogalkalmazás során körvonalazódott problémák²

Az állat helyzete specifikus a büntetőjogban, tekintettel arra, hogy a büntetőjogi dogmatika a személy és a dolog fogalmát különbözteti meg. Az állat büntetőjogi értelemben dolog. Ugyanakkor az állatvédelmi törvény preambuluma szerint az állat érezni, szenvedni, örülni képes élőlény. Ennek alapján viszont az állat közelebb áll az emberhez, mint a dologhoz. Tehát az állat a két kategória között helyezkedik el és más jogi minőséget képvisel. Egyes európai országok (pl. Ausztria, Németország) Polgári Törvénykönyve kimondja,³ hogy az állatok nem dolgok, őket külön törvény védi.

A vizsgálat alapján megállapítható, hogy állatkínzás miatt feljelentéseket rendszerint állampolgárok, a rendőrség, valamint állatvédő és állatmentő szervezetek tettek állatok nem megfelelő tartása, elhanyagolása; elpusztítása; tiltott eszközzel vagy módszerrel való halálszat, valamint kutyák szándékos bántalmazása miatt.

Az ezekben az ügyekben tett feljelentésnek tárgyyszerűnek kell lennie, adatokat kell rögzítenie. A nyomozó hatóság a feljelentések valóság tartalmát – még az ismeretlen személyektől érkező bejelentések esetén is – haladéktalanul ellenőrzi, és ennek alapján dönt a nyomozás elrendeléséről vagy a feljelentés elutasításáról.

1 Dr. Tilki Katalin tudományos munkatárs, OKRI

2 A fejezet kidolgozása során felhasznált anyagok: a Békés Megyei Főügyészség (BEFIGA//142-3/2017.), Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség (BOFIGA//52-2/2017.), Csongrád Megyei Főügyészség (1. B. 204/2017/2-I.), Dunaujvárosi Járási Ügyészség (DUUIGA//40-3/2017.), Debreceni Járási és Nyomozó Ügyészség (HAFIGA//90-8/2017.), Komáromi Járási Ügyészség (KOMIGA//35-9/2017.), Somogy Megyei Főügyészség (SOFIGA//56-3/2017.), Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Főügyészség (SZFIGA//80-9/2017.), Vas Megyei Főügyészség (VAFIGA//100-7/2017.), Veszprém Megyei Főügyészség (VEFIGA//137-7/2017.) tájékoztató anyagai. Az állatkínzás nálunk bocsánatos bűn? Forrás: <http://www.tmkronika.hu/hirek/allatkinzas-nalunk-bocsanatos-bun>

3 HEVÉR Tibor: *A jogi dolog – avagy a dologi jog morzsái a büntetőjogi dogmatikában.* Iustum Aequum Salutare VII. 2011/4. 140. o. Forrás: http://epa.oszk.hu/02400/02445/00023/pdf/EPA02445_ias_2011_4_103-145.pdf

Az állatkínzás nyomozása során a legnagyobb nehézséget az okozza, hogy objektív bizonyíték nehezen szerezhető be, ezért nehéz felderíteni a bűncselekményt. Nyomozás megszüntetésére általában azért kerül sor,⁴ mert kevés a nyom, hiányoznak a személyi bizonyítékok, valamint az esetek késve jutnak a hatóság tudomására. Az ügyészség tapasztalata szerint sokszor azért történik nyomozás-megszüntetés, az elkövető ismeretlen volta miatti felfüggesztés, de akár már feljelentés-elutasítás, mert névtelen bejelentések érkeztek, vagy hiányzott az állati tetem, esetleg újságcikk alapján tettek feljelentést, melynek valóságtartalmát adatok nem támasztották alá.

Ebben az ügýtípusban különösen fontos a helyszíni szemle, a hatósági állatorvos jelenléte. Nélkülözhetetlen, hogy jó minőségű fényképek készüljenek a helyszínről és az állatok állapotáról, valamint az, hogy a nyomozó hatóság tagja pontosan leírja a helyszínen tapasztalt tényeket. Az állat állapotát, vizsgálatát ugyanakkor a hatósági állatorvos tudja szakszerűen felmérni és dokumentálni.

Létfontosságú, hogy a nyomozás során a hatósági állatorvos már az első körben bevonásra kerüljön. A helyszínre érkező állatorvos – szakmai iránymutatás hiányában – ugyanakkor nem rendelkezik megfelelő felkészültséggel ahhoz, hogy milyen, a büntetőügy szempontjából jelentős problémákat kell a helyszínen vizsgálnia. Éppen ezért az eljárás későbbi szakaszában tanúként történő meghallgatása során a tényállás szempontjából lényeges kérdéseket sok esetben nem tudja megválaszolni.

Az ügyészek felhívták a figyelmet arra, hogy a nyomozó hatóságnak azonnali eljárási kötelezettsége más hatóság tájékoztatása akkor, ha olyan tényt állapít meg vagy körülményt észlel, amely miatt hivatalból további bírósági, adóigazgatási vagy más közigazgatási eljárás, illetőleg más eljárás kezdeményezésének vagy lefolytatásának van helye.

A Somogy Megyei Főügyészség a nyomozások feletti törvényességi felügyelet ellátása során azt tapasztalta, hogy a nyomozó hatóság az állatkínzás minősített esetét – az állatnak különös szenvedést okozva elkövetést – nem ismerte fel, a minősítő körülmény megvalósulását ügyési felhívást követően tette vizsgálat tárgyává.

Szakértő igénybevételére jellemzően azokban az ügyekben kerül sor, ahol a „maradandó egészségkárosodás vagy pusztulás” okának, illetve annak megállapítására van szükség, hogy a bánásmód különös szenvedést okozott-e az állatnak.

⁴ CZABÁN Bernadett: *Megdöböntő számok az állatkínzás helyzetéről Magyarországon – ahogy még nem láttad*. Forrás: <https://www.joy.hu/kutyadolog/49743-megdobbento-szamok-az-allatkinzas-helyzeterol-magyarorszag>

Az állatkínzással kapcsolatos ügyekben a szakértő vélemények tartalma nem szokott vitás lenni, azokat a bíróságok elfogadják és bizonyítékként értékelik.

Az ügyészségek gyakorlatában kezdetben nehézséget okozott annak megítélése, hogy az állatkínzás rendbelisége a gerinces állatok számához igazodik-e. A BH2013. 148. számú eseti döntés közzétételét követően azonban a jogalkalmazási gyakorlat egységessé vált.

A büntető eljárás során a hatóság lefoglalhatja a megkínzott állatot. A gyakorlatban azonban ettől sokszor eltekintenek, mert egyrészt a hatóságnak nincs apparátusa az őrzésre, másrészt pedig ez növelné a bünygyi költségeket, ugyanis az állat tartása ilyenkor a hatóságot terheli. Ezért az állatot állatvédő szervezeteknél helyezik el. Az őrzés ideje alatt nem lehet semmit tenni az állattal az állagmegóváson kívül, ami etetést, illetve betegség esetén állatorvosi ellátást jelent. A civil szervezet köteles megelőlegezni a tartás költségeit, sokszor úgy, hogy a büntetőeljárás akár évekig is eltarthat. A hatóság ilyenkor a kijelölt szervezetnek fizet az állat tartásáért, kezeléséért, azonban a gondozás költsége sokszor késve vagy egyáltalán nem érkezik meg.

Előfordul, hogy helybenhagyó lefoglalás történik, vagyis az állatok ideiglenesen ott kerülnek elhelyezésre, aki ellen miattuk eljárás indult – vagyis a bizonyíték a kvázi elkövetőnél marad. Ilyenkor fennáll a veszélye annak, hogy egyszerűen eltűnik az állat ezen idő alatt.

A Komáromi Járási Ügyészség tapasztalata szerint a nyomozó hatóságok nincsenek tisztában azzal, hogy állatkínzás gyanúja esetén milyen intézkedéseket kell tenni az érintett állatok további őrzését illetően. Az egyik ügyben a szemle jegyzőkönyv szerint 7 db lovat helybenhagyólag foglaltak le, ugyanezt tartalmazta a bűnjeljegyzék is. Az állatokat tehát a tulajdonos őrizetében hagyták és a lefoglalásnál jelenlévők előtt figyelmeztették a zártörés következményeire. A szemlén és az állatok lefoglalásánál jelen volt egy állatvédő alapítvány képviselője is. A szemlét követő napon az alapítvány részéről eljárók a helybenhagyólag lefoglalt 7 db lovat elszállították, de a lefoglalt bűnjelek átvételéről semmilyen nyilatkozat, illetve elismervény nem készült.

A nyomozás során nem sikerült tisztázni és az iratokból sem derült ki, hogy pontosan hogyan történt a lefoglalt állatok őrzésével való megbízás, azaz, hogy az alapítvány a nyomozó hatóság tudtával vagy önhatalmúlag intézkedett az állatok elszállításáról.

A vonatkozó rendelet szabályozza⁵ hogyan kell eljárni akkor, ha a lefoglalt bűnjel nem szállítható be a hatósághoz, hanem a szakszerű kezelés feltételeivel rendelkező szervezet őrizetébe és kezelésébe adható. Emellett előírja azt is, hogy a lefoglalt bűnjel átvételét a bűnjelet őrző (kezelő) szerv jegyzőkönyvben aláírt nyilatkozatával vagy külön átvételi elismervénnyel ismeri el.

A nyomozás befejezése előtt visszamenőleges dátummal készült ugyan egy megbízási szerződés a rendőrség és az alapítvány között, azonban ez a jogszabályi rendelkezések megsértésével az alapítványhoz került állatok jogi helyzetét nem legalizálta. Az alapítvány egyébként az eljáró hatóságoknak a 7 db ló tartásáról olyan számlákat küldött meg, amelyek bűnügyi költségként történő elszámolásra nem voltak alkalmasak. Az ügyészség írásban hívta fel az alapítványt, hogy nyújtson be tételes számviteli bizonylatokkal is alátámasztott kimutatást a felmerült költségeiről, azonban erre az eljárás folyamán nem került sor.

A Veszprémi Járási és Nyomozó Ügyészség B.1255/2016. számú ügyében a nyomozó hatóság részéről 20 db sertés, 24 db szarvasmarha és 2 db ló került lefoglalásra, azonban a járási és nyomozó ügyészség által a fenti jogszabályi rendelkezés alapján megkeresett Veszprém Megyei Kormányhivatal Élelmiszerlánc-biztonsági, Növény- és Talajvédelmi Főosztálya nem tudott az állatok elhelyezésére szolgáló létesítményt biztosítani, azok vágóhídon történő értékesítését tartotta célszerűnek. Az ügyben végül ügyészi indítvány alapján a Zirci Járásbíróság rendelkezett az állatok előzetes értékesítéséről.

A jegyzőknél sokszor hiányzik a szakmai kompetencia. Korábbi kutatásokból⁶ kiderült, hogy azok az önkormányzatok látják el hatékonyan környezetvédelmi feladataikat, ahol a szervezeten belül külön osztály, illetőleg csoport vagy környezetvédelmi referens foglalkozik ezzel. E gondolat mentén haladva, minden önkormányzatnál szükség lenne egy állatvédelmi előadóra, aki az állattartással, állatvédelmi ügyekkel foglalkozna.

5 A lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM rendelet 3. és 9. §-a.

6 DUNAVÖLGYI Szilveszter – TILKI Katalin: *A helyi önkormányzatok szerepe a környezetvédelemben*. Belügyi Szemle, 2010/11., 83–101., DUNAVÖLGYI Szilveszter – TILKI Katalin: *A környezetvédelmi szabályok érvényesülése a hatóságok szemszögéből*. OKRI zárótanulmány, Budapest, 2011.

Az állatvédő szervezetek tapasztalatai⁷

Nemcsak Magyarországon, hanem az Európai Unióban is az egyik fő probléma, hogy a haszonállatok szállítására kínzó körülmények között kerül sor, nem tartják be az ezzel kapcsolatos szabályokat.

Az állatok szállítás közbeni védelmét a 2005/1/EK Tanácsi Rendelet szabályozza. A dokumentum rendelkezik az élő állatok uniós országok közötti szállításáról, továbbá az EU területére belépő, illetve területéről kilépő állatok ellenőrzéséről, többek között az alábbi előírások bevezetésével:⁸

- A szállítás előtt meg kell tenni az erre vonatkozó szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy az utazás a lehető legrövidebb ideig tartson és az állatok igényeinek megfeleljen.
- Az állatoknak szállításra alkalmas állapotban kell lenniük.
- A szállító- és egyéb eszközöket oly módon kell kialakítani, működtetni, hogy megakadályozzák az állatok sérülését, szenvedését, valamint biztonságot nyújtsanak számukra.
- Az állatokat gondozó személyeknek megfelelő képzésben kell részesülniük, és tartózkodniuk kell az erőszaktól.
- A rendeltetési helyre való szállítást késedelem nélkül, az állatok jólétének rendszeres ellenőrzése mellett kell lebonyolítani.
- Az állatok számára elegendő alapterületet és magasságot kell biztosítani.
- Gondoskodni kell itatásukról, etetésükről és pihenőidejükről.

A Tierschutzbund/Animal Welfare Foundation és az Eyes on Animals nevű szervezetek legfrissebb jelentése⁹ az EU-tagállamokból Törökországba irányuló, több ezer kilométeres

⁷ A fejezet kidolgozása során felhasznált források: *Fordulat az állatvédelemben?* Forrás: http://figyelo.hu/cikk_print.php?cid=377539_jo_iranyba_kullogunk_allatvedelem/; *Állatkínzás: akár öt év börtön?* Forrás: <http://mno.hu/belfold/allatkinzas-akar-ot-ev-borton-1360119>, *Új hírek a február 20-i tüntetésen leadott javaslatokról.* Forrás: <http://mindenamikutya.hu/uj-hirek-a-februar-20-i-tuntetesen-leadott-javaslatokrol/>, *Tananyagá tennék, hogy a kutyákat nem szabad bántani.* Forrás: <http://nol.hu/belfold/tananyagga-tennek-hogy-a-kutyakat-nem-szabad-bantani-1599785>, *Blöki jogok – a szigorodó állatvédelmi jogszabályokról.* Forrás: <http://greenfo.hu/hirek/2012/08/12/bloki-jogok-a-szigorodo-allatvedelmi-jogszabalyokrol>

⁸ A Tanács 2005/1/EK Rendelete az állatoknak a szállítás és a kapcsolódó műveletek közbeni védelméről, valamint a 64/32/EGK és a 93/119/EK irányelv 1255/97/EK rendelete módosításáról. Forrás: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32005R0001>

⁹ *Magyarország nagyhatalom az állatkínzásban.* Forrás: <http://nol.hu/belfold/magyarorszag-nagyhatalom-az-allatkinzasban-1610989>

távolságot elérő közúti szállítással kapcsolatos problémákat foglalja össze az élőállat (elsősorban juh-, kecske- és szarvasmarha-) szállítás során. A beszámoló öt év 352 élőállat-szállítvány vizsgálatának tapasztalatait tartalmazza. A vizsgálati jegyzőkönyvben rögzítették a vonatkozó jogszabályok megsértését (247 szabálysértés) és azt, hogy ezek hogyan hatottak az állatok jólétére.

A vizsgálat öt éve alatt az állatok szállítási körülményeiben nem történt változás. Az élőállat-szállítványok hetven százaléka valamilyen módon megsértette a fent említett rendeletet. Mindez azt mutatja, hogy a tagállamok illetékes hatóságai a közúti ellenőrzések során nem voltak hatékonyak és nem léptek fel kellő szigorral a jogszabályok megsértőivel szemben.

Visszatérő hiba volt az ivóvíz, az élelem és a pihentetés hiánya, a túlzásfoltosság, az alacsony belmagasság, valamint az, hogy a szállító jármű műszaki kialakítása nem az előírásoknak megfelelően történt, továbbá a maximálisan megengedett 30 fokos hőmérséklet túllépése. Ennek eredményeként az állatok többsége legyengült, stresszes lett vagy megsérült. A jelentést készítő szervezetek megállapították, hogy az illetékes hatóságok meghajolnak az élőállat-szállításban érdekelt gazdasági szereplők (azaz a kereskedelem és hasznoszerzés) érdeke előtt, így ez megelőzi az állatok védelmét.

Az utazás akár rendkívül hosszú is lehet, amikor a szállítványok napokon vagy akár egy héten keresztül kénytelenek várakozni a határállomáson, sokszor a szélsőséges időjárási viszonyoknak kitéve. Az egyik ilyen problémás pont Kapikulé. Ez a település a második legforgalmasabb határátkelőhely a világon és a legforgalmasabb Európában, Bulgária és Törökország között. A fennakadást itt az okozza, hogy nincs kiépített infrastruktúra a nagy számban behozott élőállat befogadására. Nincs megoldás arra, hogy a hosszú várakozás során hogyan biztosítsák az állatok megfelelő ellátását, elhelyezését. E mellett azt is meg kell említeni, hogy Törökországban egyetlen olyan pihentető állomás sem létezik, ahol az állatok pihenése és ellátása biztosítva lenne, mielőtt tovább folytatnák az utat a célállomás felé.

A beszámoló leszögezi, hogy ismétlődő állatjóléti problémákkal találkoztak a Magyarországról induló fuvarozók 69 százalékánál is.

A tájékoztatást készítő szervezetek panaszaira és az Európai Bizottság közreműködésének hatására született intézkedések azonban nem tudták megelőzni a szabályszegések kialakulását, illetve megszüntetni ezeket.

Hazánkban a civil állatvédő szervezetek úgy látják, hogy maga a törvényi szabályozás jó és szigorú, azonban visszatartó ereje nem érzékelhető. Ugyanakkor felhívják a figyelmet arra, hogy a törvényhozóknak érdemes lenne újragondolni az állatvédelem bizonyos szegmenseit.

Az egyik sarkalatos pont a gyepmesteri telepek léte és működése. Ezek tulajdonképpen olyan intézmények,¹⁰ amelyek az elkobzott vagy ideiglenes megfigyelés alatt tartott állatok, valamint az önkormányzatok által elrendelt kóborállat-befogás alkalmával befogott állatok, illetve gazda által leadott állatok elhelyezésére szolgálnak, a helyi önkormányzat finanszírozásával. Nemcsak elavult a szabályozás,¹¹ hanem rideg körülmények között kerül sor az állatok megőrzésére, tartására, nem megfelelő az orvosi ellátás, meghatározott idő elteltével az állatot leölik. A gyepmesterek tevékenységét nem ellenőrzik. Ez alapján inkább veszthelyeknek tekintendők. Új szabályozásra, felszámolásukra vagy átalakításukra lenne szükség.

Ezzel szemben az állatmenhelyet¹² civil szervezetek működtetik a gazdátlan állatok ideiglenes vagy állandó, ellenszolgáltatás nélkül történő elhelyezésének céljából (az elkobzott vagy ideiglenesen megfigyelés alatt tartott állatok kivételével). Legfőbb céljuk az állat életben tartása és örökbeadása. Az lenne a legkézenfekvőbb megoldás, ha az önkormányzatok a gyepmesteri teendők ellátására a civilekkel kötnének megállapodást. Jelenleg a menhelyek száma korlátozott, így a megkezdett büntető ügyek időtartama alatt nehéz megoldani az állatok elhelyezését, tartását.

Az állatvédők meglátása szerint a legtöbb hiányosság a megoldatlan finanszírozásból fakad. Ezen a területen teljesen hiányzik az állami támogatás. A szükséges anyagiak előteremtéséhez sokat segítené egy állatvédelmi alap létrehozása.

Az ebek mikrocippel való kötelező ellátása kapcsán is számos kérdés merül fel a mindennapi életben. A kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet szerint a négy hónaposnál idősebb kutyák 2012. januártól már csak elektronikus transzponderrel megjelölve tarthatók. A mikrocip behelyezésének költségét az állatvédelmi törvény 3500 forintban állapítja meg. A jogszabály¹³ előírja azt is, hogy minden állatorvosnak ellenőriznie kell: a hozzá bekerülő, korábban még nem látott kutyák rendelkeznek-e mikrocippel, és amennyiben nem, ezt fel kell ajánlania az állat tulajdonosának. Ha ehhez az állat gazdája nem járul hozzá, úgy az állatorvosnak ezt jelentenie kell a kerületi, járási állategészségügyi hatóságnak. A bejelentés alapján a hivatal felszólítja az

10 PAULOVICS Anita: *Állatvédelem az EU jogharmonizáció tükrében*. Virtuóz Kiadó, Budapest, 2002. 82–85.

11 Az Állat-egészségügyi Szabályzat kiadásáról szóló 41/1997. (V. 28.) FM rendelet 5. számú függeléke

12 JÁMBOR Adrienn: *Állatmenhely kontra gyepmesteri telep? – Merre tovább?* Forrás: http://www.uni-miskolc.hu/~microcad/publikaciok/2015/E10_Jambor_Aдриenn.pdf 1.

13 A kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról szóló 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet 17/B. §

állattartót, hogy tegyen eleget kötelezettségének, amennyiben ez nem történik meg, úgy az állattartó megbírságozható. Az ebek mikrocsipes egyedi megjelölése és központi regisztrációja köz- és állategészségügyi, állatvédelmi és közbiztonsági szempontból egyaránt fontos. Az új előírások betartásával könnyebb megtalálni az elveszett kutyákat, az egész állomány áttekinthetővé válik és csökkenhet a kóbor kutyák száma is. Emellett könnyen megállapíthatóvá válik az elveszett kutya utolsó gazdája, így a felelőtlen ebtartók felelősségre vonhatóak.

Egyrészt nincs minden kutya ellátva mikrocsippel. Másrészt a regisztráció kötelezővé tételével bizonyos kötelezettségek keletkeznek, melyeknek nincs szankciójuk. Ilyen eset például, amikor a kutya tulajdonosa nem jelenti be az állat eltűnését vagy elhullását, illetve tulajdonosváltáskor a mikrocsipet nem regisztrálják a jogelődről a jogutódra.

Magyarországon jelenleg csak becsült értékek vannak a tartott ebek egyedszámát illetően, annak ellenére, hogy két statisztikai rendszer is működik. Az egyik a Magyar Állatorvosi Kamara kisállat-nyilvántartása (PetVetData), amely az elhullott állatokat is tartalmazza, a másik pedig az önkormányzatok részére kötelezően előírt ebösszeírási lista,¹⁴ amely önbevalláson alapul. Fontos lenne a két statisztika összehangolása és aktualizálása.

Külön gondot jelentenek az elhagyott, elvadult kóbor állatok. Elsősorban nagy számuk, leromlott egészségi állapotuk (élelem, védőoltás, féregtelenítés hiánya) és túlszaporodásuk rejt veszélyeket magában. Létfonosságú lenne egy olyan országos felmérés, amely felvilágosítást adna a kóbor állatok számáról és állapotáról. Az állatvédők szerint a nemzetközi állatvédelmi programokhoz hasonlóan¹⁵ állatmentő akciókra, ivartalanítási kampányok lebonyolítására, valamint jótékonyági rendelők létrehozására lenne szükség.

Összegzés helyett: válaszok és lehetséges megoldások

A médiában ismertetett, állatkínzással kapcsolatos megdöbbentő esetekben – amikor általában az kerül bemutatásra, hogy az állatok hogyan válnak az ember kegyetlen és kímélet-

14 Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (Ávt.) 42/B. § (1) rendelkezése alapján az eb tartási helye szerint illetékes önkormányzat – ebrendészeti feladatainak elvégzése érdekében, illetve a veszélyesség elleni oltás járványvédelmi vonatkozásaira való tekintettel – három évente legalább egy alkalommal ebösszeírást végez.

15 Az állatvédelem aktuális kérdései: állatkínzás, állatrendőrség és rehabilitáció. Forrás: <http://www.haziallat.hu/ace-ventura/allatvedo/allatvedelem-allatkinzas-allatrendorseg-200/1490/>

len viselkedésének áldozataivá – a bírósági ítéletek sokkal enyhébbnek tűnnek, mint amit a nyilvánosság igazságosnak tart.

Ezekben az ügyekben különösen lényeges a korai felderítés és a megelőzés. Minél később derül fény az esetekre, annál súlyosabb a következmény. „Amint mód van rá, elengedhetetlen véget vetni bármilyen olyan helyzetnek, amely az állatok jólétét veszélyezteti, egyrészt, hogy ez tovább ne fokozódhasson, másrészt pedig, hogy megkezdődhessen a mielőbbi rehabilitáció.”¹⁶

Többször szóba került az,¹⁷ hogy létrejöhetne a rendőrséggel együttműködő állatrendőrség az állatokkal szembeni durva bánásmód eseteinek gyors és szakszerű kezelésére.

Már 2010-ben felvetődött és azóta is többször felmerült az állatkínzás tényállásának eredmény-bűncselekménnyé alakítása. Ez a diszpozíció alapesetét érintené, mely szerint a cselekmény alkalmas arra, hogy az állatnak maradandó egészségkárosodást vagy pusztulást okozzon. A bűncselekmény a veszélyhelyzet kialakulásával befejezetté válik. A jogalkotó a 244. § (1) bek. a) pontjában azonos módon értékeli azt, ha valaki elpusztít egy állatot, illetve ha komolyabban meg akarja sebesíteni.

A módosítást pártolók elképzelése szerint¹⁸ az elkövetési magatartásokat és a különböző eredményeket kellene differenciálni a testi sértéshez hasonlóan. Ott kellene az egészet elkezdeni, hogy a sérülés okozása és az állat elpusztítása külön bekezdésben szerepelne. A könnyű, 8 napon belül gyógyuló sérülések az állattartás rendszerinti velejárói, ezért az ilyen magatartásokat büntetőjogi értékelésen kívül kellene hagyni. Az alapeset a gerinces állatnak súlyos testi sérülés okozása lenne. Minősítő körülmény lehetne a nyolc napon túl gyógyuló sérülés, a maradandó fogyatékoság, a súlyos egészségromlás, az életveszély vagy a halál. De más minősítő körülmények (pl. aljas indok vagy olyanok, amelyek az állatok sajátosságait veszik figyelembe) is részei lehetnének a minősített esetek rendszerének.

Az állatokkal való szexuális érintkezés (zoofília) büntetendő cselekmény több európai országban, Magyarországon viszont nem bűncselekmény. Az 1998. évi XXVIII. törvény 2012. december 28. óta rögzíti, hogy állatot a nemi vágy kielégítésére irányuló cselekmény

16 MÁRTON Attila: *Kiútkeresés – értekezés az állatvédelem zsákutcáiról*. Magánkiadás, London, 2016. 62.

17 *Kutyaszorítóban az elcsatangolt ebek – Kell félni a kóbor állattól?* Forrás: <http://www.harmonet.hu/otthon/19963-kutyaszoritoban-az-elcsatangolt-ebek-kell-felni-a-kobor-allattol.html>, *Kell-e Magyarországra állatvédelmi rendőrség?* Forrás: http://kornyezetbarat.hulladekboltermek.hu/cikk/1203/254432/20120121_kell_e_magyarorszagra_allatvedelmi_rendorseg_1.htm

18 BÁRÁNDY Gergely: *Az állatkínzás jelene és jövője*. Forrás: http://www.debrecenijogimuhely.hu/archivum/2_2010/az_allatkinzas_jelene_es_jovoje/

során felhasználni tilos. Ezen szabály megszegése esetén állatvédelmi bírság kiszabásának van helye. Különösen az állatvédő szervezetek érvelnek a zoofília Büntető Törvénykönyvbe iktatása mellett.¹⁹ Ezt azzal indokolják, hogy az elkövetők erőszakot követnek el az állatokkal és ez kimeríti az állatkínzás fogalmát. Ennél azonban jóval komplexebb jelenségről van szó. Kérdés az, hogy ezzel elsősorban a jognak vagy a pszichológiának kell foglalkoznia.

Felmerült az állatvédők részéről az is, hogy a mérgezés legyen az állatkínzás tényállásának része. A kutatás során két olyan eset fordult elő, amelyben állatokat mérgezték meg. Az egyik ügyben a vádlottat zavarta a szomszéd kutyája, ezért patkányméreggel és fagyálló folyadékkal átitatott virslis kenyérrel, majd ugyanezekkel az anyagokkal átitatott kiflivel mérgezte meg.

A másik ügyben a terhelt növényvédő szert tartalmazó, elpusztult kacsák részeiből csalétket készített rókák számára, amiből egerészölyvek is ettek, 14 állat pusztult el. A bíróság mindkét esetet különös szenvedést okozva elkövetett állatkínzás büntettének minősítette és az elkövetőket felfüggesztett szabadságvesztésre ítélte. Az állatvédő szervezetek szerint²⁰ még az egyértelmű esetekben is nehéz bizonyítani a mérgezés tényét. Az édeskés, állatok számára vonzó illatú fagyálló folyadékkal történő mérgezés a leggyakoribb. Éppen ezért szeretnék elérni, hogy törvényi előírás legyen ezekbe a folyadékokba keserű anyagot keverni.

Az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény lehetőséget biztosít az állattartó állattartástól való eltiltására. Erre kedvtelésből,²¹ illetve nem kedvtelésből tartott állatok²² esetén kerülhet sor, abban az esetben, amikor az állatok védelmére vonatkozó jogszabályokat vagy hatósági határozat rendelkezését szándékosan vagy ismételten megszegi az állattartó és ezzel állatának maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza. Az eltiltásra állatvédelmi bírság kiszabása mellett a jogsértés súlyától függően 2-8 évre van lehetőség, akkor, ha a tartott vagy jövőben tartandó állat jóléte állatvédelmi bírság kiszabásával és az állatvédelmi képzésen való részvételre kötelezéssel sem biztosítható.

19 PÁLINKÁS Viktória: *Állásfoglalás az állatvédelemről*. Forrás: <http://greenfo.hu/hirek/2013/03/26/allasfoglalas-az-allatvedelemrol>

20 *Szándékosan mérgezik a kutyákat a budapesti kerületekben*. Forrás: <http://24.hu/belfold/2016/12/17/szandekosan-mergezik-a-kutyakat-a-budapesti-keruletekben/>

21 Az állattartónak az állat kedvtelésből való tartásától eltiltása. 1988. évi XXVIII törvény 43. § (9) bek.

22 Az állattartónak az érintett állatfaj tartásától való eltiltása. 1988. évi XXVIII törvény 43. § (10) bek.

Felvetődött az állattartástól eltiltás mellékbüntetésként való bevezetése a Büntető Törvénykönyvbe, amely törvényjavaslat²³ formájában került előterjesztésre. Az indoklás szerint az eltiltás összességében alkalmas lenne arra, hogy megakadályozza az állatkínzás miatt jogerősen elítelt elkövetők bűnismétlését. Szabadságvesztés főbüntetés mellett lenne kiszabható, akár tíz éves időtartamban is, attól függően, hogy a bíróság mely állatfaj tekintetében alkalmazza. Az, aki az eltiltás hatálya alatt annak érvényesülési körébe tartozó állatot kezdene tartani mégis, szintén büntetendő lenne. A parlament igazságügyi bizottsága azonban elutasította a javaslatot.

Olyan javaslat is megfogalmazódott,²⁴ hogy alternatív szankció lehetne az állatokkal kapcsolatos közmunka, amit menhelyen kellene ledolgozni. Nagy-Britanniában például²⁵ elítélték egy vadászkutya gazdáját, akinél állatvédő aktivisták két kimúlt vemhes szukát és egy nagyon rossz állapotban lévő harmadik (beagle) fajtájú ebet találtak. Az ügyben közreműködő állatorvos megállapította, hogy az elpusztult állatok két napja nem ettek semmit. A kutyák tulajdonosát 10 évre eltiltották az állattartástól, 599 font pénzbüntetést kellett fizetnie és 240 óra közmunkára ítélték.

A büntetőeljárások menetét gyorsabbá és hatékonyabbá kellene tenni, azaz gyorsított eljárásra lenne szükség. Ez azért is fontos lenne, mert a folyamatban lévő állatkínzás során az idővesztés meghatározó tényező lehet, hiszen ez adott esetben az állat pusztulásához vezethet. Például az Amerikai Egyesült Államokban harminc nap alatt lezárul egy állat sérelmére elkövetett büntetőügy.²⁶

Az állatvédő szervezetek azt is kifogásolják,²⁷ hogy a büntetőeljárás során meghozott döntések ellen nincs jogorvoslati joguk, miközben nem egyszer ők tesznek feljelentést. Ennek

23 Képviselői önálló indítvány (Budapest, 2016. február 29.) Forrás: <http://www.parlament.hu/irom40/09429/09429.pdf>

24 „Csak egy tökök bíróját kellene” – miért ússzák meg az állatkínzók? Forrás: http://hvg.hu/itthon/20150702_tokos_biro_miert_usszak_meg_allatkinzas

25 *Állatvédelem*. 28. Forrás: http://www.vmi.info.hu/tananyagok/tananyag/termeszet_es_vadvedelem/allatvedelem.pdf

26 *Fordulat az állatvédelemben?* Forrás: http://figyelo.hu/cikk_print.php?cid=377539_jo_iranyba_kullogunk_allatvedelem/

27 Előterjesztés az Igazságügyi Minisztérium felkérésére az állatvédelmi témájú jogszabályok módosítására javaslatokat kidolgozó, bejegyzett állatvédelmi szervezetek részvételével megalakult munkacsoport 2016 márciusa és szeptembere között folytatott munkája alapján. 14.

háttérben az áll, hogy az állatkínzás bűncselekménynek nincs sértettje, ugyanis a bántalmazott vagy elpusztított állat a bűncselekmény elkövetési tárgya.

Amikor a büntetőeljárás során lefoglalt, megkínzott állat állatvédő szervezetnél kerül elhelyezésre, általában a befogadáskor nagyon rossz állapotban van. Sokszor azonban „feljavítják” (testileg, lelkileg megerősödik) az állatot és értékesítenék, de nem lehet, mert az állat bizonyíték. Ezen úgy lehetne változtatni, hogy elég lenne az állat állapotának fényképen vagy filmen (CD vagy DVD) rögzítése akkor, amikor megkapja a szervezetet.

Az állatvédők véleménye szerint,²⁸ az lenne a legcélszerűbb, ha a konkrét ügytől elválasztva, gyorsított eljárás keretében döntenének az állat tulajdonjogáról vagy végleges elhelyezéséről.

A bizonyítékként lefoglalt állatokat több esetben ideiglenesen az állatkínzó tulajdonosnál helyezik el. A jogalkalmazó arra az eljárási szabályra hivatkozik, hogy a tulajdonosnak vissza kell adnia a tulajdonát. A civil szervezetek szerint²⁹ a tulajdonjogot azonban a jegyző vagy a hatósági állatorvos bevonásával fel is lehetne függeszteni, vagy a bíróság elrendelhetné az állatok elkobzását.

A közigazgatási eljárás rövidebb idő alatt több eredményt hozhat, mint a büntetőeljárás. A kiszabott bírság ugyanis kellőképpen visszatarthatja az állattal rosszul bánó gazdát attól, hogy a cselekményt újból elkövesse. Ezen felül a hatóság kötelezi a gazdát a helyes bánásmód kialakítására, a hiányosságok megszüntetésére.

A jogalkotónak a nyugat-európai országokhoz hasonlóan rendelkeznie kellene³⁰ a Polgári Törvénykönyvben az örökösök felelősségéről azon állatok vonatkozásában, amelyek halál vagy egyéb ok (pl. cég esetében felszámolás) miatt gazda nélkül maradnak.

Hazánkban az állatokkal szemben elkövetett cselekmények többsége az állattartók tudat-

28 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottság ellenőrző albizottsága 2011. december 5-én megtartott üléséről. 8–9. Forrás: <http://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/IUB/1511161.pdf>

29 „Csak egy tőkös bíró kellene” – miért ússzak meg az állatkínzók? Forrás: http://hvg.hu/itthon/20150702_tokos_biro_miert_usszak_meg_allatkinzas

30 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Alkotmányügyi, igazságügyi és ügyrendi bizottság ellenőrző albizottsága 2011. december 5-én megtartott üléséről. 7. Forrás: <http://www.parlament.hu/documents/static/biz40/bizjkv40/IUB/1511161.pdf>

lanságára vezethető vissza. Éppen ezért hangsúlyt kellene fektetni³¹ a helyes állatvédelmi szemlélet kialakítására, ami magában foglalja az etikus bánásmódot és a minőségi állattartási kultúrát. Ahhoz, hogy ez megvalósuljon, elengedhetetlen a hatékony ismeretterjesztés, szemléletformálás, érzékenyítés, valamint az állatvédelmi oktatás és képzés. Az állatvédelmi oktatás a gyerekeket érintené, akik minél kisebb kortól kezdve elsajátítanák az állatokkal való bánásmódot (pl. mit szeretnek és mit nem az állatok; miként lehet fegyelmezni, igényeiket is figyelembe véve barátságossá tenni, gondozni, ellátni őket). Állatvédelmi képzésen nagyfokú tájékozatlanságuk miatt az újdonsült gazdák és állattartási ismeretek hiánya miatt az állattulajdonosok vennének részt.

Hamar világhírű lett az amerikai Ohio állam bírója, Michael Cicconetti, aki a kreatív igazságszolgáltatás jeles képviselője. Ötletes és példaértékű büntetést szabott ki egy állatkínzó nővel szemben. A. M. azért került a bíróság elé, mert kutyáját egy hétig bezárva tartotta, étel és ital nélkül. A kutyára kiéhezett és kiszáradt állapotban találtak rá. A. M. elismerte a tettét, de hozzátette, hogy „csak” egy hétről volt szó és a kutya egyébként is túlélte.

A bíró úgy döntött, hogy A. M.-nek is át kell élnie a kutya szenvedéseit, ezért egy hétig egy szeméttelen kell dolgoznia. „Talán neked sem ártana megtapasztalni azt, amit a kutya érzett. Azt akarom, hogy te is éld át azt, amit ő. Azt akarom, hogy menj ki egy szeméttelre, megtalálom neked a legmocskosabb, legbűdösebb, legundorítóbb helyet, hogy naponta nyolc órát gázolj a bűzlő szemétben, hogy közben elgondolkozz azon, mit érezhetett a kutya...”³²

31 TILKI Katalin: *Állatvédelem a büntetőjogban*. OKRI zárótanulmány 2016. 62. (kézirat)

32 *Megleckéztette az állatkínzó nőt az ohioi bíró*. Forrás: <http://bouvet.cafeblog.hu/2016/02/25/megleckeztette-az-allatkinzo-not-az-ohioi-biro/>

FIRKÓ ZSOLT¹

A FALOPÁSOKRÓL ÉS TÚZIFACSalÁSOKRÓL II.

1. Erdészettel, illetve faanyagszállítással és -értékesítéssel összefüggő igazgatási, rendészeti jellegű szabályok

Az erdészeti szakszemélyzet és a jogosult erdészeti szakszemélyzet nyilvántartásba vételének és nyilvántartásból való törlésének, továbbképzésének, szolgálati tevékenységének részletes szabályairól, valamint az erdészeti hatósági és igazgatási feladatokat ellátó személyek szolgálati tevékenységének egyes szabályairól szóló 71/2010. (V. 13.) FVM rendelet alkalmazásában kizárólag szakfeladatokat ellátó erdészeti szakszemélyzet az Evt. alapján az erdészeti munkák szakmai irányítását ellátó erdészeti szakszemélyzet, illetve jogosult erdészeti szakszemélyzet. A rendészeti feladatokat ellátó erdészeti szakszemélyzet pedig az egyes rendészeti feladatokat ellátó személyek tevékenységéről, valamint egyes törvényeknek az iskolakerülés elleni fellépést biztosító módosításáról szóló 2012. évi CXX. törvényben meghatározott intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazására jogosultsággal rendelkező erdészeti szakszemélyzet, illetve jogosult erdészeti szakszemélyzet.

Erdészeti szakszemélyzetként az vehető nyilvántartásba, aki erdésztechnikus szakképesítéssel, erdőmérnök vagy okleveles erdőmérnök szakképzettséggel rendelkezik, jogosult erdészeti szakszemélyzetként pedig az, aki erdőgazdálkodási szakterületen a nyilvántartásba vételi kérelem benyújtását megelőző 10 évben legalább két éves szakmai gyakorlatot szerzett, és az előírt továbbképzést teljesítette.

Rendészeti feladatokat ellátó erdészeti szakszemélyzetként az vehető nyilvántartásba, aki rendelkezik a részére kiállított szolgálati igazolvánnyal és jelvényvel.

A nyilvántartásba vételre irányuló kérelmet a NÉBIH által a honlapján közzétett nyomtatványon, az illetékes erdészeti hatósághoz kell benyújtani. A jogosult erdészeti szakszemélyzet ellenjegyzésével ellátott magánokirat akkor fogadható el, ha az tartalmazza az ellenjegyző jogosult erdészeti szakszemélyzet nevét, aláírását, az ellenjegyzés időpontját és az „ellenjegyzem” megjelölést.

¹ Dr. Firkó Zsolt, komlói járási ügyészségi alügyész

A szakszemélyzet köteles a nyilvántartásba vételt megelőzően az illetékes erdészeti hatóság vezetője előtt esküt tenni. Az erdészeti hatóság a kizárólag szakfeladatokat ellátó erdészeti szakszemélyzet részére egyedi sorszámozású szolgálati igazolványt ad ki. Az erdészeti hatóság a szolgálati igazolványt a névjegyzékből való törléskor, vagy annak megrongálódás vagy adatváltozás miatti cseréje alkalmával bevonja.

A NÉBIH a jogosult erdészeti szakszemélyzet részére hatósági szakmai általános és kiegészítő továbbképzéseket szervez az erdőgazdálkodást és az erdészeti szakirányítást érintő hatályos jogszabályokról és azok alkalmazásáról, a jogszabályok változásairól, valamint az alkalmazásuk aktuális kérdéseiről. Az illetékes erdészeti hatóság a szakszemélyzetet az erdészeti szakirányítási tevékenység megszüntetésének bejelentése esetén, vagy halál esetén törli a névjegyzékből.

Az illetékes erdészeti hatóság az érintett erdőgazdálkodó egyidejű értesítése mellett a jogosult erdészeti szakszemélyzetet törli a névjegyzékből, ha

- a művelési lapot nem az erdőgazdálkodó részére állítja ki;
- érvényes erdőterv nélkül, az erdőtervi előírásnak ellentmondó művelési lapot állít ki;
- bejelentés nélkül, a bejelentésben foglaltakkal nem egyező tartalmú művelési lapot állít ki;
- határnap előtt művelési lapot állít ki;
- az eljárás jogerős határozattal történő lezárása előtt művelési lapot állít ki;
- feltételt, korlátozást tiltást figyelmen kívül hagyó művelési lapot állít ki;
- a hatóság megtévesztésére alkalmas olyan dokumentumot ellenjegyez, amely valótlan-ságot tartalmaz az erdő állapotáról; vagy
- olyan elvégzett tevékenységről szóló erdőgazdálkodói bejelentést ellenjegyez, amely tevékenység nem került végrehajtásra.

A névjegyzékből törölt személy jogosult erdészeti szakszemélyzetként a törlésről rendelkező döntés jogerőre emelkedésétől számított 1 évig nem vehető nyilvántartásba. A NÉBIH a szakszemélyzet névjegyzékből történő törléséről a honlapján közleményt tesz közzé.

Az illetékes erdészeti hatóság az érintett erdőgazdálkodó egyidejű értesítése mellett a szakszemélyzetet írásban figyelmezteti, ha

- nem tesz eleget az erdészeti munkák szakmai irányítására, az erdő őrzésére, valamint az erdőkezelésre, a közelítő nyomok kijelölésére, valamint a fakitermelések során a tájékoztatási és művelési lap kiállítására vonatkozó kötelezettségének;
- a valótlan tényállás a szakszemélyzet nyilvánvaló elírása miatt kerül megállapításra;

- olyan erdőgazdálkodói bejelentést ellenjegyez, amelyek nincsenek összhangban az erdőtervben foglaltakkal;
- szándékosan olyan erdőgazdálkodói bejelentést ellenjegyez, amelynek tartalma nem felel meg az elvégzett tevékenységnek, vagy az ellenjegyzés jogszabályban rögzített szabályait más módon megszegi;
- a továbbképzésen a meghirdetett időpontokban egyszer sem vett részt;
- a fakitermelés térbeli korlátozását figyelmen kívül hagyó bejelentést ellenjegyez; vagy
- a fakitermelés időbeli korlátozását figyelmen kívül hagyó műveleti lapot állít ki.

Az erdészeti hatóság a kormányzati szolgálati jogviszonyban álló, erdészeti hatósági feladatokat ellátó kormánytisztviselőket egyedi sorszámozású szolgálati igazolvánnyal és szolgálati jelvényvel, valamint névkitűzővel látja el. A szolgálati igazolvány kibocsátását a NÉBIH a biztonsági okmányok védelmének rendjéről szóló külön jogszabályban foglaltak szerint engedélyezteti. Az erdészeti hatósági feladatot ellátó személy köteles a szolgálati jelvényt egyenruháján jól látható módon, annak bal oldali mellrészén viselni, vagy felszólításra felmutatni, továbbá a hivatalos személyi minőségét szolgálati igazolvánnyal is igazolni.

Az erdészeti hatósági feladatot ellátó személy köteles a vezetéknevét és utónevének kezdőbetűjét tartalmazó névkitűzőt az ügyfélszolgálati, illetve ellenőrzési feladatainak ellátása során egyenruhájának jobb oldali mellrészén, jól látható módon viselni. A kizárólag szakfeladatokat ellátó erdészeti szakszemélyzet, valamint erdészeti hatósági vagy erdészeti igazgatási munkakört ellátó kormánytisztviselők – az erdővédelmi szolgálat tagjai kivételével – eltérő kiegészítő jelzések alkalmazása mellett azonos formájú egyenruha viselésére jogosultak. Az egyenruha viselése az erdészeti hatóság kormánytisztviselőinek ügyfélfogadási és ellenőrzési feladatainak ellátása során kötelező. A rendészeti feladatokat ellátó szakszemélyzet és az erdővédelmi szolgálat tagja egyenruha viseletére, valamint egyenruhával való ellátására a Rendészeti törvény rendelkezései az irányadóak.

Az Evt. 107. § (1) bekezdése alapján az erdészeti hatóság az erdőgazdálkodóra erdőgazdálkodási bírságot szab ki,

- ha erdejében jogszerűtlen fakitermelést végzett vagy arra megbízást adott, illetve ilyen fakitermelésről tudomással bírt és azt haladéktalanul nem jelentette az erdészeti hatóságnak;
- ha bejelentési kötelezettségét fahasználatot nem érintő tevékenység esetében megsérti;
- ha a jogosulatlanul végzett fakitermelés vagy egyéb erdőt károsító cselekmény észlelése esetén a bejelentési kötelezettségét (Evt. 102. §) elmulasztja;

- ha valamely tevékenység végrehajtására vagy az erdő állapotára vonatkozóan a törvényben előírt bejelentési kötelezettségének nem tesz eleget;
- ha az erdőnevelési feladatok elmulasztásával akadályozza az erdő törvény szerint elvárt állapotának kialakulását és fenntartását;
- ha az állam 100%-os tulajdonában álló erdőben túllépi az erdő felújítására és a felújítás befejezésére megállapított határidőt, vagy pótlási kötelezettségének az erdészeti hatóság felhívása ellenére sem tesz határidőben eleget;
- ha a jogosult erdészeti szakszemélyzet alkalmazására vonatkozó kötelezettségének az erdészeti hatóság felhívására sem tesz eleget, vagy a jogosult erdészeti szakszemélyzet személyében bekövetkezett változást az erdészeti hatóságnak 8 napon belül nem jelenti be.

Az Evt. 108. § (1) bekezdés g) pontja szerint az erdészeti hatóság erdővédelmi bírságot szab ki arra, aki az erdei haszonvételeket jogosulatlanul gyakorolja, vagy annak során az erdei haszonvételek gyakorlásának feltételeit megsérti.

Az Evt. 92/A. §-a alapján erdőben, illetve az erdészeti feltáráshálózat részét képező erdei úton quaddal, terep-motorkerékpárral, segédmotoros kerékpárral, valamint motorkerékpárral – erdőgazdálkodási célú járműforgalom kivételével – közlekedni tilos.

Az Evt. 61. § (2) bekezdése szerint tilos az erdő látogatójának – a munkavégzésre jogosultakon kívül – motorfűrészt, 500 g-nál nagyobb fejtömegű fejszét, 30 cm-nél nagyobb vágólap hosszúságú kézfűrészt magánál tartania a közforgalom előtt meg nem nyitott erdészeti magánúton, erdőgazdálkodás célját közvetlenül szolgáló földterületen és az erdőben; az ezen előírást megsértő személlyel szemben az Evt. 108. § (1) bekezdés e) pontja alapján az erdészeti hatóság erdővédelmi bírságot szab ki.

A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerrel szülő 2012. évi II. törvény (a továbbiakban: Szabs. tv.) XXX. Fejezetének 242. §-a alapján erdőrendészeti szabálysértést követ el:

- aki erdőben, erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületen, vagy erdészeti létesítmény területén gazdasági vagy műszaki célt, valamint a fenntartható erdőgazdálkodást, az erdő védelmét, illetve az erdészeti kutatást szolgáló jelet, tárgyat jogosulatlanul megsemmisít, megrongál vagy eredeti helyéről eltávolít;
- aki olyan erdőben, erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületen, vagy erdészeti létesítmény területén jár, vagy járművel közlekedik, ahol a forgalmat jogszabály tiltja, vagy azt jogszabály felhatalmazása alapján korlátozzák vagy megtiltják;

- aki erdőben, erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületen, fásításban vagy erdészeti létesítmény területén a tűzgyújtási előírásokat megszegi, közvetlenül vagy közvetve tüzet okozó tárgyat helyez el, vagy a gyújtott tűz őrzéséről, valamint annak a – helyszínről való távozás előtti – biztonságos eloltásáról nem gondoskodik;
- aki az erdőgazdálkodásért felelős miniszter vagy az erdészeti hatóság által elrendelt tűzgyújtási tilalom hatálya alatt a tűzgyújtási, tűzvédelmi előírásokat megszegi.

Erdőrendészeti szabálysértés miatt az erdészeti hatóság arra felhatalmazott ügyintézője, a természetvédelmi őr, valamint az önkormányzati természetvédelmi őr is szabhat ki helyszíni bírságot.

A Szabs. tv. 243. §-a szerint erdei haszonvételek jogosulatlan gyakorlása szabálysértését követi el:

- aki erdőben, valamint erdőgazdálkodási tevékenységet közvetlenül szolgáló földterületen erdei haszonvételeket – a fakitermelés, a vadászati jog gyakorlása vagy hasznosítása, valamint az elhalt fekvő fa és gally gyűjtése, illetve elhalt, száraz ág nyesése kivételével – jogszerűtlenül gyakorolja;
- aki az Evt.-ben meghatározott erdei faválasztékot az erdőről, az erdő védelméről és az erdőgazdálkodásról szóló törvényben és a végrehajtására kiadott rendeletben meghatározott szállítójegy nélkül szállít.

Az erdei haszonvételek jogosulatlan gyakorlása szabálysértése miatt az erdészeti hatóság arra felhatalmazott ügyintézője, a természetvédelmi őr, valamint az önkormányzati természetvédelmi őr is szabhat ki helyszíni bírságot, továbbá a kiszabott pénzbírságról, helyszíni bírságról a szabálysértési hatóság, valamint a helyszíni bírságolásra jogosult szerv vagy személy haladéktalanul értesíti az erdészeti hatóságot.

A Szabs. tv. 200/A. §-a alapján, aki közterületen a közterület tulajdonosának hozzájárulása nélkül árusít, jogosulatlan közterületi értékesítés szabálysértését követ el, mely szabálysértés miatt a közterület-felügyelő is szabhat ki helyszíni bírságot.

2. Új, magyar fejlesztésű módszer a falopások ellen²

Egy kutatás-fejlesztési projekt keretében a Pannon Egyetem Villamosmérnöki és Információs Rendszerek Tanszék docense, Czúni László vezetésével egy kari csoport és a székesfehérvári székhelyű SeaCon Europe Kft. olyan területvédő és -figyelő rendszer kialakításán

² A fejezetet ld. *Magyar fejlesztésű módszer a falopások ellen*. Magyar mezőgazdaság 2013/15., 49.; a SeaCon Europe Kft. tájékoztatása; a <http://seaforest.hu/hu/> és <https://www.agroinform.hu/gepeszet/vagyonvedelem-akar-az-erdoben-is-lehetseges-32493-002>

dolgozott, amely a járművek mozgását érzékelő szenzorok segítségével akár nagy távolságból is képes riasztani. A projekt befejezése után a tapasztalatokra építve az informatikai kisvállalkozás kifejlesztette Seaforest elnevezésű termékét.

A rendszer telepítése során az infrastruktúrával gyengén ellátott, nehezen őrizhető, kieső külterületek folyamatos megfigyelése érdekében a védendő területekre, a gépjárműforgalommal érintett utak mentén, azoktól számított 3 méteren belül, vezeték nélküli érzékelők helyezendők el, amelyek folyamatosan figyelik, észlelik és értékelik a környezetüket. Az időjárásnak ellenálló műanyag dobozban lévő érzékelők szolgáltatófüggetlen SIM kártyákat használnak. Az érzékelőket mobil kommunikáció szempontjából árnyékolásmentes helyen kell elhelyezni, nem szabad elásni, de kis méretüknek (11 x 8 x 5,5 cm) köszönhetően könnyen elrejtethetők, és működésük közben érzékelik a szállításra alkalmas járműveket. Az érzékelők egymástól függetlenül működnek, könnyen fel- és leszerelhetők vagy áthelyezhetők, a védelem hatóköre így rugalmasan változtatható, igazítható a körülményekhez, továbbá alacsony a fogyasztásuk, így nincs szükség a gyakori töltésre.

A szenzorok által mobilinterneten beküldött adatok tárolását és feldolgozását egy központi számítógépen (szerveren) telepített felügyeleti szoftver végzi, melynek eredményét asztali vagy mobil eszközön lehet megtekinteni táblázatos vagy grafikus kimutatások formájában, opcionális térképi megjelenítéssel. A rendszer kiépítése nem igényel külön informatikai beruházást, a szenzorok kis költségigényűek, akár egyetlen belépési pontra is alkalmazhatók, bérelhetők is és meg is vásárolhatók.

A rendszer a védendő terület távoli felügyeletét teszi lehetővé, és képes arra, hogy gépjármű elhaladása, illetve az éjszakai órákban vagy a szokásos napközi forgalomtól eltérő járműforgalom észlelése esetén azonnali riasztást adjon le a kijelölt informatikai eszközökre SMS vagy e-mail formájában. A rendszer alkalmas arra is, hogy a falopások mellett megvédje a területet a rongálásoktól, az illegális hulladéklerakásoktól, illetőleg a quadoktól és a terepmotorosoktól.

3. A NAIK ERTI által végzett DNS-alapú vizsgálat³

A Nemzeti Agrárkutatási és Innovációs Központ Erdészeti Tudományos Intézet (NAIK ERTI – 9600 Sárvár, Várkerület 30/A.) Genetikai Laboratóriuma – mint a nyomozó hatóságok által kirendelt eseti szakértői intézet – mintegy 5 éve végez DNS vizsgálaton alapuló

³ A fejezetet ld. dr. BOROVICS Attila – dr. CSEKE Klára: *DNS alapú vizsgálatok az illegális fakitermelések visszaszorítása érdekében*. in: *Praktikumok az erdészeti és vadászati igazságügyi szakértésben*. szerk.: Nagy Imre, NAIK ERTI, Szombathely, 2014. 19–24.; dr. Borovics Attila igazgató tájékoztatásai és <http://www.erti.hu/hu/>

fa egyedazonosítást; ezt a speciális szakismeretet igénylő vizsgálatot más, akkreditált igazságügyi intézet nem végzi Magyarországon. A DNS-alapú vizsgálatokra kidolgozott eljárás lényege, hogy minden élőlény, így a fák is egyedi genetikai információval rendelkeznek, továbbá egy faegyed különböző vegetatív részéből – gyökér, tuskó, törzs, levél, rügy – ugyanaz a genetikai információ nyerhető ki, azaz egy fa kivágását követően a visszamaradt tuskóból és törzsből származó mintának genetikailag meg kell egyeznie. Akár 2-3 évig száradó, napsugárzásnak is kitett faanyagból is lehetséges olyan minőségű DNS-t kivonni, amely alkalmas lehet az azonosítás elvégzésére a fakitermelés helyszínén vagy az eszközökön található maradványokon.

Az eljárást a falopás miatt indított büntető ügyekben, a bűncselekménnyel érintett területen lévő tuskókból és a lefoglalt rönkökből vett minták DNS-alapú összehasonlítására lehet felhasználni a bizonyítás érdekében, de az eljárás további alkalmazási lehetősége az erdei szaporítóanyag, karácsonyfa, más erdei termékek eredetigazolása is.

Az ERTI a DNS-alapú vizsgálatot az alábbi fafajok tekintetében tudja elvégezni, mivel ezek vonatkozásában rendelkezik a szükséges ún. primerekkel:

- fűz (*Salix*),
- tölgy (*Quercus*),
- cseresznye (*Prunus*),
- bükk (*Fagus silvatica*),
- akác (*Robinia pseudoacacia*),
- kőris (*Fraxinus*),
- juhar (*Acer*),
- körte (*Pyrus*),
- éger (*Alnus*),
- dió (*Juglans*).

A DNS-alapú vizsgálat elvégzésének költségei: anyag és munkadíj: 4500 forint + ÁFA/min-ta, a szakértői vélemény elkészítése: 4000 forint + ÁFA/eset. Nagyobb mintaszám esetén egyedi díjszabásra is lehetőség nyílik.

Amennyiben a büntető ügyben azt a bűncselekmény elkövetése és a terhelt bűnösségének bizonyítása indokolja, az alábbi esetekben és módszerrel ajánlott kirendelni a DNS-alapú összehasonlító vizsgálatok elvégzésére a NAIK ERTI-t:

1. ha a bűncselekmény kisebb területet vagy kisszámú faegyedet érint, akkor a lefoglalt faanyagból biztosított megfelelő minták és a kisszámú tuskókból vett minták vizsgálatára;

2. ha a bűncselekménnyel érintett területen több fafaj volt és a kitermelt lábon álló élőfák tuskóit fafajta alapján egyértelműen el lehet különíteni egymástól, akkor a lefoglalt faanyagból biztosított megfelelő minták és

- a kisebb egyedszámú vagy a ritkább/különlegesebb, de még vizsgálható fafajhoz tartozó tuskókból vett minták, vagy
- a kinézetre is egyedileg azonosítható [egyedi, nem szabályos alakú vágáslappal (ún. bütüvel) rendelkező, illetve betegséggel (pl. bélrohadással vagy csillagos álgeszttel) érintett, illetőleg a kivágásnál keletkezett és visszamaradt egyedi ún. fa szakáll vagy a helyszínen hátrahagyott szintén egyedi faék (ún. hajk) alapján beazonosítható] tuskókból vett minták

vizsgálatára;

3. egy darab faegyedet érintő bűncselekmények esetén a fatuskóból vett, és az élőfa kivágásához használt lefoglalt eszközökön (kézifűrész, motoros láncfűrész vagy a faanyag szállításához használt gépjármű csomagteréből, platójáról stb.) esetlegesen megmaradt és rögzített famaradványok (pl. fűrészpor, farost, faforgács stb.) vizsgálatára.

A fenti módszertani jellegű javaslatok betartásával elkerülhetők a felesleges szakértő-kirendelések, és így a bűnügyi költségek indokolatlan keletkezése is. Emellett jelenleg a DNS-alapú összehasonlító vizsgálatokat egyedül végző NAIK ERTI túlterhelése, és ezáltal a szakvéleményadási határidők meghosszabbodása is megelőzhető.

4. Az illegális fakitermelések és tűzifacsalások visszaszorítására és az erdővel borított területek nagyságának növelésére tett javaslatok

A Magyarország erdőállományának 2016. évi helyzetéről, állapotáról kiadott miniszteri tájékoztató szerint a sikeres első erdősítés (17.831 ha) az előző évihez képest 5%-kal növekedett, de a naptári évben keletkezett kötelezettség mértékétől közel 13%-kal marad el. A 2015. évihez képest 2,4%-kal csökkent a befejezettként (5.662 ha) átadott erdőtelepítések összterülete. A befejezettként átadott erdőfelújítás területe (19.065 ha) az előző évihez képest csak 1%-kal nőtt. Az állami szektorban 1,5%-os a csökkenés, míg a magánszektorban 3%-os emelkedés történt az előző év adataihoz képest.

Az erdőtelepítési program végrehajtása EU-s társfinanszírozás keretében zajlik, az EU-s források ciklikusságából adódóan az erdőtelepítések előző években tapasztalt jelentős

visszaesése tovább folytatódott. A 2015/2016. tenyészeti évi első kivittel érintett terület csak 158 ha volt, mely a 2014/2015. évihez képest 50%-os csökkenést jelent.

A fenti adatokra is figyelemmel össztársadalmi érdek, hogy az illegálisan vagy legálisan letermelt, illetve valamely oknál fogva kipusztult faállományú erdőterület erdőfelújítása megtörténjen. Ennek érdekében az erdőfelújítási biztosíték és az erdők felújításának csekély összegű támogatása mellett indokoltnak tartom az erdőfenntartási járulék és az erdőfenntartási alap valamilyen formában történő visszaállítását, különösen az erdőgazdálkodónak, erdőtulajdonosnak fel nem róhatóan elpusztult faállományú vagy falopással érintett erdőterület erdőfelújítása elvégzésének biztosítása érdekében.

Az erdőfelújítási kötelezettség teljesítésének elmaradása, továbbá az erdőfelújítás befejezésére megállapított határidő túllépése esetén kiszabott erdőgazdálkodási bírság eredménytelensége esetén szükségesnek tartom bevezetni annak jogi lehetőségét, hogy az illetékes erdészeti hatóság az erdőfelújítási munkálatokat a kötelezett költségére és veszélyére elvégeztethesse, ahogy azt a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) 134. § a) pontja is tartalmazta, és ahogy azt a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht.) 174. § b) pontja is szabályozza. Az erdőfelújítási munkálatok költségeit az illetékes állami adóhatóság adók módjára hajtáná be (ld. az adóhatóság által foganatosítandó végrehajtási eljárásokról szóló 2017. évi CLIII. törvényt), illetve a költségeket esetlegesen a visszaállítandó erdőfenntartási alaphoz lehetne előlegezni.⁴

Az erdészeti szakszemélyzet kötelező alkalmazása ellenére a fenntartható erdőgazdálkodás folytatása rendkívül szerteágazó, speciális szakértelmet igényel. Ezért a szakmaiság és a szakszerűség biztosítása érdekében indokoltnak tartom, hogy a nem állami, azaz a magán erdőgazdálkodók és erdőtulajdonosok számára országos szintű érdekképviselői kamarát hozzanak létre, és meghatározott feltételek teljesülése esetén (pl. területnagyság vagy aranykorona összeg) kötelezően kamarai tagságot kellene létesíteni, mely például a támogatásokban való részesülés vagy a pályázatokon való részvétel feltétele lenne.

Erdészeti szakmai szempontok mellett vagyonzóvédelmi szempontból, továbbá elkövetők tetten érése és a bizonyítás megkönnyítése érdekében javaslom, hogy a kitermelt faanyag vágáslapjait (bütüit) számozó koronggal és kerületjelző kalapáccsal, illetve erdészeti krétával,

4 A bekezdést ld. Dr. S. NAGY László – HALÁSZ Gábor: *Az Erdőfenntartási Alap története*. Erdészeti Lapok, 2014/1., 27–29.; Benkő Pál: *Az erdőgazdálkodás számviteli és finanszírozási sajátosságai*. Doktori értekezés, Sopron 2006., 88–95., <http://ilex.efc.hu/PhD/emk/benkop/Ertekezes.pdf> és <http://www.kormany.hu/download/c/c3/41000/Miniszteri%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3.pdf>

alkoholos filccel vagy jelölőspray-vel jelöljék meg annak ellenére, hogy a kitermelt faválasztékok fent nevezett módszerrel történő megjelölése időbe telik és többletköltségekkel is járhat.

További védelmi jellegű javaslatom az, hogy a nagyvadak elejtése során a csánkban elhelyezendő azonosító jelhez (krotáliához) hasonlóan a faanyagban olyan műanyag bilétát vagy címkét helyezzenek el, amelyeket a faanyag, illetve a biléta vagy címke megsértése nélkül ne lehessen eltávolítani, és amely a faanyag származásának igazolására alkalmas. A bilétákon vagy címkéken pedig el lehetne helyezni olyan kódszámokat, sorozatokat, melyek tartalmazzák a kitermelés és a faválaszték azonosító adatait, és amelyeket elektronikusan be lehetne olvasni (scannelni), csökkentve így az amúgy is jelentős adminisztrációs terheket. Néhány országban használnak már a depózott, sarangolt faanyagba épített GPS jeladót is.⁵

A SeaForest erdő- és területvédelmi rendszer alkalmazása mellett indokoltnak tartom az érintett területek megfigyelésére vadkamerák kihelyezését is annak ellenére, hogy viszonylag nehéz észrevétlenül elrejteni, gyakran kell utántölteni és előfordult már, hogy maguk a vadkamerák váltak bűncselekmény áldozatául. Az erdészek/erdészetek alkalmaznak már drónokat is tudományos kutatásra, fafajösszetétel megállapítására, illetve vadlétszám becslésére is, azonban álláspontom szerint a falopások ellen is alkalmazhatók az erdőterületek megfigyelésére, a falopások felderítésére és a nyomok felkutatására.

Szükségesnek tartom, hogy a nyomozó hatóság az illetékességi területén lévő erdészekkel, erdőbirtokossági társulatokkal, erdőgazdálkodókkal, erdőtulajdonosokkal, vadászokkal, vadásztársaságokkal, helyi önkormányzatokkal és civil szervezetekkel kölcsönös együttműködésen alapuló jó kapcsolatot alakítson ki. Az erdőterületeken lehetőség szerint minél gyakrabban, változó időpontokban, visszatérő jelleggel területbejárást kell tartani. Az erdőterületeken rendszeresen megforduló vadászok, természetvédelmi örök, természetbarátok gyanús körülmények észlelése esetén haladéktalanul értesítsék a rendőrséget és az erdészeket, valamint figyeljenek meg minél több részletet, melyek a későbbiek során a bűncselekmény felderítése és bizonyítása során megkönnyíthetik a nyomozó hatóság munkáját.

Kiemelkedően fontosnak tartom a felnőtt lakosság tájékoztatását a médián keresztül, valamint – az iskolák bevonásával – a gyermekek oktatását és megfelelő szemléletmódjának

5 ZACHAR Zalán: *A természetkárosító falopások (fakivágások) jellemzői, területi és időbeli jellegzetességei.* Magyar Rendészet 2015/2., 179.

kialakítását. A lakosság figyelmét tájékoztató kampányokkal kell felhívni, hogy csak megbízható forrásból származó tűzifát vásároljanak, melynek származását, minőségét és mennyiségét megfelelő okmányokkal igazolták. Nézzék meg a hirdetéseket abból a szempontból is, hogy azokon szerepel-e a hirdető természetes vagy jogi személy megnevezése, elérhetősége vagy egyéb adatai, a hirdetésben csak mobilszámot adtak-e meg, és a hirdetésben feltüntették-e a NÉBIH által kiadott EUTR technikai azonosító számot.⁶

Amennyiben a megrendelt tűzifát szállítólevél és egyéb szükséges okmányok nélkül szállították ki, illetve az okmányok tartalma nem felel meg a valóságnak, nem mellékeltek a NÉBIH által összeállított vásárlói tájékoztatót, illetve a tűzifa mennyiségével vagy minőségével kapcsolatban aggályok merülnek fel, ne vegyék át és ne fizessék ki a tűzifát, egyúttal értesítsék a rendőrséget, és minél több részletet, azonosító adatot jegyezzenek meg.

A tűzifa kiszállításának időpontjában a megrendelők/vevők lehetőség szerint ne egyedül tartózkodjanak otthon, különösen akkor ne, ha idős, egyedülálló személyekről van szó. Fokozottan kell ügyelni az esetlegesen otthon tartott készpénz és egyéb vagyontárgyak védelmére; nem szabad idegeneket beengedni oda, ahol az értéktárgyaikat őrzik, és említést tenni róluk még akkor sem, ha azokról érdeklődnek vagy ajánlatot tesznek.

A gazdasági reklámtevékenység alapvető feltételeiről és egyes korlátairól szóló 2008. évi XLVIII. törvény hatálya a reklámozóként, reklámszolgáltatóként vagy reklám közlétevéjeként végzett gazdasági reklámtevékenységre, a szponzorálásra, a reklámközvetítésre, a médiahirdetési felületek (reklámhelyek) értékesítésére, valamint az ezek tekintetében alkalmazott magatartási kódexekre terjed ki. Törvény vagy az annak végrehajtására kiadott jogszabály az egyes árukra vonatkozó vagy az egyes kommunikációs eszközök útján megvalósuló gazdasági reklámtevékenységre külön szabályokat állapíthat meg; ha a külön törvény eltérően nem rendelkezik, az ilyen szabályok megsértésére e törvény rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell.

A törvény alapján a gazdasági reklám olyan közlés, tájékoztatás, illetve megjelenítési mód, amely valamely birtokba vehető forgalomképes ingó dolog, azaz termék, illetve áru értékesítésének vagy más módon történő igénybevételének előmozdítására, vagy e céllal összefüggésben a vállalkozás neve, megjelölése, tevékenysége népszerűsítésére vagy áru, árujelző ismertségének növelésére irányul. Reklám akkor tehető közzé, ha a reklámozó a reklám megrendelésekor a reklámszolgáltató részére megadja a cégnevét, illetve nevét, a

⁶ Az EUTR technikai azonosító szám hitelessége ellenőrizhető a NÉBIH honlapján <http://portal.nebih.gov.hu/felir-kereso>

székhelyét, ennek hiányában lakóhelyét, továbbá az adószámát, mely adatokról a reklámszolgáltató köteles nyilvántartást vezetni, és azt a reklám közzétételétől számított 5 évig megőrizni.

A törvényben foglalt rendelkezések megsértéséért a reklámozó, a reklámszolgáltató és a reklám közzevője is felelős. Az e rendelkezések megszegésével okozott kárért a reklámozó, a reklámszolgáltató és a reklám közzevője egyetemlegesen felel. A reklámozó által megadott adatok tartalmáért és valódiságáért a reklámozó felel. A gazdasági reklámtevékenységre vonatkozó rendelkezések megsértése esetén a fogyasztóvédelmi hatóság jár el.

A fent hivatkozott jogszabályhelyekre figyelemmel a javaslatom egyrészt az, hogy ha egy sajtótermék olyan reklámnak minősül, tűzifa értékesítésének előmozdítására irányuló hirdetést tesz közzé, amelyen nincs feltüntetve a faanyagkereskedelmiánc-szereplő technikai azonosító száma, akkor a sajtótermékkel szemben kezdeményezzenek eljárást a fogyasztóvédelmi hatóságnál. Másrészt a reklámszolgáltató részére biztosítani kellene a jogszabályi lehetőségét annak, hogy a részére megadott adatok valódiságáról meggyőződhesen, például az adatszolgáltatás alapját képező okmányok (személyi igazolvány, lakcímkártya, adókártya, meghatalmazás) bemutatásának kötelezettségével és azok rögzítésének (pl. fénymásolás) lehetővé tételével. Előfordult ugyanis, hogy tűzifacsalás esetében a reklámnak minősülő hirdetés feladója – a személyhez nem köthető mobil hívószámok mellett – fiktív nevet és lakcímet adott meg, így személyazonosságát a nyomozó hatóság sem tudta megállapítani a nyomozás során.

5. A bizonyítási eljárás előmozdítása érdekében tett, rendészeti jellegű javaslatok

A lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet 2. §-a alapján, ha a bűnjel hatósági letétbe helyezése nem indokolt és megfelelő őrzése biztosítható, a hatóság azt a lefoglalást szenvedő birtokos, tulajdonos, használó, ezek megbízottja vagy képviselője (a továbbiakban együtt: érintett) őrizetében hagyhatja, vagy ha további vizsgálata nem szükséges, őrizetébe kiadhatja, ebben az esetben az érintettet a kötelezettségeire és jogaira figyelmezteti, melynek megtörténtét feltünteti a lefoglalásról készített jegyzőkönyvben.

A büntetőjogi következmények mellett történő figyelmeztetés kiterjed arra is, hogy az érintett a bűnjel kezeléséről (tartásáról, tárolásáról, őrzéséről) saját költségén úgy köteles

gondoskodni, hogy a bűnjel állaga, különösen minősége, használhatósága, értéke a természetes mértéknél nagyobb arányban ne romoljon, bizonyítási eszközként való felhasználhatósága ne kerüljön veszélybe, továbbá a bűnjelet állagának sérelme nélkül is csak akkor használhatja, ha azt a hatóság – különösen a bűnjel fennmaradása érdekében – engedélyezi. Az érintett a bűnjel átvételét és a figyelmeztetés tudomásul vételét a lefoglalásról készített jegyzőkönyvben aláírt nyilatkozatával ismeri el.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 3. §-a szerint, ha a bűnjel a hatósághoz vagy a bűnjelkezelőhöz terjedelme, súlya, jellege, mennyisége, kezelésének vagy gondozásának szükségessége miatt nem szállítható be, illetve tárolása nem megoldható, díjazás ellenében a szakszerű kezelés feltételeivel rendelkező gazdálkodó szervezet őrizetébe és kezelésébe adható. Ha a lefoglalt bűnjel költségvetési szerv, társadalmi szervezet vagy gazdálkodó szervezet birtokában van és az a működéséhez elengedhetetlenül szükséges, a bűnjel a lefoglalás foganatosítása után is e szerv őrizetében hagyható.

A bűnjelet őrző (kezelő) szerv kötelezettségeire és jogaira az érdekelt jogaira és kötelezettségeire fent meghatározottakat kell megfelelően alkalmazni, valamint a lefoglalt bűnjeleket tűzbiztos, száraz, biztonsági zárral ellátott helyiségben, lehetőség szerint a tételszámainak sorrendjében kell megőrizni. A bűnjelet őrző (kezelő) szerv a bűnjel átvételét a lefoglalásról készített jegyzőkönyvben aláírt nyilatkozatával vagy külön átvételi elismervénnyel ismeri el.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 7. § alapján a hatóság a bűnjelet a lefoglaláskor vagy a letétbe helyezéskor – ha lehetséges, és ha a bizonyítás érdekében szükséges, akkor külön-külön – becsomagolja és megőrzi. A hatóság a bűnjel csomagolására olyan anyagot vagy tárgyat használ, amely azt a károsodástól megóvjá, továbbá a csomagot vagy a tárolóeszközt úgy zárja le, hogy a csomagolóanyag vagy a zár sérülése nélkül a bűnjelhez ne lehessen hozzáférni.

A hatóság bűnjelcímkét helyez el az olyan bűnjelen, amelyet a bizonyítás vagy az azonosítás érdekében egyedileg meg kell különböztetni, továbbá, amelynek becsomagolása nem vagy csak aránytalanul nehezen kivitelezhető, illetve egyéb okból szükségtelen.

A hatóság a bűnjelcsomag burkolatán, illetve a bűnjelcímkén feljegyzi a csomag tartalmát, illetve a bűnjel megnevezését, az ügyszámot, a lefoglalás helyét és idejét, az eljáró nyomozó szerv megnevezését, továbbá a terhelt nevét. A feljegyzést a hatóság képviselője aláírja.

A hatóság a bűnjelet úgy kezeli, hogy az állaga a természetes mértéknél nagyobb arányban ne romoljon. A szakszerű kezelés ellátásával – szükség esetén – gazdálkodó szervezetet bízhat meg. Ha a lefoglalt dolog kezelése speciális ismereteket igényel, és az érintett őri-

tében nem hagyható, vagy az őrizetébe nem kiadható, az érintettnek erről a bűnjelkezelőt tájékoztatnia kell. Az érintett a speciális ismereteket igénylő dolog kezelésével kapcsolatos kérdésekben köteles a hatósággal együttműködni.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 8–9. §-ai szerint a bűnjelet az eljárást lefolytató hatóság kezeli (őrzi) és megelőlegezi az ezzel kapcsolatos költségeket. A bűnjelnek az érintett őrizetében hagyása esetén a bűnjellel kapcsolatos bűnügyi költséget a bűnjel őrzését ellátó érintett előlegezi. Az ügyészség erre vonatkozó döntése alapján a bűnjelet a nyomozó hatóság kezeli (őrzi).

A tárgyletétbe helyezett bűnjeleket a bűnjelkezelő tűzbiztos, száraz, biztonsági zárral ellátott helyiségben (bűnjelraktárban) – lehetőség szerint a tételszámaik sorrendjében – őrzi. A bűnjel őrzése során a bűnjelkezelő gondoskodik arról, hogy a bűnjel változatlan (sérülésmentes) maradjon, a bűncselekmény esetleges nyoma róla el ne tűnjön, kicserélni ne lehessen és azonossága könnyen megállapítható legyen. A bűnjelkezelő az érintett tájékoztatása alapján, vagy ha a bűnjel jellege egyébként szükségessé teszi, a bűnjel szakszerű kezeléséről is gondoskodik, vagy gazdálkodó szervezetnek a bűnjel kezelésének, őrzésének ellátásával történő megbízása érdekében a BGH, a nyomozó hatóság vezetőjének vagy az ügyészségnek előterjesztést tesz.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 10. §-a alapján, ha a büntetőügyben eljáró hatóság lefoglalásról határoz, a foganatosításáról jegyzőkönyvet készít. Ha a bűnjel értékének, minőségi állapotának, valamint esetleges hiányosságának a megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, a lefoglalást szakértő vagy szaktanácsadó bevonásával kell foganatosítani. Ha erre nincs lehetőség, a hatóság haladéktalanul szakértőt (szaktanácsadót) rendel ki.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 11. §-a szerint a hatóság a lefoglalt bűnjelről – a lefoglalásról készített jegyzőkönyv adatainak megfelelően – bűnjeljegyzéket állít ki. Az elektronikus formában készült bűnjeljegyzéket egyetlen adatállományba kell foglalni, több oldalból álló papíralapú bűnjeljegyzék oldalait pedig sorszámozni kell. A bűnjeljegyzék minden oldalának tetején – az azonosíthatóság érdekében – fel kell tüntetni a kiállító hatóság nevét, az ügyszámot, ha van terhelt, a terhelt – több terhelt esetén az elsőrendű terhelt – nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét. A hatóság a bűnjeljegyzékben a bűnjeleket felsorolja, sorszámmal látja el, és az azonosíthatóság érdekében a bűnjel adatait abban feltünteti.

A hatóság a bűnjelről annak lefoglalásakor kép- és hangfelvételt, illetve képfelvételt készíthet, az érintett őrizetében hagyott vagy egyes szervek őrizetébe és kezelésébe adott bűnjelről kép- és hangfelvételt, illetve képfelvételt készít. A bűnjelnek az érintett őrizeté-

ben hagyását, a bűnjelre vonatkozó okmány és hatósági jelzés le nem foglalásának okát, továbbá az őrzés helyszínét és az őrzésért felelős személy nevét a bűnjeljegyzéken is fel kell tüntetni. A kép- és hangfelvételt, illetve képfelvételt, valamint a bűnjeljegyzéket a hatóság az ügyiratok között kezeli, továbbá a bűnjelekkel együtt a bűnjelkezelőnek megküldi, illetve átadja a bűnjeljegyzéket, a lefoglalásról készített jegyzőkönyvet, valamint a bűnjelre vonatkozó okmányt és hatósági jelzést.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 30. §-a alapján bűnjellel kapcsolatos költségek közül bűnügyi költség az a költség, amelyet a bűnjel

- értékének és minőségének megállapításával megbízott szakértő vagy szaktanácsadó díja és költsége címén,
 - szakszerű kezelésével megbízott gazdálkodó szervezet részére őrzési és kezelési díj (költség) címén, továbbá állagának megóvásával és karbantartásával megbízott gazdálkodó szervezet részére költségtérítés és munkadíj címén,
 - megfelelő fuvar költség (szállítási díj) ellenében történő szállításával, illetve a bűnjel magyar, illetve külföldi pénz átutalásával,
 - megsemmisítésével kapcsolatban,
 - szakszerű kezelésével, állagának megóvásával és karbantartásával összefüggésben költségtérítés címén a hatóság saját tulajdonú vagy a kezelésében lévő ingatlanon történő tárolás kapcsán,
 - értékesítésével kapcsolatban
- az állam előlegezett.

A hatóság az eljárása alatt felmerült, bűnjellel kapcsolatos bűnügyi költséget megelőlegezi, majd bejegyzi a költségjegyzékbe. Ha a bűnjellel kapcsolatos bűnügyi költség a bűnjelkezelő ügykörében vagy a bűnjelkezelő intézkedése folytán merült fel, a költségjegyzékbe a bejegyzést a hatóság a bűnjelkezelést ellátó szerv (személy) által küldött megkeresés alapján teljesíti. Nincs helye a bűnügyi költség bejegyzésének, ha a bűnjelet a hatóság saját gépkocsijával vagy más eszközével szállítják, illetőleg, ha a bűnjel szállításával kapcsolatban a hatóság a költségvetése terhére fuvar költséget (szállítási díjat) másnak nem fizet.

A bűnjelként lefoglalt dolgok őrzéséről szóló 4/2006. Polgári Jogegységi Határozat III. pontja is – a 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelettel összhangban – rögzíti, hogy ha a bűnjel a hatósághoz vagy a bűnjelkezelőhöz terjedelme, súlya, jellege, kezelésének vagy gondozásának szükségessége miatt nem szállítható be, bűnügyi költségnek számító

díjazás ellenében a szakszerű kezelés feltételeivel rendelkező gazdálkodó szerv vagy egyéni vállalkozó őrizetébe és kezelésébe adható. Ebben az esetben is meg kell határozni az őrzési és kezelési kötelezettség módját, terjedelmét [11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 3. §, 9. §].

A Be. 145. § (1)–(2) bekezdései alapján a bűnügyi költség a jogszabályban meghatározottak szerint az a díj vagy költség, amelyet a büntetőeljárásban, illetve a büntetőeljárással összefüggésben az állam előlegezett, különösen a tanú költsége, a szakértő és a szaktanácsadó díja és költsége, illetve a lefoglalt dolog szállításának és megőrzésének költsége.

A Be. a 311. §-a tartalmazza a lefoglalás végrehajtásának szabályozását, mely szerint a lefoglalást birtokba vétellel, a megőrzés más módon történő biztosításával vagy az érintett őrizetében hagyással lehet végrehajtani, a lefoglalás végrehajtásának módjáról pedig az elrendelésről szóló határozatban kell rendelkezni. Az új szabályozás kimondja, hogy a lefoglalást akkor lehet az érintett őrizetében hagyással vagy a megőrzés más módon történő biztosításával végrehajtani, ha a dolog birtokba vételre nem alkalmas, a dolog birtokosának, annak használatához fűződő érdeke ezt indokolja vagy más fontos ok ezt szükségessé teszi. Ekkor a lefoglalt dolog kizárólag a lefoglalást elrendelő hozzájárulásával adható más birtokába, mely esetben a lefoglalt dolog megőrzésére az új birtokos köteles.

A 11/2003. (V. 8.) IM-BM-PM együttes rendelet 11. §-ával összhangban a Be. 320. § (5) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ha a bizonyítás érdekében szükséges, a lefoglalt dolog elkobzása vagy megsemmisítése esetén a dologból olyan mintát kell biztosítani, illetve a dologról olyan kép- vagy kép- és hangfelvételt kell készíteni, amely az eljárás későbbi szakaszában kétséget kizáróan bizonyítja a dolog lényeges tulajdonságait.

A fent idézett jogszabályhelyek alapján a lefoglalt dolgoknak az érintett őrizetében hagyása csak lehetőség, alkalmazásának indokoltságát az elkövető személyére és a bűncselekmény körülményeire is figyelemmel minden esetben körültekintően kell vizsgálni. A feltételezhetően bűncselekmény elkövetéséből származó faanyagoknak a terhelt vagy a lefoglalással érintett személy őrizetében hagyva, helybenhagyólag történő lefoglalását különösen aggályosnak tartom, és véleményem szerint azt csak kivételes esetben lehet alkalmazni.

Ugyanis a lefoglalt faanyag vizsgálatára rendszerint igazságügy erdészeti szakértő, illetve esetleg a NAIK ERTI kirendelése válik szükségessé, mely a bizonyítási eljárás eredménye szempontjából kiemelkedő jelentőséggel bír, és a lefoglalt faanyagoknak a szakértői vizsgálat elvégzése előtti elvonása a bűncselekmény bizonyítását is megnehezíti vagy esetleg el is tudja lehetetleníteni. Emellett a nyomozás vagy a bírósági eljárás végén a bűncselekmény

elkövetéséből származó faanyag lefoglalásának a megszüntetésével és kiadásával a sértettnek a bűncselekmény elkövetésével okozott kára egészben vagy részben megtérülhet, így a lefoglalt faanyagok az érintett őrizetében hagyása a sértett kártérítési igényét is veszélyeztetheti.

Végül – különösen az elkövető személyére, illetve vagyoni és jövedelmi viszonyaira tekintettel – bűnmegelőzési szempontokra is figyelemmel kell lenni, hiszen a lefoglalt faanyag eltűnésével vagy a végrehajtás alól más módon történő elvonásával egy újabb, szabadságvesztéssel fenyegetett, igazságszolgáltatás rendje elleni bűncselekmény, a Btk. 2012. évi C. törvény 287. § (2) bekezdésébe ütköző végrehajtás alóli elvonással elkövetett zártörés büntette törvényi tényállása valósul meg, mely miatt további eljárási cselekmények elvégzése, bizonyítékok beszerzése válik szükségessé.

Mindezekre figyelemmel értékmegóvás és kármegtérülés céljából, valamint a bizonyítás érdekében az igazságügyi szakértői vizsgálat elvégzésének biztosítására – amennyiben a nyomozó hatóság a lefoglalt faanyag terjedelmére, súlyára és egyéb sajátosságaira figyelemmel annak elszállításáról és megfelelő megőrzéséről gondoskodni nem tud – indokoltnak tartom felvenni a kapcsolatot a büntető ügyekben a sértettként érintett állami erdészetek, erdőbirtokossági társulatok képviselőjében eljáró személyekkel, a célból, hogy rendelkeznek-e megfelelő szállítóeszközzel és telephelyekkel a lefoglalt és feltételezhetően bűncselekmény elkövetéséből származó faanyagok terheltektől vagy a lefoglalásokkal érintett személyektől történő elszállításához és megfelelő módon való megőrzéséhez.

Személyazonosságuk megállapítását és felkutatásukat követően az erdőgazdálkodóként, tulajdonostársként, erdőbirtokossági társulat elnökeként vagy egyéb jogcímen (pl. meghatalmazás) eljáró magánszemély sértetteket is fel kell keresni, hogy egyéni vállalkozóként, illetve társtulajdonosaik vagy ismerőseik, hozzátartozóik, rokonaik révén, valamilyen gazdálkodó szervezet útján van-e lehetőségük arra, hogy a lefoglalt faanyag elszállításáról és elkülönített megőrzéséről megfelelően gondoskodjanak.

Amennyiben az egyeztetést követően a sértetti oldalról nem sikerül olyan egyéni vállalkozót vagy gazdálkodó szervezetet találni, amely gondoskodni tud a szállításról és a megőrzésről, indokoltnak tartom felvenni a kapcsolatot a lefoglalás helyének közelében lévő állami erdészettel vagy erdőbirtokossági társulattal, illetve más, erdészeti munkákat végző – megbízható hírnevű és háttérű – gazdálkodó szervezettel a lefoglalt faanyag elszállítása és kezelése, őrzésének biztosítása érdekében.

A fent írt, a bűnjelként lefoglalt faanyag kezelésének, őrzésének ellátásával történő megbízásra a 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendeletben foglaltaknak megfelelően kerülhet sor, azaz a lefoglalt faanyag tulajdonságainak, az őrzési és kezelési kötelezettség

módjának, terjedelmének meghatározásával, a jogszabályok szerinti kötelezettségek és jogok megállapításával, azokra, illetve a büntetőjogi következményekre is kiterjedő figyelemztetések megtételével, ennek megfelelő jegyzőkönyvezésével, szükség esetén – a Be. 362. § (2) bekezdésére figyelemmel – külön határozat meghozatalával is, valamint átadási-átvételi elismervények készítésével.

Faanyag lefoglalása esetén szükségesnek tartom, hogy a lefoglalt faanyag mennyiségének, fafajának és minőségének megállapítása és dokumentálása érdekében mérőszalag vagy colstok egyidejű használatával megfelelő számú fényképfelvételt készítsenek. Továbbá az esetleges továbbértékesítés vagy más faanyaggal történő összetévesztés/összekeverés megakadályozása érdekében a lefoglalt faanyagot a nyomozó hatóság az erdészek vagy erdészeti munkát végző magánszemélyek által használt általános színektől (sárga, piros, narancssárga, rózsaszín) eltérő színű jelölőfestékkel/jelölősprayvel vagy más hasonló módon (pl. alkoholos filccel történő sorszámozással) jelölje meg.

Szintén javaslom, hogy amikor a kirendelt igazságügyi erdészeti szakértő megvizsgálja a lefoglalt faanyagokat, azt – a Be. 192. § (4) bekezdésére is tekintettel – rendőr jelenlétében tegye. Egyrészt azért, hogy ha szükséges, akkor a rendőr intézkedni tudjon, vagy végső esetben ki tudja kényszeríteni, hogy az érintett (terhelt, sértett vagy tanú) lehetővé tegye az igazságügyi szakértő számára a vizsgálat elvégzését, másrészt pedig a rendőr az intézkedéséről jelentést készíthet, amely okirati bizonyítékként felhasználható, illetve a rendőr a későbbiekben szükség esetén akár tanúként is kihallgatható az általa észleltekre vonatkozóan. Az eljáró igazságügyi erdészeti szakértő ugyanis tanúként nem hallgatható ki, a szakvélemény „lelet” része pedig a Be. 196. § (3) bekezdése alapján bizonyítékként nem használható fel. A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet 63. § (2) bekezdése is rögzíti, hogy a szakértő nem bízható meg eljárási cselekmény elvégzésével; ha a szakvélemény elkészítéséhez eljárási cselekmény elvégzése szükséges, azt a nyomozó hatóság rendeli el, és – amennyiben a szakértő jelenléte indokolt, az ő részvételével – végzi el. Végezetül néhány esetben biztonsági szempontból is indokolt lehet a rendőr jelenléte a vizsgálat elvégzése közben.

Javaslom, hogy a közterületi szolgálatot ellátó rendőri, illetve NAV-állomány szolgálati feladatai ellátása során, fakitermelés észlelése esetén annak jogszerűségét minden esetben ellenőrizze, mely során a fakitermelést végző személyeket hívja fel a fakitermelés jogszerűségét igazoló dokumentumok, pl. ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lap, munka- vagy megbízási szerződés, műveleti lap, bejelentés stb. bemutatására. Ha az okiratok valóságosak

íránt kétely merül fel, azok ellenőrzése érdekében rövid úton vegyék fel a kapcsolatot az erdőterület fekvése szerint illetékes járási hivatallal mint elsőfokú erdészeti hatósággal. Ha a fakitermelés jogszerűsége felől nem lehet minden kétséget kizáróan meggyőződni, az intézkedésről készült jelentésben rögzítsék a jelenlévő személyek személyes adatait és a bűncselekmény pontos helyszínét (lehetőség szerint GPS koordináták megjelölésével), a kitermelt fákról és a kitermeléshez használt eszközökről készítsenek fényképfelvételeket és állapítsák meg azok egyedi/gyári azonosítóit.

Hogy egy terület erdőterületnek minősül-e a <http://erdoterkep.nebih.gov.hu/> honlapon elérhető Magyarország erdészeti webtérképe nyújt segítséget, melyen a védett (pl. Natura 2000) területek is megjeleníthetők.

A fakitermelések jogszerűségének ellenőrzése során ellenőrizték azt is, hogy a fakitermelést végző személyek el vannak-e látva a jogszabályokban előírt megfelelő védelmi felszerelésekkel [az Erdészeti Biztonsági Szabályzat kiadásáról szóló 15/1989. (X. 8.) MÉM rendelet 2. sz. függeléke, Kimutatás az erdészeti tevékenységekben kötelező egyéni védőfelszerelésekről (pl. munkavédelmi sisak, arcvédő, védőkesztyű, védőszemüveg, fültok vagy füldugó, csúszásgátló lábbeli, testhez simuló védőruha stb.)]. Amennyiben az ellenőrzés során szabálytalanságot, hiányosságot észlelnek munkaügyi vagy munkavédelmi szempontból, rövid úton, haladéktalanul vegyék fel a kapcsolatot az illetékes kormányhivatal járási hivatalának munkavédelmi és munkaügyi osztályával.

A földművelésügyi hatósági és igazgatási feladatokat ellátó szervek kijelöléséről szóló 383/2016. (XII. 2.) Korm. rendelettel a Kormány erdészeti hatóságként

- a NÉBIH-et,
- a Pest Megyei Kormányhivatalt és
- a 2. mellékletben meghatározott járási hivatalt

jelölte ki.

Ha törvény vagy kormányrendelet eltérően nem rendelkezik, elsőfokú erdészeti hatóságként az erdőterület fekvése szerint illetékes, 2. mellékletben meghatározott járási hivatal, másodfokú erdészeti hatóságként pedig a Pest Megyei Kormányhivatal jár el. Az erdészeti hatóságként eljáró Pest Megyei Kormányhivatal illetékessége az ország egész területére kiterjed (10–11. §). A 12. §-ban felsorolt esetekben a NÉBIH jár el első fokon országos illetékességgel.

Javasolom, hogy a közterületi szolgálatot ellátó rendőri, illetve NAV-állomány szolgálata ellátása közben a közúti ellenőrzések során megkülönböztetett figyelemmel ellenőrizze a fa

anyagot szállító tehergépjárműveket. Amennyiben a sofőr felszólításra nem tudja bemutatni a szállítójegyet és a fuvarlevelet, valamint a faanyag eredetét sem tudja hitelt érdemlő módon igazolni, a rendőrjárőr az intézkedésről készítsen részletes jelentést. A jelentésben rögzítse a sofőr és a tehergépkocsiban utazó személyek személyazonosságát, a tehergépkocsi azonosító adatait és az intézkedés pontos helyét, készítsen fényképfelvételt a szállított faanyagról és a gumiabroncsok mintázatáról, továbbá mérőszalaggal vagy colstokkal mérje meg és dokumentálja a szállított faanyag mennyiségét és a gépjármű tengelytávolságát. Ezt követően értesítse az illetékes elsőfokú erdészeti hatóságot, illetve a Szabs tv. 243. § (1) bekezdés b) pontja alapján kezdeményezzen erdei haszonvételek jogosulatlan gyakorlása szabálysértés elkövetése miatt szabálysértési eljárást a sofőrrel szemben.

Javaslom továbbá, hogy a közterületi szolgálatot ellátó rendőri, illetve NAV-állomány szolgálata ellátása során ellenőrizze a tűzifát szállító járműveket és a tűzifát házaló jelleggel értékesítő személyeket is. Az ellenőrzés során szólítsák fel őket a tűzifa szállításához és eredetének igazolásához szükséges – a 414/2017. (XII. 18.) Korm. rendeletben és az 58/2017. (XII. 18.) FM rendeletben meghatározott – okiratok bemutatására és a technikai azonosító szám közzétételére. Ezen kívül ellenőrizzék azt is, hogy rendelkeznek-e engedéllyel a közterületi árusításra, mely engedély valóságát is állapítsák meg rövid úton a helyi önkormányzaton keresztül. Ha az ellenőrzöttek nem tudnak engedélyt bemutatni, akkor az intézkedő rendőrjárőrök az intézkedésről készítsenek részletes jelentést, melyben rögzítsék a fent leírt adatokat (a tehergépkocsi, a szállított faanyag és a jelenlévő személyek azonosító adatait) és – engedély és megfelelő okmányok hiányában – a Szabs. tv. 200/A. § (1) bekezdése szerinti jogosulatlan közterületi értékesítés szabálysértése miatt kezdeményezzenek szabálysértési eljárást, valamint értesítsék az illetékes elsőfokú erdészeti hatóságot.

Ezen ellenőrzéseket azért tartom szükségesnek, mert vissza lehetne velük szorítani azokat a csalás jellegű bűncselekményeket, amikor jellemzően idős, illetve a bűncselekmény felismerésére vagy elhárítására korlátozottan képes személyeket úgy károsítanak meg, hogy minimális, vagy a megállapodás szerinti mennyiséghez képest jóval kevesebb mennyiséget, és általában rossz minőségű, illetve a megállapodáshoz képest gyengébb minőségű vagy más fafajú tűzifát értékesítenek nekik, miközben vételárként az átadott faanyag valódi értékének többszörösét kérik el.

A falopás miatt indult büntető ügyekben a felderítési arány sajnálatos módon alacsony a többi bűncselekményhez képest, továbbá ezen bűncselekményfajta – sajátosságai miatt

– bizonyos fokú speciális szakértelmet is igényel, ezért a nyomozás során lefolytatandó eljárási cselekményekre vonatkozóan az alábbi módszertani jellegű javaslataim vannak:⁷

A BH2007. 217. számú bírósági eseti döntés II. pontja kimondja, hogy szakértőként csak az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (jelenleg: Igazságügyi Minisztérium) névjegyzékében szereplő igazságügyi szakértő rendelhető ki. Az ettől való eltérést – eseti szakértő eljárását – a törvény csak akkor engedi meg, ha igazságügyi szakértő kirendelése nem lehetséges [Be. 188. § (2) bekezdés]. A hivatkozott számú bírósági döntés indokolásában kifejti, hogy a másodfokú bíróság (ítélőtábla) eljárási szabálysértésként értékelte, hogy a nyomozás során olyan személy adott írásszakértői véleményt, aki írásszakértőként nem szerepel az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (jelenleg: Igazságügyi Minisztérium) által vezetett nyilvántartásban, így nem tartozott a kompetenciájába írásszakértői vizsgálat elvégzése.

A büntető ügy elbírálásakor, az akkori igazságügyi szakértői névjegyzékben 69 írásszakértő szerepelt, akik közül többen is dolgoztak az eljáró megyei rendőr-főkapitányság illetékségi területén vagy annak közelében. Így nem lett volna akadálya annak, hogy a hatóság a névjegyzékbe bejegyzett szakértőt rendeljen ki a szükséges vizsgálat elvégzéséhez. Mivel ez nem történt meg, a nyomozati iratoknál található vélemény az ügyben csak mint okirati bizonyíték használható fel, nem tekinthető szakvéleménynek.

Eseti szakértő alkalmazására kivételesen, és csak abban az esetben kerülhet sor, ha az adott szakterületen bejegyzett igazságügyi szakértő nincs, vagy valamely törvényes okból [ld. Be. 191. § (1) bekezdése] nem vehető igénybe, és a kirendelt személy is megfelelő szakértelemmel rendelkezik. Kivételességet megalapozó körülmény hiányában az eseti szakértőként működő személy a nyomozás során, különleges szakismerettel bíró szaktanácsadóként [Be. 270. § (1)–(5) bekezdései] vehető igénybe.

Vagyon elleni bűncselekmények esetében a törvényes vád és a helyes jogi minősítés alapja a bűncselekménnyel okozott kár pontos értékének megállapítása, azaz az eltulajdonított tűzifa, valamint a kivágott fák értékének, illetve fafajtajának, darabszámának, térfogatban és súlyban kifejezett mennyiségének megállapítása, valamint kérdéses esetben annak a megállapítása, hogy a cselekménnyel érintett terület erdőnek minősül-e (Evt. 6. §), amihez különleges szakértelem szükséges, ezért a fentiek megállapításához a Be. 188. § (1) bekezdése

⁷ A bekezdést ld. SÁRKÖZI Attila: *Az erdő és vadvédelem egyes közbiztonsági és bünyügyi nyomozói feladatai, a „falopás” és az orrvadászat nyomozása.* in: *Praktikumok az erdészeti és vadászati igazságügyi szakértésben.* szerk.: Nagy Imre, NAIK ERTI, Szombathely, 2014. 25–32.

alapján indokolt az igazságügyi szakértőkről szóló 2016. évi XXIX. törvény szerinti erdészeti szakértőt igénybe venni kirendelés útján [Be. 189. § (1) bekezdés].

Azokban a bűnügyekben, melyekben a jogellenes fakivágásra nagyobb mennyiségben és összefüggő erdőterületrészekben került sor, indokolt a lopással vagy rongálással halmozatot alkotó környezetkárosítás (Btk. 241. §), illetve természetkárosítás (Btk. 242–243. §) törvényi tényállási elemei megvalósulásának vizsgálata is. Ez komplex elemzést igényel (az érintett erdőterület természetességi állapota, rendeltetése, a fakitermelés jelentős mennyiségű volt-e stb.), mely igazságügyi környezetvédelmi szakértő kirendelését is szükségessé teheti. A kirendelt igazságügyi erdészeti és környezetvédelmi szakértők akár egyesített szakvélemény formájában is előterjeszthetik aszakvéleményeiket [Be. 192. § (5) és 196. § (1) bekezdései; 686. §].

A nyomozó hatóság által a Be. 207. § (1)–(4) bekezdései alapján elvégzendő helyszíni szemle vagy helyszínmegtekintés során lehetőség szerint legyen jelen – akár a sértett képviseletében eljáró – megfelelő erdészeti végzettséggel rendelkező személy, vagy a bűnügyben kirendelt igazságügyi erdészeti szakértőt alkalmazzanak, aki segítséget nyújt a kivágott élőfák fafájának, a kitermelés szakszerűségének, időpontjának, eszközének és egyéb jellemzőjének meghatározásában, valamint a mintavétellel érintett fafajok és fatuskók beazonosításában és kiválasztásában. Ezen információkat ugyanis a bűnügyben egyrészt a felderítésnél, másrészt pedig a bizonyítási eljárás során a bizonyítékok felkutatásakor és összegyűjtésekor már fel lehet használni.

Az elvégzett szemlét megfelelő minőségű, színes fényképfelvétellel kell dokumentálni, a hátrahagyott tuskók vágáslapjainak átmérőjét is le kell mérni, megfelelő módon rögzíteni kell a talajban hagyott esetleges gumiabroncsnyomokat, az ingatlan-nyilvántartási tulajdoni lap mellett be kell szerezni a térképmásolatot és a Földmérési és Távérzékelési Intézet által készített ortofotókat. A kirendelendő igazságügyi erdészeti szakértőnek – kompetenciájától függően – vizsgálnia kell, hogy az illegális fakitermelés egyben megvalósította-e a környezet- vagy természetkárosítás törvényi tényállási elemeit is.

A jogellenes kitermeléssel érintett terület, a lefoglalással érintett faanyagok a bűnügyben kirendelt igazságügyi erdészeti szakértő általi felmérésekor, vizsgálatakor – a Be. 192. § (4) bekezdésére tekintettel – legyenek jelen a rendőrség bűnügyi technikusai is, akik az erdészeti szakértő útmutatása alapján tiszta, steril eszközzel, megfelelő bűnjelzacskóba (lehetőség szerint azon belül önzáró nylon tasakba, illetőleg papírzacskóba) vagy más hasonló, tárolásra használható és alkalmas tárgyba, egyenkénti csomagolással, jegyzőkönyvvel, bűnjeljegyzékkel és fényképfelvételekkel, megfelelően dokumentált helyről mintát

vesznek, amit a lezárást, hitelesítést és – lehetőleg rövid és szakszerű – tárolást követően kirendeléssel együtt megküldenek szakértői vizsgálatra a NAIK ERTI-nek.

A fatuskókból történő mintavételre közvetlenül a fakéreg alatti, legfrissebb szövetállományból kerüljön sor, és minimálisan kb. 5 cm³ mennyiségben (legalább kétkörömnnyi terjedelmű faszövet szükséges). A feltételezett elkövetőktől lefoglalt rönkökből (vagy már felhasogatott faanyagból) minimum 1 darab, maximum 3 darab, szintén a kéreg alatti állományból származó mintát kell rögzíteni, ügyelve a mintavételi eszköz tisztaságára, hogy az átszennyeződést elkerüljük, mivel a vizsgálat DNS-alapú.

A mintákat lehetőség szerint hűtőszekrényben, fagypont feletti (4 °C körüli) hőmérsékleten kell tárolni. Itt jegyzem meg, hogy az általános szabályoknak és kriminalisztikai ajánlásoknak megfelelően a cselekmény elkövetéséhez használt eszköz (pl. kézi- vagy motorfűrész) fogantyújáról mintavevő pálcával biológiai anyagmaradvány rögzíthető, hogy szükség esetén az eszközt használó személy kilétét a későbbiekben bizonyítani lehessen.

Továbbá kiemelt fontosságúnak tartom, hogy a nyomozó hatóság tagjai vagy a kirendelt igazságügyi erdészeti szakértő vizsgálja meg a bűncselekmény helyszínén lévő kivágott élőfák tuskóit és a feltalált, lefoglalt faanyagot (össze nem hasogatott farönköket, méterfákat). Annak megállapítása érdekében van erre szükség, hogy közöttük vannak-e olyanok, amelyek a jellemzőik, pl. egyedi, nem szabályos alakú vágáslap (bütü), a bélrothadás vagy álgeszt, csillagos álgeszt betegség alakja, egyedi vágásminta, vágásfelület, a kivehető évgyűrűk száma, alakja vagy a kivágásnál visszamaradt/ hátrahagyott ún. faszakáll, illetve faék (hajk), illetőleg a fakéreg mintázata alapján fa DNS vizsgálat elvégzése nélkül is egyedileg azonosíthatók-e. Amennyiben igen, akkor indokoltnak tartom az egyedi azonosítás elvégzését vagy jegyzőkönyvvel és fényképfelvételekkel dokumentált szemle (nyomozó hatóság), vagy a szintén megfelelően dokumentált igazságügyi szakértői vizsgálat (igazságügyi szakértő) keretében, a fenti egyedi jellemzők alapján kiválasztott farönkök, méterfák és a fatuskók összeillesztésével.

Az esetlegesen később szükségessé váló fa DNS vizsgálat elvégzése érdekében akkor is fontosnak tartom a fenti módszer szerint végrehajtott famintavételeket, ha a terhelt(ek) beismerő vallomást tett(ek), ugyanis a Be. 183. § (4) bekezdése előírja, hogy a terhelt beismerése esetén meg kell szerezni az egyéb bizonyítékokat is.

Mind a speciális, mind a generális prevenció (Btk. 79. §) szempontjából kiemelkedő jelentőségűnek tartom annak a gyakorlatnak a következetes alkalmazását, hogy a bűncselekmény elkövetéséhez használt eszközök, különösen a motoros láncfűrészek, valamint az

illegálisan kitermelt faanyag elszállítása céljából használt gépjárművek elkobzása megtörténjen, amitől csak különös méltánylást érdemlő, kivételes esetben lehet eltekinteni.

A 414/2017. (XII. 18.) Korm. rendeletben és az 58/2017. (XII. 18.) FM rendeletben írt együttműködési kötelezettség teljesítése, valamint az intézkedések és ellenőrzések eredményessége, továbbá a hatékonyabb bűnmegelőzés érdekében – a Be. 111. §-ára is figyelemmel – javaslom, hogy a nyomozó hatóságok kössenek együttműködési megállapodásokat az illetékességű területükön működő elsőfokú erdészeti hatósággal, a NÉBIH-hel, a NAV-val, illetve a helyi önkormányzatokkal.

Mindezeken túl indokoltnak tartom, hogy a nyomozó hatóság a tevékenységüket az illetékességi területén végző vadászokkal, halászokkal, erdészekkel, erdőgazdálkodókkal, erdőbirtokossági társulatokkal, természetvédelmet ellátó szervekkel jó viszonyon alapuló, széleskörű együttműködést és rendszeres kapcsolatot tartson fenn. Ha ugyanis az erdőterületeket rendszeresen járó erdészek, vadászok, természetvédők és túrázók az általuk észlelt jogszabályba ütköző tevékenységeket, illegális fakitermeléseket vagy egyéb károsításokat haladéktalanul jelzik a nyomozó vagy más illetékes hatóságnak, azok munkáját jelentősen megkönnyíthetik.

6. Zárásként⁸

A Magyarország erdőállományának 2016. évi helyzetéről, állapotáról kiadott miniszteri tájékoztató szerint az erdőtervek alapján, azokkal összhangban mindösszesen 7 338 000 m³ fakészletet termeltek ki, mely csaknem megegyezik a 2015. évi adatokkal. Az erdészeti hatóság a 2016. évben 16 700 m³ mennyiségű falopást észlelt, melynek 89%-a magánszektorban, 60%-ban a magántulajdonú gazdálkodó nélküli erdőkben valósult meg. Ugyanakkor becslések szerint mintegy 300 000–500 000 köbméterre tehető az illegális fakitermelés mértéke évente Magyarországon, mely hozzávetőlegesen 4–5 milliárd forint kárt jelent.

Az adatok alapján megállapítható, hogy a legális, engedélyezett fakitermelésekhez viszonyítva is jelentős a falopás során kitermelt famennyiség és a tulajdonosoknak, erdőgazdálkodóknak okozott kár. Ezen felül a falopások és a tűzifacsalások elkövetői tekintélyes haszonra tesznek szert, egyúttal tevékenységük következményeképpen csökken az erdővel

⁸ Az adatokat ld. <http://erdo-mezo.hu/2016/11/18/illegalis-fakitermeles-tobb-szazezer-kobmeternyi-fa-tunik-el-a-hazai-erdokbol/>; <http://erdo-mezo.hu/2014/05/11/gondot-okoz-a-falopas-seaforest-az-erdoor/> és <http://www.kormany.hu/download/c/c3/41000/Miniszteri%20t%C3%A1j%C3%A9koztat%C3%B3.pdf>

borított területek aránya, így a megmaradt erdőterületek is egyre korlátozottabban képesek ellátni az erdők ökológiai funkcióit.

A cselekmény jellegéből fakadóan a falopások és a tűzifacsalások felderítési aránya alacsonyabb az átlaghoz képest. Erre is figyelemmel írtam ezt a tanulmányt, hogy az abban összefoglaltak alapján minél hatékonyabban lehessen fellépni a bűncselekmények elkövetőivel szemben. Ugyanakkor a büntetőjog „ultima ratio” jellegére figyelemmel a bűnmegelőzési lehetőségek felvázolására és az igazgatási szabályok összefoglalására is törekedtem, hogy azon jogsértő személyekkel szemben is eredményesebben lehessen fellépni, akiknek a cselekménye nem sérti a büntetőjogi normákat, egyúttal hozzájáruljak a tűzifa-kereskedelmi ágazat „kifehérítése” érdekében tett intézkedések hatékonyabb alkalmazásához.

REPORT ON THE ANNUAL CONFERENCE OF THE EUROPEAN SOCIETY OF CRIMINOLOGY IN SARAJEVO

The European Society of Criminology held its annual conference in Sarajevo between 28th August and 1st September. The conference entitled ‘Crimes against Humans and Crimes against Humanity’ was the 18th Annual Meeting of the Society and it can be called the international ‘feast’ of criminology, which gathers researchers, academics and practitioners not just from the continent but from outside Europe, too. Scientists represented the US, Canada, Australia and there were criminologists present from Asia (i.e. from Macao) and from South America, too.

We can proudly say that Hungarian science was also highly represented at the Sarajevo meeting, 6 researchers took part in the event from the National Institute of Criminology (Klára Kerezi, Szilveszter Póczik, Gabriella Kármán, Krisztina Farkas, Orsolya Bolyky and Eszter Sárík) but other institutes such as the University of ELTE (Miklós Lévy, Dávid Vigh, Éva Inzelt) and the University of Miskolc (Erika Váradi) were also represented at the Bosnian scientific event.

The conference provided the participants with the opportunity to choose from a rather colourful criminological ‘menu’: more than 300 sessions and 4 plenary panels were held, all in all with 1300 participants. In the following article we have chosen to describe those programs in which the authors took part and which they found in some aspect impressive and important to consider either from the content side or due to methodological reasons.

This year the National Institute of Criminology in Hungary (OKRI) participates in an international research project entitled “Balkan Homicide Study” (BHS) which is a research project led by the University of Zagreb and supported by the Max Planck Institute (Freiburg, Germany). On the ESC conference a pre-organized panel was held for the BHS working group and also to serve the public needs. The panel was chaired by *Eszter Sárík* (OKRI, Hungary).

At the meeting, we heard three presentations about the present state of the research and some preliminary findings. The Hungarian presenter was *Orsolya Bolyky* (OKRI, Hungary) who is conducting the Hungarian part of the work. She spoke about the characteristics of homicides in Hungary as she has been involved in four different homicide research

programs in the past 7 years. She emphasized that the preliminary results of the Balkan Homicide Study seemed to be very similar to the earlier ones. For instance, the most common type of homicides is domestic violence in which the offender and the victim have been living together and they are relatives of each other. They are usually alcoholics living in disadvantaged circumstances with prolonged family conflicts and it is only the matter of pure chance who becomes the offender or the victim.

The Romanian presenter, **Andra Roxana Trandafir** (University of Bucharest, Romania) reported technical issues related to the BHS research. For example, they had many problems with the access of criminal files because they had to provide the licenses from the chief court and the chief public prosecution, then from the local authorities. It took lots of efforts and was rather problematic but finally they could review the files. Just as a side note, it is important to mention that the Hungarian researchers are very lucky in this respect, as they are able to access the criminal files in their Institute due to the fact that OKRI belongs to the Chief Prosecution so they have the chance to request the criminal documents from the local prosecutors' offices.

The Croatian colleague, **Petra Sprem** (University of Zagreb, Croatia) presented the preliminary results of their research on homicides. The main difference from the Hungarian outcome lied in the school attainment of the offenders, which was significantly higher than that of the Hungarians. We assume that these results will change when they finalize the whole data-process. The most striking common feature was that alcohol played an important role in homicide cases and the most frequent motive was the so-called "last drop in the glass" situation, which could be traced back to prolonged family conflicts between the offender and the victim. The high number of female victims also characterizes these extreme violent cases.

At the ESC Conference, there was a pre-organized panel entitled "Homicides in Europe" chaired by **Marieke Liem** (Leiden University, the Netherlands), who is one of the best-known European researchers on the topic of homicide. In this panel, we heard about some new research efforts conducted on homicides by other countries.

In general, it can be stated that the main question of this theme was 'why the number of homicides decreases in the European countries'. The most common answers were related to demographic reasons: as it is well-known, the young European population has been dramatically decreasing, while violent offending peaks at the age of 15-29. We think that the decrease is not only the result of this factor but there should be other reasons too, for example, some effective crime-prevention campaigns.

Karolina Suonpaa (University of Helsinki, Finland) viewed the phenomenon from another perspective: she approached the issue from the victim's side. She mentioned the two laws of Veli Verkko (1933, 1951), which are the following: "1.) Static law: in countries with high homicide rates, the proportional share of female offenders and victims is small, and vice versa, when the homicide rates are low, the percentage of female offenders and victims is higher; 2.) Dynamic law: when overall homicide rate is decreasing, the change is driven by the decrease in male offending and victimization." In Finland, the drop in homicides committed by males can be traced back to the decrease of lethal violence between males. It is important to mention that among the female offenders, partner killing has decreased but other types of killing are increasing.

There was a presentation about the Scottish trends of homicide by **Sara Skott** (Mid Sweden University, Sweden). The Swedish researcher chose Scotland because this area is mentioned as the most violent "country" in Europe. The researcher found that the different types of homicide demonstrate different trends over time. Although there has been an absolute decrease in all types of homicide, some categories have increased in relative terms. For example, while lethal public violence with the use of sharp instruments showed a fall over time, lethal domestic violence shows growing tendencies.

Janine Janssen (Avans University of Applied Sciences, the Netherlands) spoke about a new type of homicide in the Netherlands which is related to the phenomenon of immigration and to different cultural issues, namely "dowry deaths". What are the dowry deaths? Predominantly in India, Pakistan and Bangladesh, the bride's parents give a lot of values and things to the young couple, which is called a dowry. If the wife dies, the husband and his family inherit them. "Dowry deaths" mean that the husband and his family drive the wife into suicide or the wife is killed in order to obtain the dowry. In the Netherlands, more and more attention is paid to arranged and forced marriages but currently, there is no link between the start and the end of a marriage. Generally, no distinction is made between domestic violence and the honor-based violence – because the latter is strange for the modern European approach. All in all, we can say that forced marriages and the proof of dowry deaths would cause many new problems in the Netherlands and in Germany, too.

In the homicide panel, there was a presentation on a special topic of homicides, namely the phenomenon of suicide-homicide cases. **Simone Walser** (University of St. Gallen, Switzerland) and her colleagues conducted research on the aforementioned theme in the period of 1990-2014. According to their definition, homicide-suicide means that the homicide is followed by the offender's suicide within 24 hours. This definition is more or less different from the one which is created by Hungarian researchers because they added two

more important criteria. One of them is that the offender and the victim(s) should be very close to each other emotionally. The other one is that the whole act (homicide and suicide) is committed continuously and there isn't any "emotional and will pause" in the decision-execution process. The Swiss researchers' conclusions are very similar to the Hungarians': the homicide-suicides have a relatively stable trend, while the number of simple homicides is decreasing. Most of the homicide-suicides happen in the family between family members, while several simple homicides occur outside domestic circumstances even against strange victims. The phenomenon of multiple victims is more common in homicide-suicide cases than in simple homicides but the multiple offender lacks from these cases, as the offender always commits the homicide-suicide act alone. In Switzerland, the most commonly used tool for simple homicides is a firearm but in homicide-suicide acts, the firearm is even more popular. The offenders are older than the simple homicide offenders and they usually have clean criminal records (they are not "typical criminals"). Among the homicide-suicide victims there are more females, more young or very old people (less middle aged ones) but less persons are under the influence of alcohol or drugs during the incident and less persons have criminal records.

The other topic which was interesting for us was the question of sanity and insanity in criminal law, concentrated on sentencing. In connection with this topic, there were two presentations: one of them was about the "shades of sanity" and how the levels of insanity are taken into account by the court in Slovenia by *Mojca M. Plesnicar* (Institute of Criminology, University of Ljubjana, Slovenia). This examination looked at statistical as well as original empirical data from an extensive study in sentencing for homicide in Slovenia in the past 25 years. The research revealed that the experts often cross over to decision-making or the courts over-rely on experts.

The other presentation was about the effects of forensic mental health expertise on judicial decision-making in the Netherlands by *Roosmarijn van Es* (Leiden University, the Netherlands). The presenter emphasized that the role of the experts was different between the adversarial system and the inquisitorial system: while in the adversarial system, the expert is instructed by defense or the prosecution, in the inquisitorial system, the experts are court-appointed with the option of contra expertise. She also spoke about the "foggy border" between the competence of the experts and the court in sentencing.

Besides the Balkan Homicide Study, the so called 'Balkan Criminology Network' organized several other pre-arranged panels, in which Eszter Sárík, Orsolya Bolyky and Szilveszter

Póczik also took part. The first panel dealt with the issue of victimology due to the fact that the 3rd volume of the BC series will be published on the phenomenon of victimology and victim protection in the Balkan region.

The panel was chaired by **Professor Gorazd Mesko** (University of Maribor Faculty of Criminal Justice and Security), who is currently the President of the European Society of Criminology. In the opening phase of the session, he shared the state of the art of the Volume which is edited by him and Eszter Sárík, the Hungarian representative of the Balkan Criminology Network.

The first presenter **Nikolić-Ristanović Vesna** (University of Belgrade, Serbia) talked about the features of Serbian victimology in which she detailed the legal regulation of the position of the victim and also described the position of the science branch itself in academic context in Serbia. She talked about the Serbian development of the science in the 1980s and 1990s and emphasized that besides the strong influence of the feminists during 1990s, the influence of other factors was added: initiatives of human rights organizations, development of victimology as an academic discipline, increase in crime, ethnic conflicts on the territory of the former Yugoslavia and related humanitarian initiatives. **Suncana Roksandic Vidlicka** (University of Zagreb, Croatia) and **Zoran Buric** (University of Zagreb, Croatia) held a presentation on Croatian victimology: besides the legal and scientific aspects, they drew a picture on the media and public reflection of the victim. In the last couple of years, media and public discourse has been strongly focused on victims of domestic violence, especially women. The Croatian presentation underpinned the assumption that there is a lot in common in the region not just in legal, political and historical aspects, but also in the approach of the every-day people.

Suncana Roksandic Vidlicka formulated criticism on the phenomenon of victim blaming, which is extremely typical when it comes to the issue of sexual crimes.

The last presenter of the session was **Eszter Sárík** (OKRI, Hungary) who drafted a new structure for the analysis of victimology relying on the work of Tihamér Tóth. The Hungarian researcher drew attention to the thin ice on which researchers have to 'survive' in terms of victimology as the various topics and methods of this branch of science may (mis)lead experts to out-science areas, namely to the field of politics. There are so many different topics and areas of this scientific branch that researchers should be very cautious when drawing conclusions from either of them. The victimological morphology, the interdependence of the victim, the position of the victim need other tools, methods and sources in order to make a clear understanding of them.

The Balkan Criminology Working Group held a panel which gave a general overview on its past and drew an outline of the possible and potential future activities. The Working Group, which was established in 2013 by the Zagreb University of Law and operated under the aegis of the Max Planck Society, would finish up its work in its original (and current) financial and scientific form.

The panel was arranged to make a clear evaluation of the project and to see the new pathways to be followed. The first speech was held by *prof. Hans-Jörg Albrecht* (Max Planck Institute, Germany), who stated that despite the minor loopholes in the planned results, the working group proved to be very successful and instructive in many aspects. It was able to bring experts together from the region, it provided the criminologists from the Balkan with the opportunity to learn about the legal and criminological map of Eastern-European criminological research and knowledge, it helped the members to establish smaller networks, too. Prof. Albrecht praised Anna-Maria Getos Kalac for the fruitful and creative idea as well as the successful realization.

Prof. Michael Kilchling (Max Planck Institute, Germany) also expressed his appreciation for the idea and execution of BC-activities in the past five years. Besides grabbing the advantages and results of the Working Group, he also detailed its professional and academic values. He drew attention to the Volumes, listed the participants and writers, highlighted the importance of the Annual Conferences, which were held in Zagreb in the first two years, then in Sarajevo, in 2016 in Bucharest and last but not least in 2017 in Budapest, organized by the National Institute of Criminology. This latter conference was unique in terms that the Max Planck Gesellschaft could not add any financial contribution to that, so Hungary was the member of the Balkan family which could prove the attractiveness of BC relying only on the financial help of the host country (and the host institute, namely with the help of the Chief Prosecution) and on its human resources.

Last but not least, *Prof. Anna Maria Getos Kalac* (University of Zagreb, Croatia) also drew the conclusions from the 5-year joint job. As the mother of the idea of bringing the scientific field of the Balkan region together, Prof. Getos Kalac also expressed her dissatisfaction with the past 5 years, formulating self-criticism besides talking about the positive aspects. She said that the network was quite productive in the networking tasks, in building personal and academic relations, in joining international projects and also in drawing attention to this geographic area in terms of criminology. It should be stated that the joint research efforts and the promotion can be called very successful, which is also supported by the fact that the current head of ESC is also a well-known expert of the Balkan region,

namely Prof. Gorazd Mesko. She summarized the other personal successes, too, such as the finished PhD dissertations of those Croatian students who could finalize their job under the umbrella and with the help of the Freiburg Max Planck Institute. Prof. Getos Kalac also shared her self-critical thoughts on the fact that her plans seemed to be unreasonable in terms of joint publications, as it turned out that the four Volumes for five years with more than 15 experts (usually with university background and overwhelmed with university tasks) proved to be an over-ambitious plan. At the end of the panel, the presenters formulated their ideas regarding the future plans, mainly in the form of international projects (such as the aforementioned Balkan Homicide Study) and expressed their hope that the common work and cooperation would not come to an end with a changing financial and institutional background.

Besides the BC panels, the Hungarian participants also visited sessions which provided the researchers with the opportunity to gain knowledge on hot research topics in international terms, such as the topic of extremism and the issue of migration.

The most impressive research projects were conducted in the aforementioned topics and they were to describe various phenomena related to these issues. The Swiss examination had the broadest scope which examined the correlations of right-wing, left-wing and Islamist extremist attitudes among juveniles.

The study assessed extremist attitudes and behaviors of right-wing, left-wing and Islamist extremism among more than 8000 juveniles (about 17 years old) from Cantons of all language regions by means of a standardized online questionnaire administered in school classes in Switzerland. The study included various types of questions on “classical” predictors such as personality characteristics, school and family socialization characteristics, socio-economic status, peer-group and media use but besides that, it was profound content-wise, too. The questionnaire was not only developed to gain knowledge on the behavior of these juveniles but asked about their approach, testing their political and philosophical standpoints, including in-depth questions on their knowledge on left and right wing philosophy (the main statements and guidelines of Marxism as well as e.g. social Darwinism on the other side of the coin). The study also measured the influence of extremism on the development of identity.

That part of the assessment was presented by **Dirk Baier** (Zurich University of Applied Sciences, ZHAW) and based upon the findings of a common research effort of Sandrine Haymoz (HETS-FR) Maria Kamenowski, (ZHAW) and Patrik Manzoni (ZHAW). According to Erik Erikson, identity development is part of the psychosocial development and

partly takes place in adolescence, though it accompanies the mature (or prone to grow) personality through their lives. In comparison to adulthood, one's own identity is less stable in adolescence, which makes, among other factors, especially young people more receptive to extremist ideologies. The cause of this attraction may lie in the fact that these ideologies often offer simple and clear answers to fundamental questions of life and thereby offer an answer to potential identity diffusions. The presentation intended to throw a glance at the proportion of the different factors which might influence (or determine) extremist attitude. Besides the factor of age and gender, it calculated with the importance of adolescents' social background factors such as social integration, discrimination experiences, political attitudes and extremist attitudes of the social environment.

The study also analyzed issues which may have looser links with extremism but can still influence the approach of youngsters to such ideologies. One of them was the topic of religion, on which *Anna Isenhardt* (Zurich University of Applied Sciences, ZHAW) conducted a deep analysis. In her presentation, she doubted the basic statement of criminology regarding religion, namely that the religious attitude operates as a protective factor for violent behavior or any kind of criminality. She presumed that the development of world religions has always been closely connected to violence, one reason for this lies in the fact that each religion claims absoluteness. That is why the presenter suggested examining the relationship between extremist approach and behavior, as well as religious commitment.

She has conducted her research among adolescents (in the aforementioned sample) with the presumption that teenagers are considered to be particularly receptive, as far as social and thus extremist interpretations are concerned, especially for disadvantaged or deprived adolescents, turning to a religious community can compensate social exclusion and provides a sense of belonging.

According to the research findings, there were huge differences in respect of extremism among the different denominations and religions. The smallest proportion of persons with extremist attitude could be detected among youngsters with Buddhist emotional affiliation and the largest was measured among those who joined the church of Evangelical Episcopalians. These two extremes seemed rather logical if we consider the fact that Buddhism represents an approach based on acceptance, patience and tolerance, whilst the so-called small churches (such as the Evangelical Church) usually design and develop very strict rules for the community in order to keep members together, as well as to gain control over them. In line with the strict relationism, the members of the sect-like small churches tend to feel and express more prejudice against unknown people (namely towards foreigners or people belonging to other churches) than members of the so-called historical churches

(i. e. Catholics, Lutherans or Calvinists). Muslim youngsters represented a special research-cluster in this examination, and the presumption of the former religious background of the radicals was not underpinned by the results of the survey. Thus, especially in consideration of radical Islamist extremism, the question arises what kind of role religious elements play in this form of extremism.

The presentation lacked the information on the measurement of religiosity, though it represents crucial importance in this field. The session was extremely interesting and important not just due to the results of the presented study but also because it had fuelled an intensive dispute on science theory dilemmas, too. Questions were drafted in connection with the choice of subject and in respect of the question framing in the research. The participants' remarks suggested that researchers and academics should be very cautious and careful in drafting an examination, as the assumptions, as well as the conclusions may generate prejudice against certain groups. These criticisms were mostly formulated regarding the extremism of youngsters belonging to Islam groups.

The presentation of *Rivas Lorena* (Griffith University and Griffith Criminology Institute, Australia) also dealt with immigration-related issues but outside Europe, particularly in Australia. The qualitative research of the young researchers (PhD student) was curious about the circumstances in the Australian Immigration Detention, and it was to explore a special group: the female detainees.

After framing the legal and political status of immigration detention and formulating sharp criticisms from human rights, international law and ethical points of view on the institution, the presenter showed the results of the reports that she had conducted with 11 women, mostly wives incarcerated in immigration detention. It examined the effects of immigration detention on their mental, physical and social well-being.

The study results reflected a very gloomy reality, as besides the everyday struggle of the detainees, they were to confront harsh and severe problems within their families, too. The most difficult emotional task for the detainees is to cope with the unpredictability of the length of the incarceration, although no criminal act had been committed by them. The long-term period of being cooped together generates frustration, especially because no constructive activity can be done in these camps. This frustration may (and does) lead to conflicts between the detainees but not just between the locked-up males but among family members, too. Frustration often ends up in acts of domestic violence. Despite the experts, psychologist and doctors represented in high numbers on the territory of the camp there are still urging problems to be solved.

As a conclusion, the author suggested that there are lessons for European detention policies which could be drawn from the Australian policy experience.

A special approach and attitude research was conducted by **Nir Rozmann** and **Sophie D. Walsh** (Bar-Ilan University, Israel) in Israel in respect of the 'Perceived Threat and Punitiveness in Inter-Group Crime: The Role of Victim Ethnicity and Blaming Attribution.'

The study was designed to test the Integrated Threat Theory (ITT; Stephan & Stephan, 2000), which states that people are more likely to support harsh punitive sanctions toward out-group members than towards those who are similar to them and belong to their social, ethnical and racial group (in-group members).

The study presented showed the outcomes of a research project in which the attitudes of legal students were measured. The study included 230 Israeli-Jewish participants, who received a vignette describing an Israeli-Arab perpetrator of crime and either an Israeli-Jewish or Israeli-Arab victim. Participants were to answer questions regarding perpetrator blame and the deserved punitive sanction. The results underpinned the assumption that the ethnic similarity between the observer and victim moderated the relationship between threat perceptions and punitiveness. The examination may give a clue in understanding labeling theories and also the differences in punishments in respect of ethnicity. It is important because it raises the attention of lawyers (practitioners and also academics) to the phenomenon of bias in sentencing, which means that the sensitization and awareness in such issues are inevitable in order to make clear and just decisions.

One of the most impressive presentations was interpreted by **Richard Staring** (Erasmus University of Rotterdam, the Netherlands) from the Netherlands upon his research done on the issue of radicalization, among juveniles of Turkish origin living in the Netherlands. Qualitative research was conducted in the period of 2014-2016 among 150 youngsters which measured several social background factors besides their educational attainment, their attitude and their socio-cultural domain of incorporation. These Turkish-Dutch youngsters proved to be very diverse, yet simultaneously very much focused on their own ethnic group.

The presentation showed several examples of their diversity. There were young people very much involved in the issue of their origins but there were personal quotations from interviews which proved the other side of the coin. There are many young Turks who are not at all interested in their Turkish culture as their orientation is not in any terms past-focused; they keep their eyes on building a Dutch future. Despite all these differences, it can be stated that these youngsters have to suffer a lot of prejudice and cultural discomfort.

They cannot really belong to either of the Dutch communities and they often have to interpret their individuality and personal ideas in the crossfire of comments overwhelmed by bias. Although many common academic explanations for radicalization and extremism such as deprivation, exclusion and a strong internal orientation are present among these Turkish-Dutch youngsters, they are not attracted to Islamic radicalism, nor extremism.

Dr. Szilveszter Póczik (OKRI, Hungary) held a presentation on an international project, the so called PoMigra – “Politically motivated crime in the light of current migration flows”, which is a separate project group of the European Expert Network on Terrorism Issues (EENeT) – a European expert community dedicated to multidisciplinary and multi-agency analysis and research, providing comprehensive insights into the phenomenon of terrorism.

The PoMigra project is an international cooperation project funded by the International Security Fund (ISF) of the Terrorism/Extremism Research Unit at the German Federal Criminal Police Office (BKA) and managed by the latter organization. PoMigra intends to support the prevention of extremism and de-radicalization, as well as to improve the protection of people from politically motivated crime. The 8 countries participating are Austria, Belgium, the Czech Republic, Greece, Germany, Italy, the Netherlands and Hungary.

The project contains five particular research fields: a) comparative analysis of immigration and emigration, b) migration-oriented concepts by the political parties, c) interpretation of migration by public and social media and d) comparative examination of migration-related criminal data. The outcome should be a comparable overview based on the final country reports, which allows general conclusions on migration in terms of the European political atmosphere and politically influenced criminality.

In the afternoon session, the PoMigra issue was interpreted in details by **Eszter Sárík** (OKRI, Hungary), who also chaired this panel. She talked about the legal and statistical part of the project, focused on the problem of data gathering and the issue of hate crimes.

The focus was on the methodological lessons of PoMigra which could be learnt not just by the participants but also by academics and practitioners who take part in criminological projects on an international level. The legal differences between the countries make all comparative research difficult, which is made even harder by the fact that the statistical data are gathered based on diverse logical principles.

The intrinsic dilemma of criminology was also highlighted by this research project, namely the fact that criminology as a social science thinks in terms of the ‘phenomenon’,

whilst law should deal with certain crimes which are necessarily the post-construction of reality. As regards hate crimes, it has turned out that there are similarities between some countries both in legal and statistical terms (i.e between Germany and Austria or Hungary and the Czech Republic) but in order to make the common understanding more valuable, the Criminal Codes should be harmonized more which would need at least common definitions for certain criminal acts.

The panel “Migration, Civic Education and Criminology” was particularly interesting from the Hungarian point of view, as far as it was actually the presentation of the newly published study book “Refugees and Migrants in Law and Policy. Challenges and Opportunities for Global Civic Education” (ed. by Helmut Kury&Sławomir Redo, publ. by Springer).

The study “Law and (B)Order: Will border fence and transit zones stop the asylum seekers’ wave on the Balkan route?” (pp. 75-109) written by *Szilveszter Póczik* and *Eszter Sárík*, both researchers at the Hungarian Institute of Criminology and as such, team members of the General Prosecution Office, presented the philosophical, historical, sociological and political roots of the Hungarian migration policy. *Prof. Redo* (Vienna Liaison Office, Vienna, Austria), chair of the section underlined the values of this study and welcomed the Hungarian authors individually.

In the panel “Refugees and Asylum Seekers in Central European Countries: Reality, Politics and Creation of Fear Societies” chaired by *Helmut Kury* from the Max-Planck-Institute, Freiburg, other representatives of the V4 countries explained the migration-related situation in their countries.

Miklós Lévy, Professor of Eötvös Loránd University described the Hungarian situation in the context of migration in respect of legal changes.

The well-known Polish criminologist *Irena Rzeplinska* and *Klaus Witold* (both from the Institute of Law, Polish Academy of Sciences) explained how the migration “crisis” in 2015-2016 affected the Central European Countries and the attitudes of Poles towards refugees, as well as the prejudice-motivated crimes against migrants.

Miroslav Scheinost, the reputed director of the Institute of Criminology in the Czech Republic drew a historical picture concerning various migration waves in and out of the Czech Republic now and before, underlining the fact that there had been little need to adapt to different cultures and ways of life in the country until the so-called Velvet Revolution (1989) and the subsequent transformation of society and politics when the borders opened for people coming from different parts of Europe and the world in growing numbers. Immigration from Asian countries where Islam is the dominant religion, or from

African countries has been irrelevant so far. As a consequence of the migration crisis, the attitudes to migrants changed and the fear of crimes became significant.

In the Sections “Immigration, crime and citizenship”, **Leerkes Arjen** (WODC, Maastricht and Erasmus University, the Netherlands) reported on the research “Asylum Seekers and Neighbourhood Crime”. The perception of asylum seekers is frequently accompanied by protests from local residents fearing an increase in crime. The research sought answers to some unanswered questions. The analyses on the period of 2010-2015 using micro-data, found that asylum seekers are overrepresented among crime suspects. Their overrepresentation is due to several factors, i. e. to their age and sex composition, which differs from those of the majority society, as most of them are young men and they are in a weak socio-economic situation. Asylum-seekers suffer from disadvantages in respect of the family structure, as a larger percentage of them live outside a family. Asylum-seekers from ‘safe’ countries become crime suspects more often than asylum-seekers from ‘unsafe’ countries.

Miriam Wijkman (Vrije Universiteit, Amsterdam, the Netherlands) stated in her presentation entitled “Female Perpetrators of Human Trafficking” that female offenders are seldom studied by criminologists. However, the number of women suspected of being a perpetrator of human trafficking should not be underestimated: worldwide, 38% of the suspected perpetrators are females. Perpetrators who have their origins in Central Europe and Eastern Asia are even twice as much (68%) a suspect of human trafficking than their male counterparts (32%) (UNODC, 2014).

Ioannis Papadopoulos (Institute of Criminal Justice Studies, University of Portsmouth) held a presentation under the title ‘How protective is custody for unaccompanied minors in Greece? Detention through the eyes of a child, under the scope of the UNCRC’. The number of unaccompanied minors (uam) is increasing on the European level. Due to the lack of appropriate shelters and safe zones in Greece, these minors are put in detention centers as a form of a protective custody, however, this procedure is a potential violation of human and children’s rights.

The noted criminologist from Switzerland, **Martin Killias** (University of St. Gallen, Switzerland) reported the results of a research project under the title “Migrants Are Not the Problem, but Migration Remains a Challenge. Comparing Juveniles in Switzerland and Ex-Yugoslavia”. In his research, he and his colleagues compared self-reported delinquency and victimization (including those through parental violence) among more than 10,000 juveniles with and without foreign origins in Switzerland with the same experiences among their peers in ex-Yugoslavia. The findings suggest that migrants do not “import” problems

from their countries of origin but migration remains a stressful experience both for juveniles and their parents. Further, substantial differences exist across family constellations.

In the double section of the project called 'One Belt–One Road' (OBOR), which is an international net of trade routes from the Far East to Western Europe initiated by China, serious skepticism was expressed. All presenters stressed the criminal risks linked with such large-scale international economic concepts.

Professor **Scheinost** showed in his presentation (entitled "Organized Crime in the Country in Transition and the Possible Impact of Obor – Czech Republic Case") that due to the political, economic and social changes after the Velvet Revolution in the Czech Republic in 1989, new forms of organized crime and new criminal groups from abroad appeared. He analyzed the nexus between economic and organized crime.

Emil Plywaczewski (University Bialystok, Poland), one of the most prestigious Polish criminologists explained the main political and organizational changes since the beginning of the 1990s and the consequences of the transformation in Central Europe. In his presentation entitled "Organized Crime and Its Control from a Central European Perspective", he talked about the transforming of policing and the changes in the structure of crime, as well as fear of crime and migration. He described the process of creating the system of combating organized crime. Due to this, the most threatening criminal groups in Poland related with the organized crime of other states were neutralized. Prof. Plywaczewski stressed the importance of international cooperation in fighting organized crime, the role of Interpol, Europol and the Schengen Agreement.

The Russian **Yakov Gilinskiy** (Pedagogical Institute, St. Petersburg), respectable for his age and high academic rank, reported about "Organized Crime in Contemporary Russia." He detailed the phenomenon of organized crime as a form of business, which set up a system of protection against public control by means of corruption. Criminal organizations, like other social organizations, strive to exert influence on the state power and to exercise control over it.

Aleksandras Dobryninas, professor at Vilnius University described "Corruption and Anticorruption Policy in Lithuania". He explained that over the last 20 years, Lithuania has made considerable progress in building an institutional anti-corruption network, prosecuting corrupted individuals, strengthening corruption prevention measures, and supporting anticorruption values in society. However, corruption stays persistent in Lithuanian society. The negative attitudes toward corruption among business elites and public at large in Lithuanian society were, and still remain high. The practical aspects of the im-

plementation of the anticorruption policy in the country can be assessed by the analysis of decisions of the Lithuanian courts in criminal cases on corruption offences.

Lo Wing from the City University Hong Kong stated in his presentation entitled “Triads on One Belt One Road” that China enters a new age of improved social security combating corruption, particularly that of officials as well as the activity of organized economic criminal groups intensively. Triad criminals will be forced to leave and continue their operations elsewhere. The political and social instability of the One Belt One Road (OBOR) countries will create demands for protection services from Chinese investors. Transnationalization of triads tends to occur where triad networks are capable to develop social capital, acquiring criminal resources and opportunities embedded in the structural networks for organized crime operations.

According to the presentation “Organized Crime in Kazakhstan” by **Siegel Dina** (Utrecht University, the Netherlands), the geographic position and relatively high economic development make Kazakhstan attractive for economic cooperation but it also makes it vulnerable to transnational criminal organizations such as the Russian mafia and Chinese triads, as well as some local criminal groups. Drugs trafficking and other criminal activities and widespread corrupt relationships were tolerated long enough in the country. However, the increased number of prosecutions against corruption demonstrates the government’s interest in making Kazakhstan a more transparent and reliable business partner. The significant economic investment flowing to Kazakhstan could encourage the effective addressing of corruption and organized crime.

In his presentation entitled “Chinese Criminal Wildlife Networks along the Silk Road”, **Van Uhm Daan** (Utrecht University, the Netherlands) addressed a very hot topic, namely illegal wildlife trade as a global criminal enterprise. China is one of the major players in illegal wildlife trade, in particular in the illegal trade in traditional Chinese medicine with parts of endangered species (tiger bones, rhino horn sand pangolin scales). Therefore, the criminal investigation on the national and international levels has to focus on criminal networks involved in wildlife trafficking along the terrestrial and maritime Silk Road.

In Panel I entitled “Cultural criminology”, the British **Laura Naegler** (University of Liverpool, UK) gave her presentation on “Riots, Cat Killers and Regulated Vices: Collective Anxiety and the Management of Danger in Two Neighborhoods in Singapore”, on how political, media and public debate make certain neighborhoods ‘high-crime’ and dangerous. Yishun is a low-income neighborhood with relatively low crime rates. A number of media reports on cases of, for example, animal abuse, a blog claiming the neighborhood

being 'cursed' and several social media memes playing on this image led to a perception of Yishun as a high crime area. The collective anxieties are driven by the ambivalences of life and politics in Singapore, such as the state's need to maintain the image of a low-crime nation, whilst at the same time they make it appear like the threat of crime is ever present.

Inger-Lise Lien (Norwegian Center for Violence and Traumatic Stress Studies, Norway) showed in her presentation "Cases of Female Genital Mutilation within the System of Law in Norway" that female genital mutilation is a migration-related crime amongst Muslim immigrants but only 53 cases have been reported to the Norwegian police during the last 10 years. 20 out of 53 documented cases in the Norwegian police register have been analyzed, and 20 policemen have been interviewed. The study demonstrates the dilemmas that the police have to face when investigating a case, because it leads to a very critical moral question: is it better for the minor who was cut if their parents are also accused?

Jianhong Liu (University of Macau, China) emphasized in his report entitled "A Theory of Relationism: A Cross Cultural Perspective" that until now, culture has not been in the center of criminology theories. However, in comparative criminology, cultural differences are a major explanatory variable. Mr. Liu Jianhong outlined a theory of relationism that puts culture in the center of the theory to explain criminal behavior and responses of criminal justice across different cultures. In this theory, the cross-cultural comparison is integrated into criminological theory, rather than assumes a "universality" of a theory like in most existing criminological theories. The theory also integrates the explanation of criminal behavior with the cultural explanation of differences in criminal justice, particularly between the West and the East, extending the theory of Asian Paradigm and relationism theory.

In this paper, we intended to draft a summary on a 4-day long scientific event, which proved to be very instructive in several aspects. Besides the experiences of a foreign country, the novelty of an unknown region, the kindness of Bosnian people and the beauty of the landscape, participants could bring home lots of lessons to learn in scientific terms, too.

Even the title and topic of the conference, which was formulated by the organizers, was very symbolic: 'The Sarajevo Conference, in addition to dealing with the usual topics that criminologists are working on that one can broadly and generally define as "crimes against humans", simply has to tackle "crimes against humanity" as well. It is so because at the beginning of the 20th century, World War I started with the event that took place in Sarajevo (assassination of Franz Ferdinand, the Royal Prince of Hungary and Bohemia).

And, unfortunately, the very same century ended with war crimes, crimes against humanity and genocide on the territory of Bosnia and Herzegovina. Thus, it does not come as a surprise that Bosnia and Herzegovina and Sarajevo have unfortunately been synonymous with “mass atrocity crimes” in Europe in recent history. We therefore find the title “Crimes against Humans and Crimes against Humanity: Implications for Modern Criminology” fitting for the ESC 2018 Sarajevo conference.

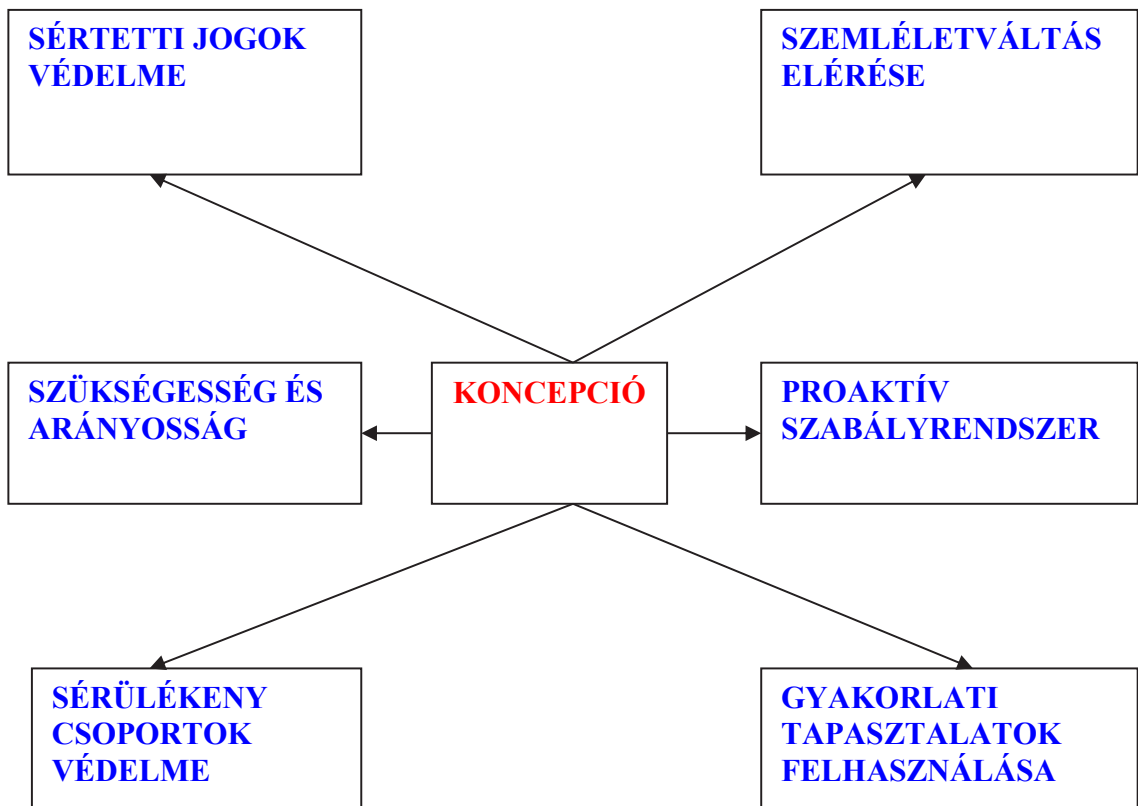
The conference could cover a broad scope of criminology both in respect of the aforementioned topics and in methodological terms, too. The participants could benefit a lot from the various presentations held by the different presenters with very diverse cultural and scientific backgrounds. But we have some lessons to learn, too. It has turned out from this broad range of presentations that there are spectacular differences between Eastern and Western European thinking. We can say that in some terms, researchers in our region tend to rely on much more traditional rules and patterns, which may influence both the results and methods used in criminological research. Eastern European researchers (mostly from Poland or Russia) eagerly use the historical perspective, deal with the topic of the change of the regime or feel anxiety about the new social (or economic) tendencies, whilst colleagues from Western countries (or from the Central Eastern European region, including Hungary) tend to be bolder both in the choice of topics and in the selected methodology, too.

It can be seen that the current criminological studies do not necessarily venture into in-depth analyses, case studies prove to be sufficient for underlining basic statements, methodology is not controlled by all classical principles of science. We can state that the postmodern ways of interpretation have reached criminology too, and this science branch, which is intrinsically interdisciplinary and colourful, is becoming even more flexible. But if we are absolutely correct, the other side of the coin should be interpreted, too. However, criminology, especially in Western Europe, seems to look like a patchwork science sometimes, and it should be also admitted that most of the research programs are really well-founded, including huge sample sizes with thorough hypotheses, profound methodology and well-supported conclusions (see, for instance, the Swiss research about extremism, with 8000 persons having been interviewed).

All in all, we can conclude that Hungarian criminology can be called a very successful branch of science, which stands comparison with other countries in all respects, but there are lessons to learn and ways to develop both in courage and self-esteem, and in terms of methodological profoundness.

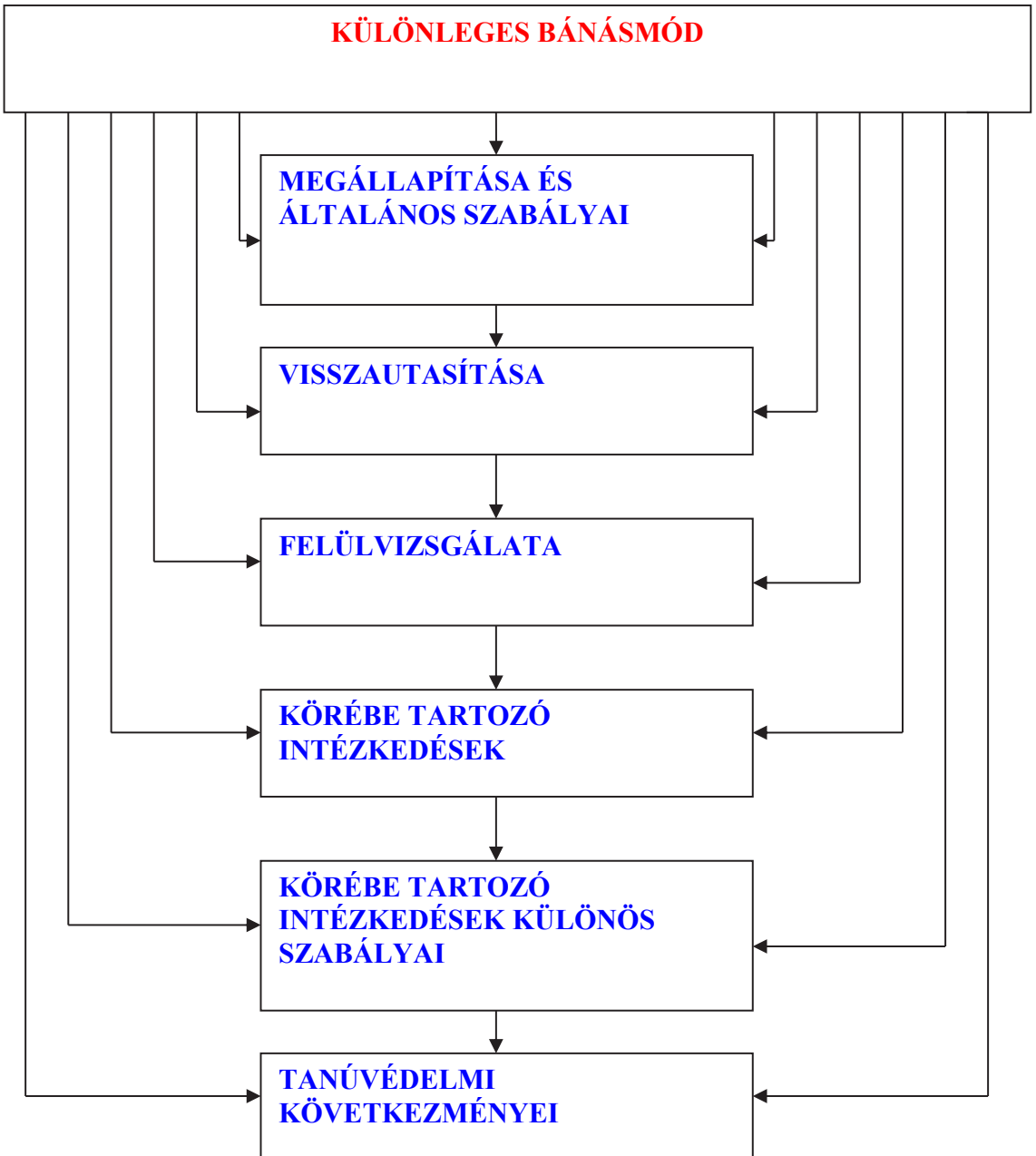
FÁZSI LÁSZLÓ¹

A KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD BIZTOSÍTÁSA

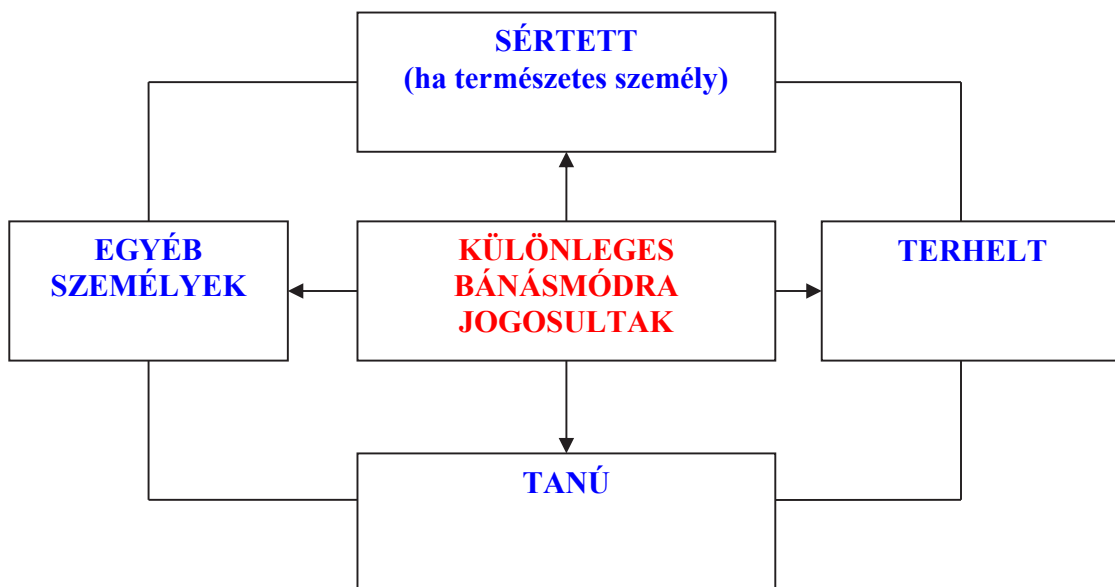

¹ Dr. Fázsi László PhD tanácselnök, Nyíregyházi Törvényszék

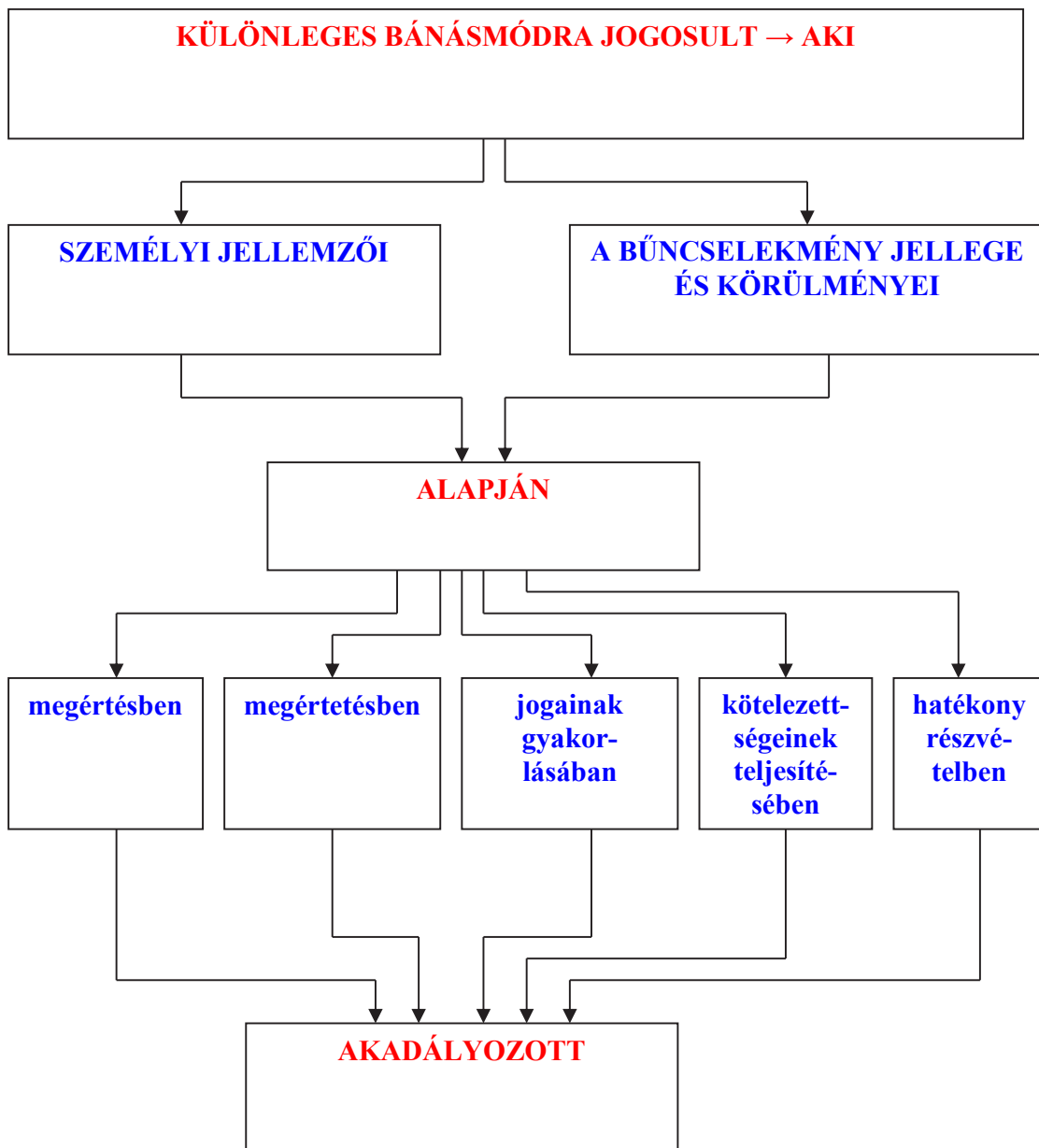
1. A különleges bánásmód biztosítására vonatkozó szabályozás koncepciójának lényege

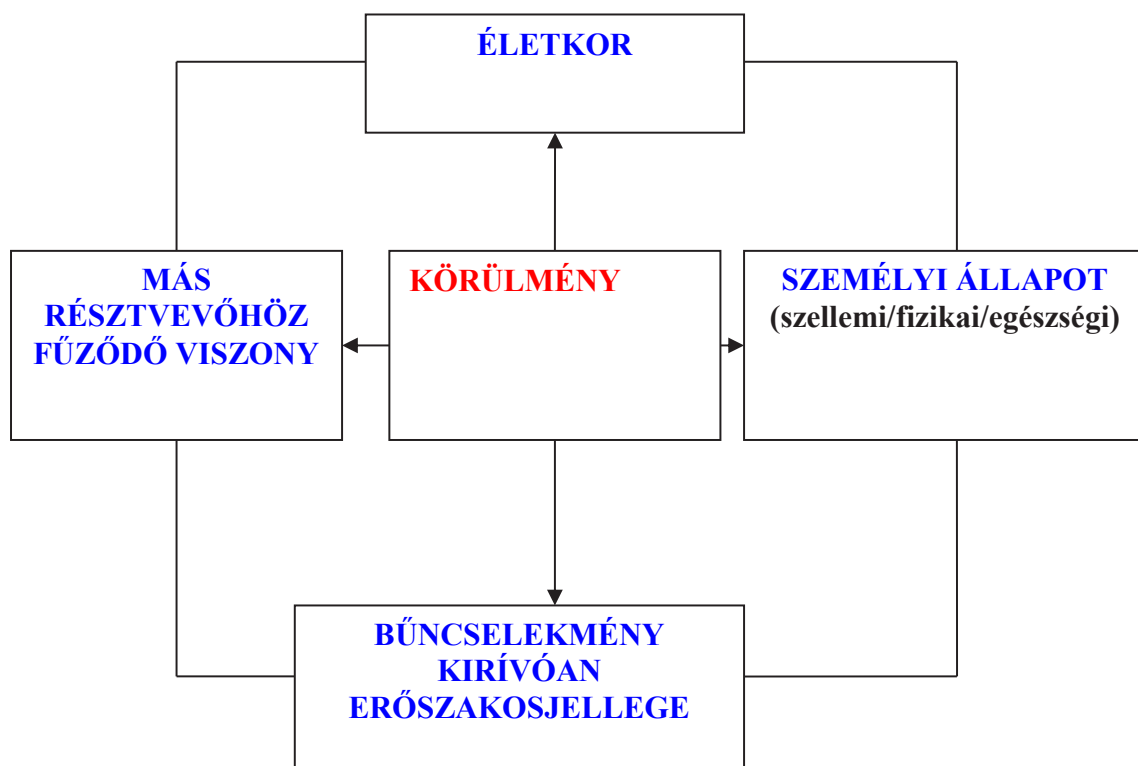
2. A különleges bánásmód biztosítására vonatkozó szabályozás rendszere (XIV. Fejezet)

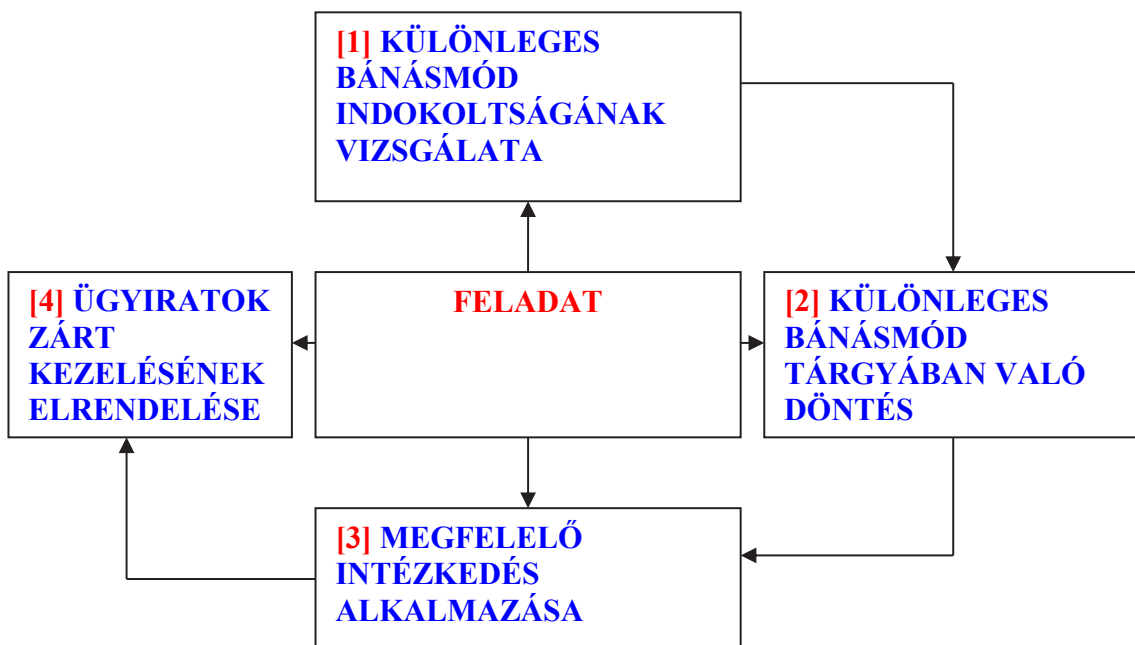
3. Az eljárás különleges bánásmódra jogosult résztvevői [81. § (1) bek. és 96. §]

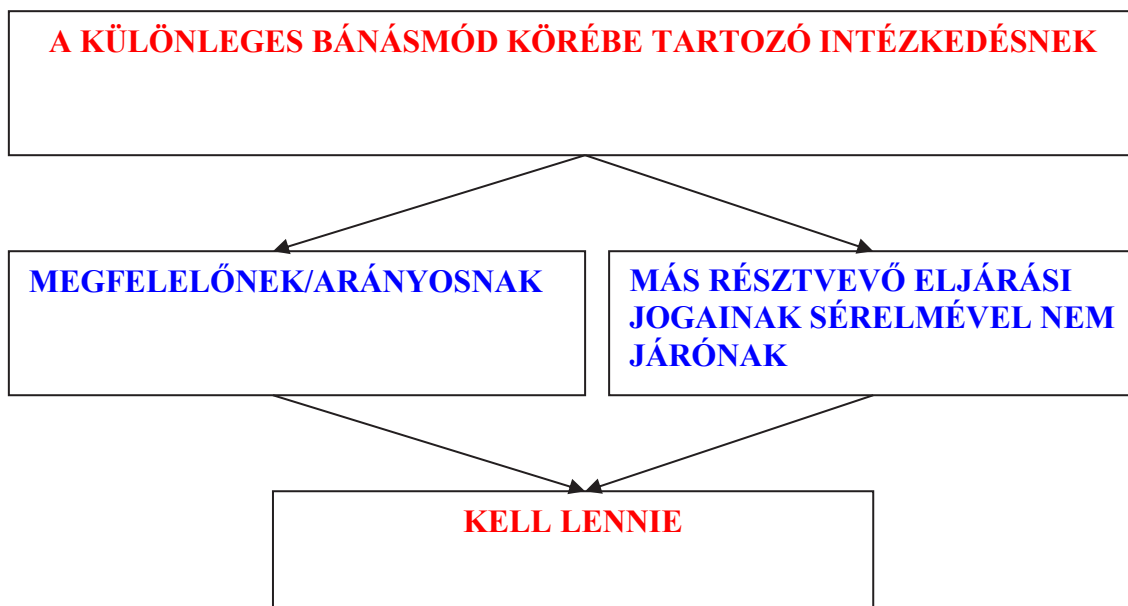
4. A különleges bánásmódot „igénylő” személy törvényi definíciójának elemei [81. § (1) bek.]

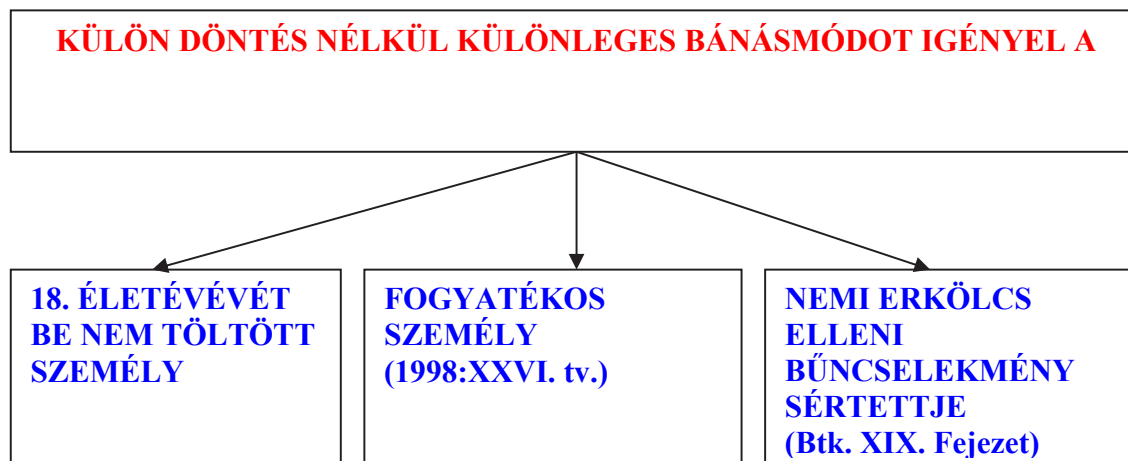
5. A különleges bánásmódot megalapozó kiemelt körülmények [81. § (2) bek.]

6. A bíróság (ügyészség, nyomozó hatóság) feladatai a különleges bánásmód szabályozásának kontextusában [81. § (3)–(5) bek.]

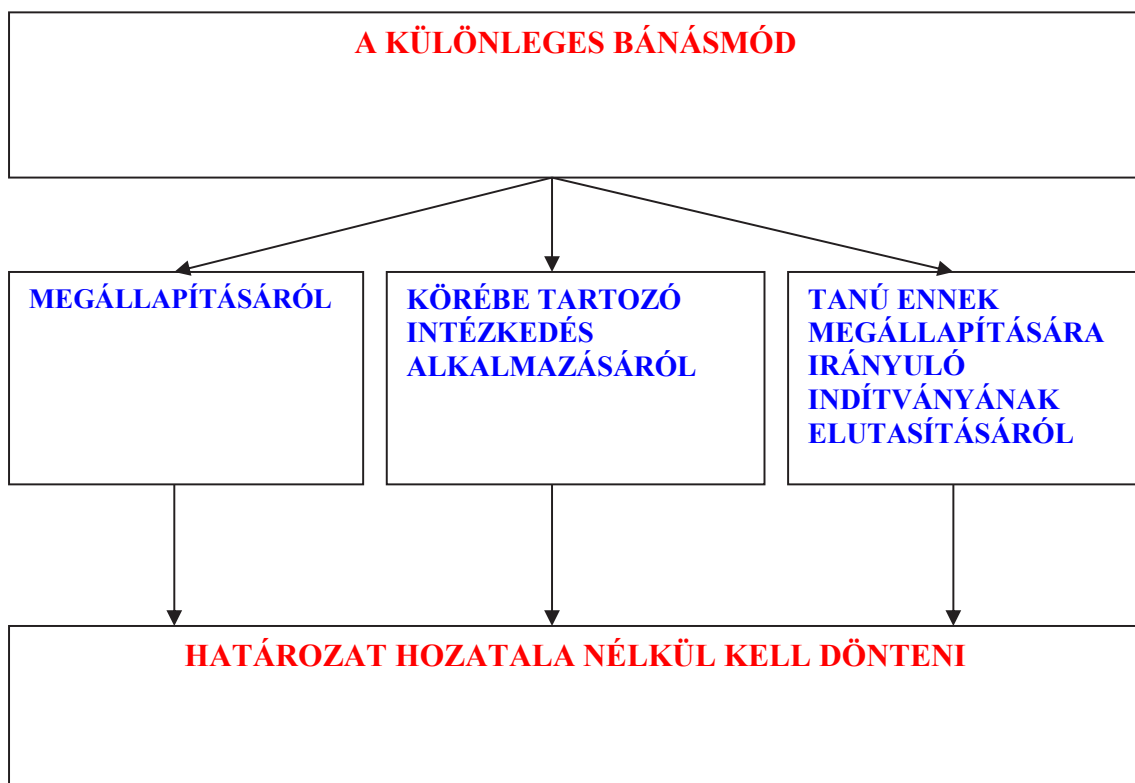
7. Az intézkedési kötelezettség törvényi kritériumai [81. § (4) bek.]

8. A „hivatalból” különleges bánásmódot igénylő személyek (82. §)

Fogyatékos személy: aki tartósan vagy véglegesen olyan érzékszervi, kommunikációs, fizikai, értelmi, pszichoszociális károsodással – illetve ezek bármilyen halmozódásával – él, amely a környezeti, társadalmi és egyéb jelentős akadályokkal kölcsönhatásban a hatékony és másokkal egyenlő társadalmi részvételt korlátozza vagy gátolja [1998. évi XXVI. tv. 4. § a) pont]

9. A fogyatékos személy fogalma

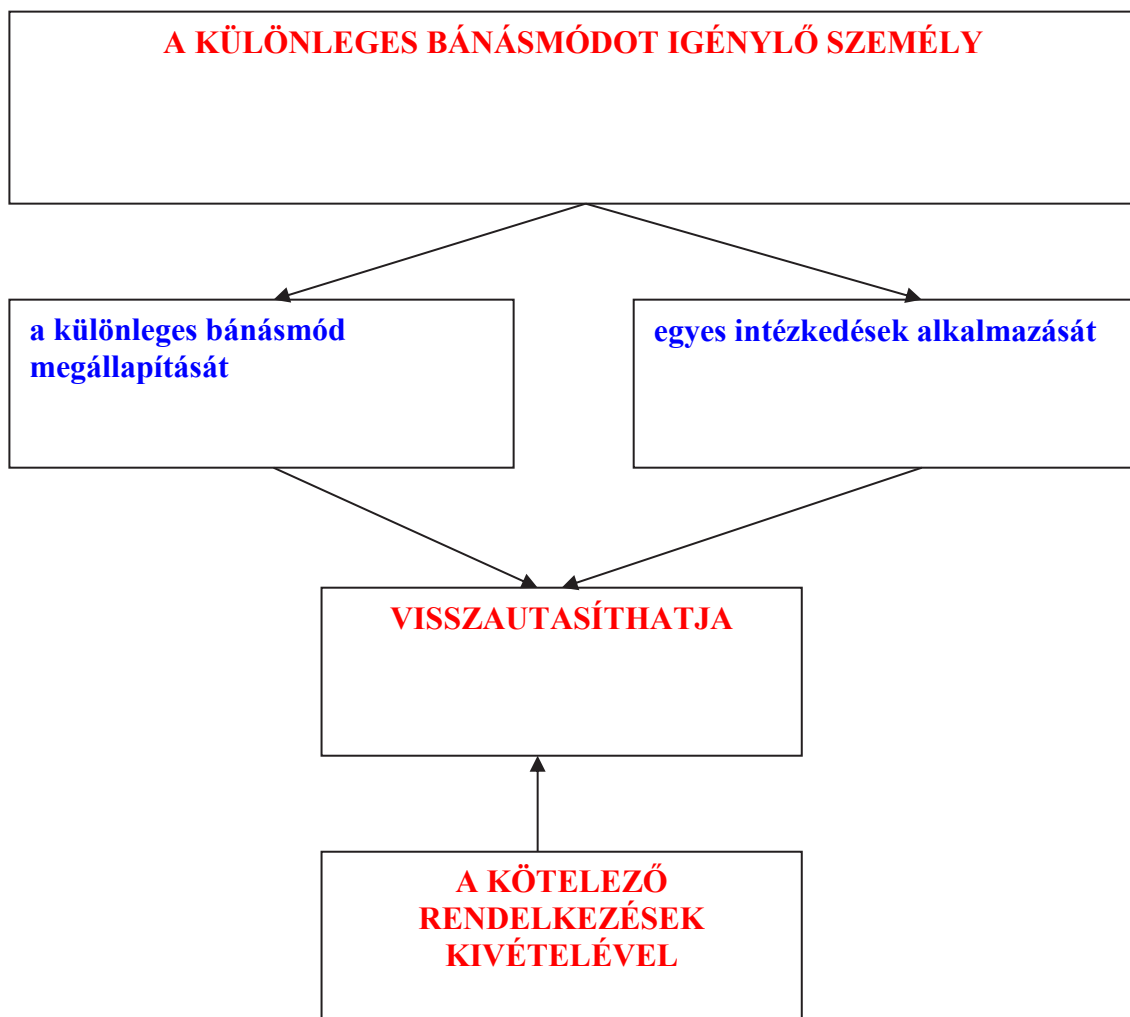

10. A határozati formát nem igénylő döntések [81. § (5) bek.]

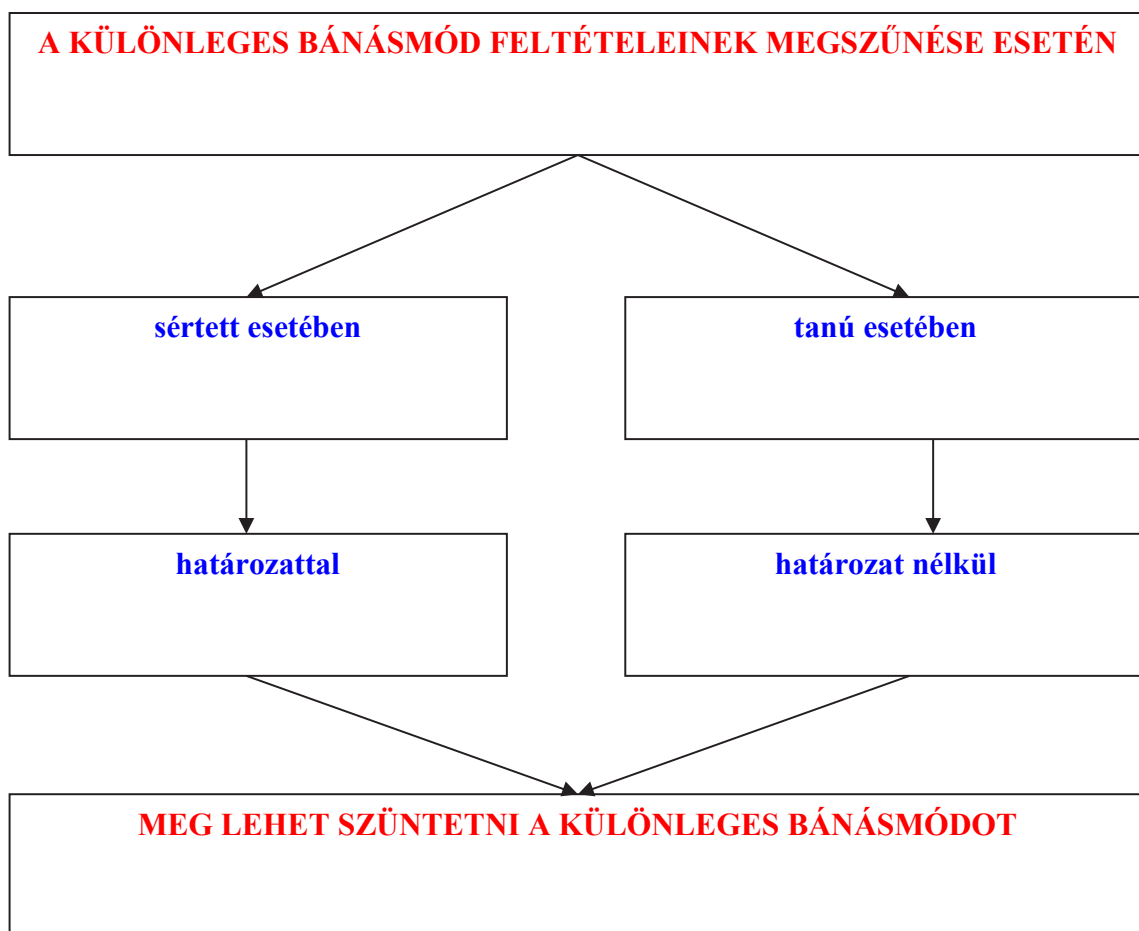
**SÉRTETT KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓD MEGÁLLAPÍTÁSÁRA
IRÁNYULÓ INDÍTVÁNYÁNAK ELUTASÍTÁSA**

HATÁROZAT

11. A határozati formát igénylő döntés [81. § (7) bek.]

12. A különleges bánásmód visszautasításának lehetősége (83. §)

13. A különleges bánásmód felülvizsgálatának esetei [84. § (1)–(2) bek.]

14. A különleges bánásmód körébe tartozó intézkedések
[85. § (1)–(2) bek.]

**A KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ SZEMÉLY SZEMÉLYES
VÉDELEMBEN RÉSZESÍTHETŐ**

**ÉLET, TESTI ÉPSÉG,
SZEMÉLYES SZABADSÁG
VESZÉLYEZTETETTSÉGE
ESETÉN**

**MEGFÉLEMLÍTÉS
BEFOLYÁSMENTES
JOGGYAKORLÁS,
KÖTELEZETTSÉG
TELJESÍTÉSE ÉRDEKÉBEN**

15. A személyes védelemben részesítés vagylagos feltételei [86. § (1) bek.]

KÜLÖNLEGES BÁNÁSMÓDOT IGÉNYLŐ SZEMÉLY ESETÉBEN

telekommunikációs eszköz használata esetén
elrendelhető az egyedi tulajdonságok torzítása

kép- és hangfelvétel készítése esetén **elrendelhető** az
egyedi tulajdonságokat torzító másolat készítése

korlátozható a terhelt, illetve védő jelenléti joga

kérdésfeltevési jog **korlátozható** →kérdésfeltevés
indítványozásának lehetővé tételével

mellőzhető az ilyen tanú szembesítése

hivatalból is **elrendelhető** a személyes adatainak zárt
kezelése

kezdeményszerhető a személyi védelem elrendelése

kezdeményszerhető a különösen védett tanúvá
nyilvánítása

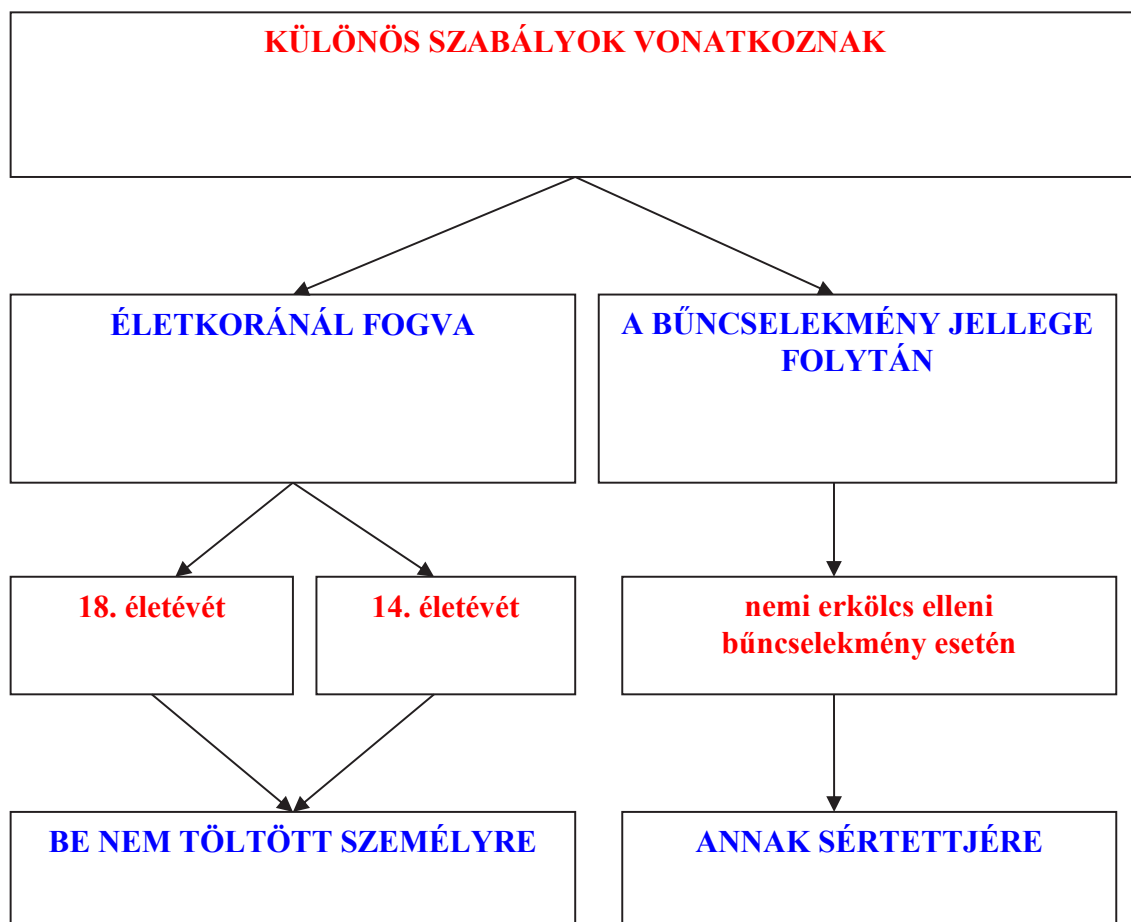
kezdeményszerhető a Védelmi Programban való
részvételre irányuló megállapodás megkötése

16. A különleges bánásmód körébe tartozó speciális intézkedések [86. § (2) bek.]

FIGYELEM!

„A különleges bánásmódot igénylő személy védelmét biztosító intézkedés alkalmazása esetén a különleges bánásmód megállapításának kezdeményezésével és vizsgálatával kapcsolatos ügyiratokat zártan kell kezelni.”

17. A zárt adatkezelés kötelező esete [86. § (3) bek.]

18. A különös bánásmód körébe tartozó intézkedésekre vonatkozó különös szabályok (87–89. §)

18. ÉLETÉVÉT BE NEM TÖLTÖTT SZEMÉLY RÉSZVÉTELÉT IGÉNYLŐ ELJÁRÁSI CSELEKMÉNY ESETÉN

lehetőség szerint kép- és hangfelvételt kell készíteni

elrendelhető igazságügyi pszichológus szakértő jelenléte

biztosítandó a gyermeki jogok hatékony érvényesülése (1991. évi LXIV. tv.)

a tanúvallomás műszeres vallomásellenőrzéssel **nem vizsgálható**

az ilyen korú tanú szembesítése csak a hozzájárulásával **rendelhető el**

19. A 18. életévét be nem töltött személyre vonatkozó különös szabályok (87. §)

14. ÉLETÉVÉT BE NEM TÖLTÖTT SZEMÉLY RÉSZVÉTELÉT IGÉNYLŐ ELJÁRÁSI CSELEKMÉNY ESETÉN

az **csak** abban az esetben végezhető el, ha az attól várható bizonyíték mással nem pótolható

arra alkalmas helyiségben **kell** elvégezni (kivéve, ha ennek célja más módon is biztosítható)

a nyomozás során minden alkalommal ugyanazon hatósági személynek **kell** eljárnia (kivéve, ha ez az eljárási cselekmény eredményességét veszélyeztetné)

az eljárási cselekményről kép- és hangfelvételt **kell** készíteni

az ilyen korú személy szembesítése **nem** rendelhető el

az eljárási cselekmény helyszínén a terhelt és a védő személyesen **nem lehet** jelen

20. A 14. életévét be nem töltött töltött személyre vonatkozó különös szabályok (88. §)

21. A nemi erkölcs elleni bűncselekmény sértettjére vonatkozó különös szabályok [89. § (1) és (3) bek.]

A NYOMOZÓ HATÓSÁG A SPECIÁLIS SZABÁLYOKTÓL ELTÉRHET

**A SÉRTETT INDÍTVÁNYÁRA
VAGY HOZZÁJÁRULÁSÁVAL**

**HA EZT AZ ELJÁRÁS
EREDMÉNYESSÉGÉNEK
BIZTOSÍTÁSA
ELKERÜLHETETLENNÉ TESZI**

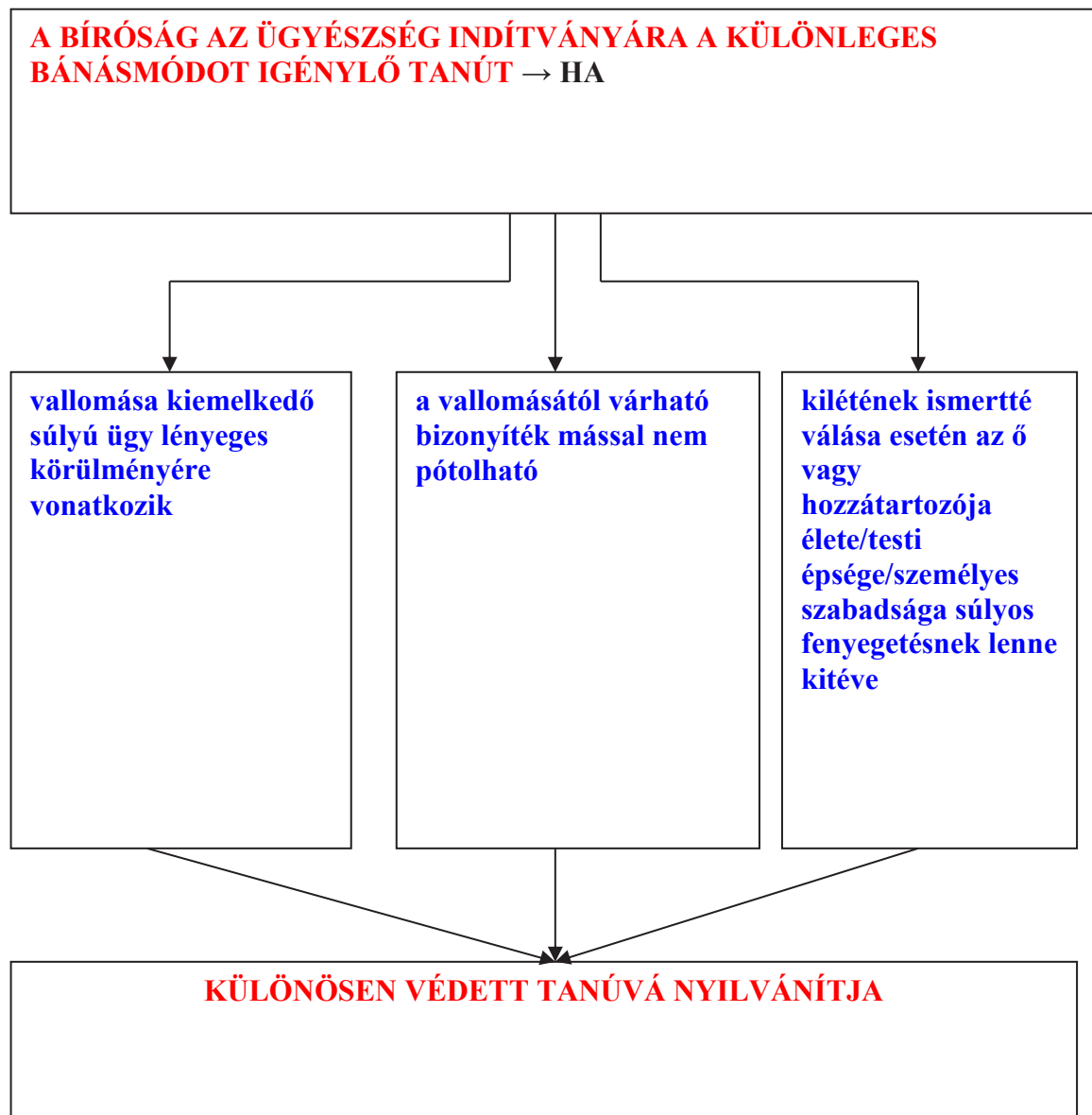
22. A nyomozó hatóságra vonatkozó speciális szabályoktól való eltérés lehetséges esetei [89. § (2) bek.]

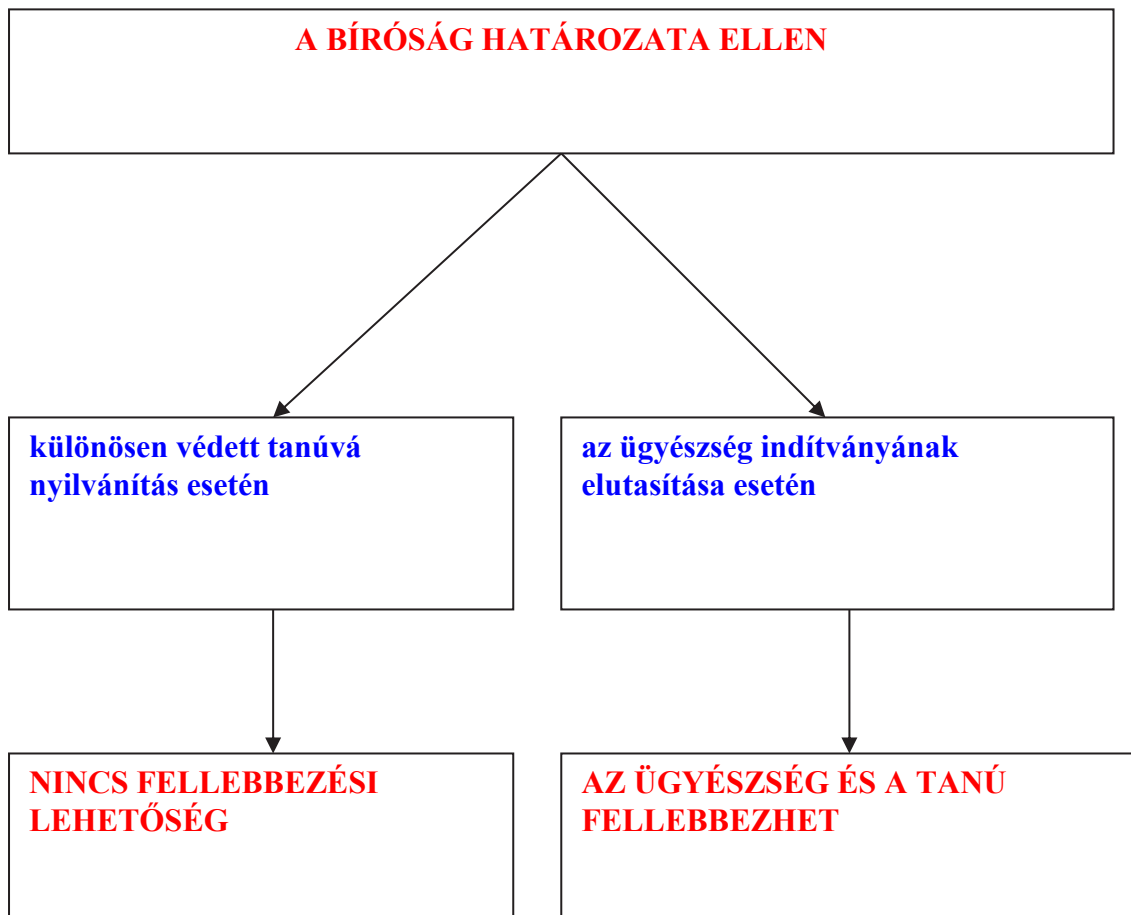
23. A nemi erkölcs elleni bűncselekmény 18. életévet be nem töltött sértettjére vonatkozó speciális szabályok [89. § (4) bek.]

24. A tanúvédelem eszközrendszere (90–95. §)

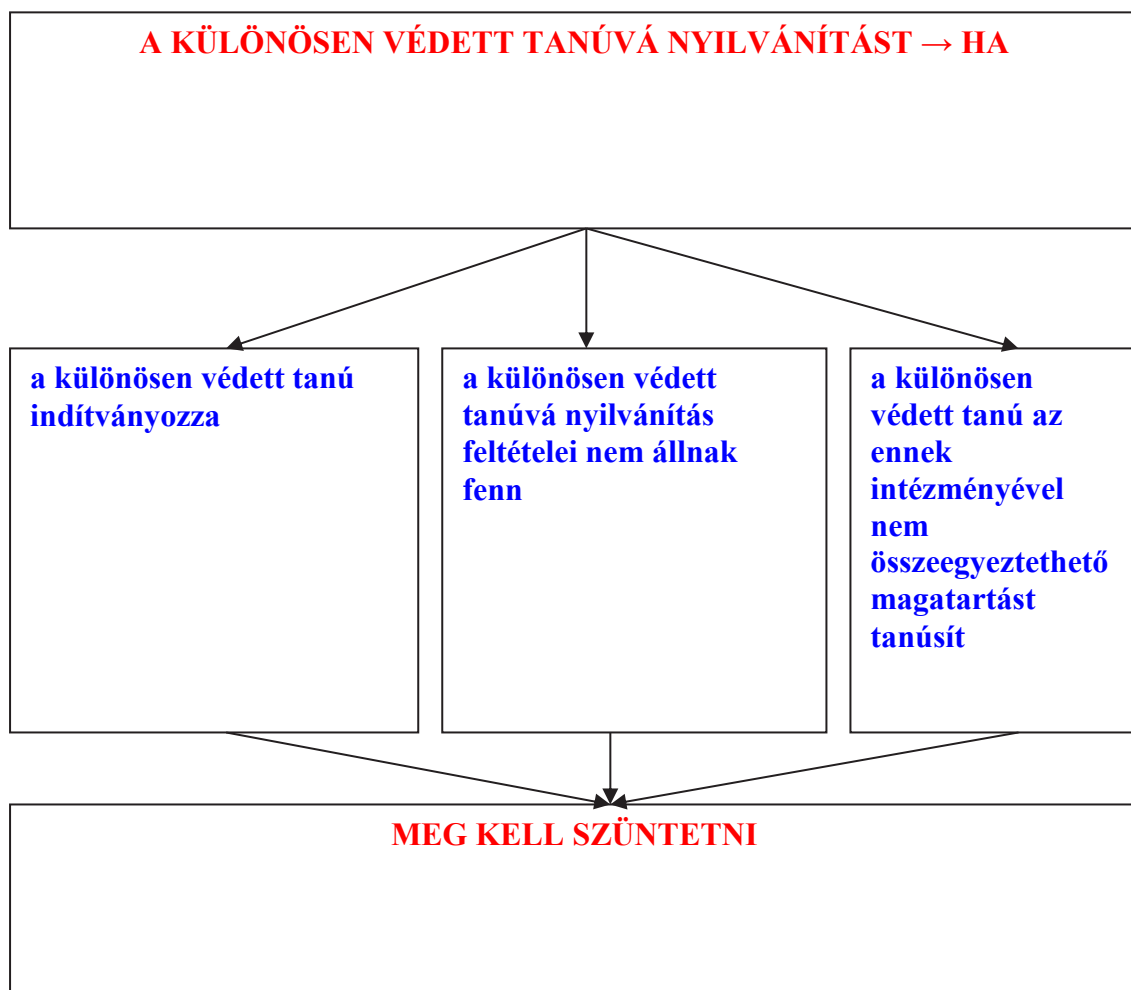
25. A különösen védett tanúvá nyilvánítás konjunktív feltételei
[90. § (1) bek.]

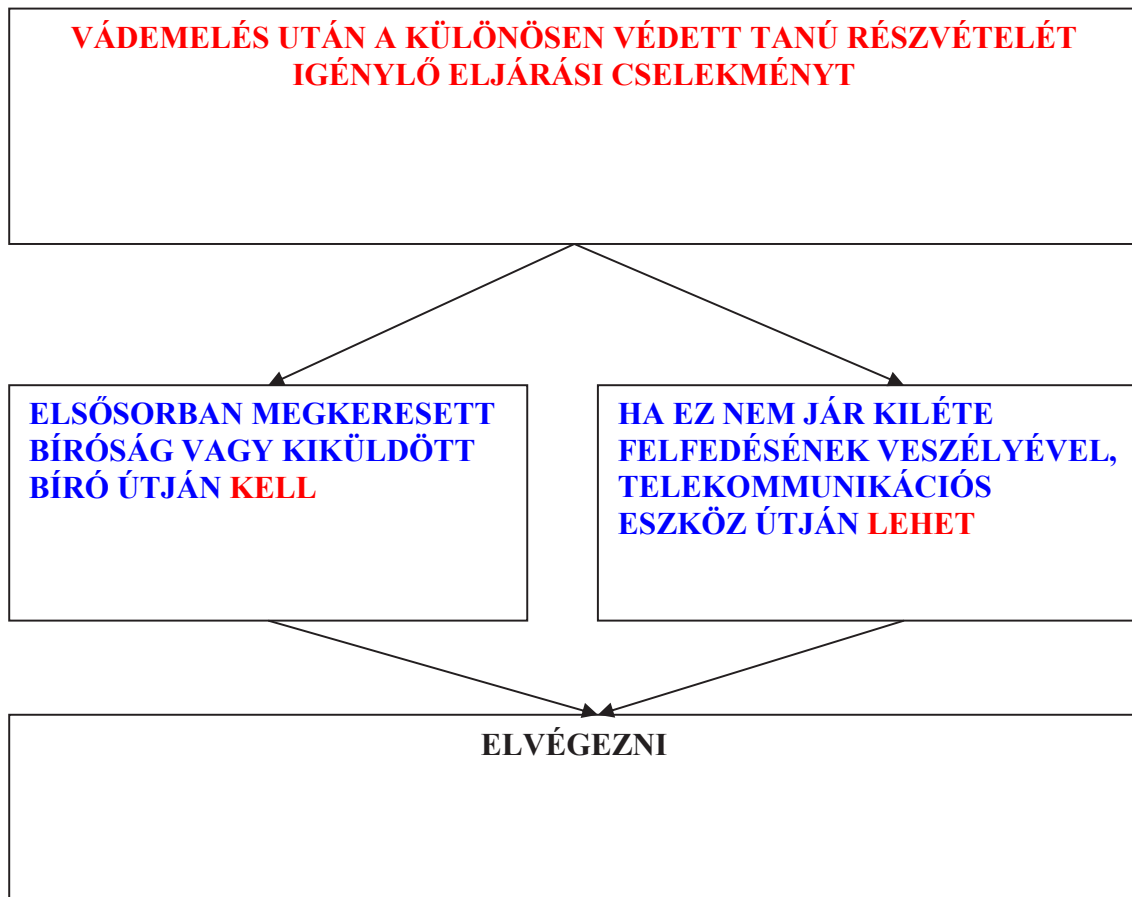
26. A különösen védett tanúvá nyilvánítás tárgyában hozott határozat elleni jogorvoslat lehetősége [90. § (2) bek.]

27. A zárt ügyiratkezelésre vonatkozó rendelkezések (90. §)

28. A különösen védett tanúvá nyilvánítás megszüntetésének okai [90. § (1) bek.]

29. A különösen védett tanú részvételének lehetőségei a bírósági eljárási cselekményekben [92. § (2)–(3) bek.]

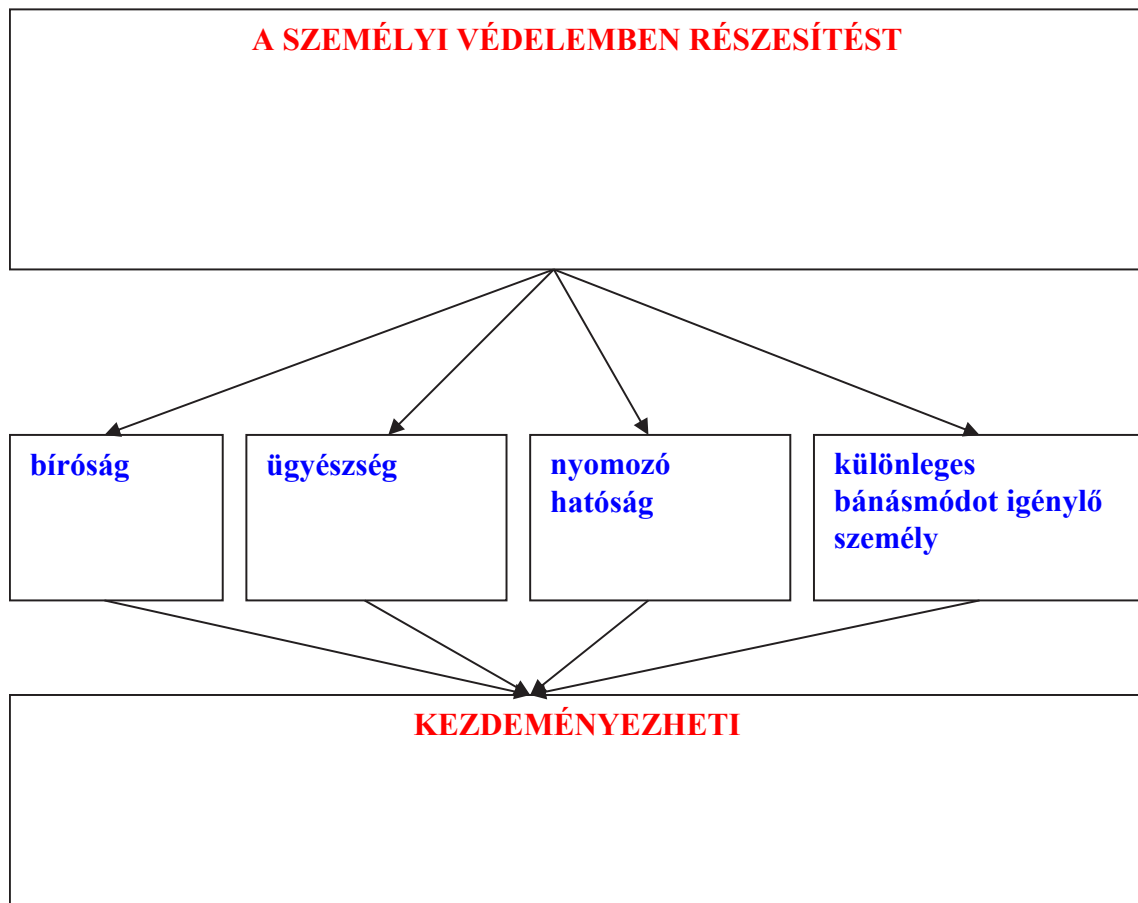
KÜLÖNÖSEN VÉDETT TANÚ VALLOMÁSÁNAK VAGY A RÉSZVÉTELÉVEL VÉGZETT ELJÁRÁSI CSELEKMÉNY EREDMÉNYÉNEK BIZONYÍTÁSI ESZKÖZKÉNT TÖRTÉNŐ FELHASZNÁLÁSÁRA IRÁNYULÓ ÜGYÉSZI INDÍTVÁNY ESETÉN

A BÍRÓSÁG FIGYELMEZTETI A VÁDLOTTAT ÉS VÉDŐJÉT ARRA, HOGY

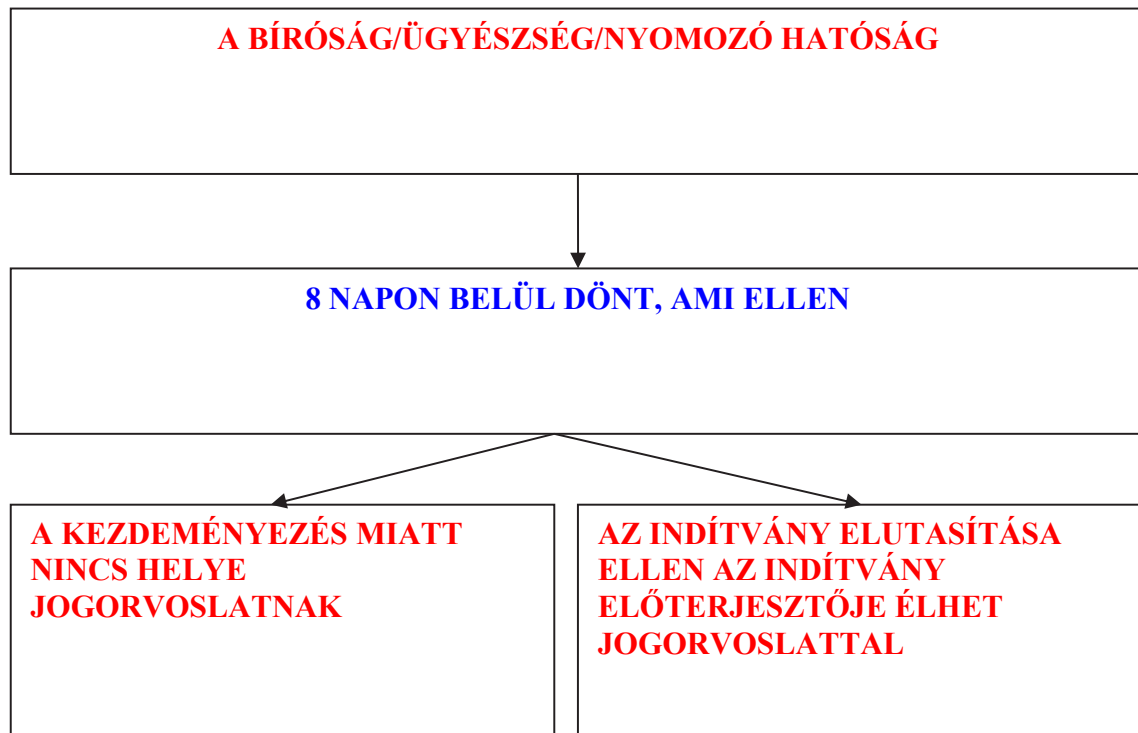
A KÜLÖNÖSEN VÉDETT TANÚVÁ NYILVÁNÍTÁS MEGSZÜNTETÉSÉT KIZÁRÓLAG A KÜLÖNÖSEN VÉDETT TANÚ INTÉZMÉNYÉVEL ÖSSZEEGYEZTETHETETLEN MAGATARTÁS TANÚSÍTÁSA ESETÉN INDÍTVÁNYOZHATJÁK

A KÜLÖNÖSEN VÉDETT TANÚHOZ A KILÉTÉNEK ÉS TARTÓZKODÁSI HELYÉNEK FELFEDÉSÉRE NEM ALKALMAS KÉRDÉSEK FELTEVÉSÉT INDÍTVÁNYOZHATJÁK

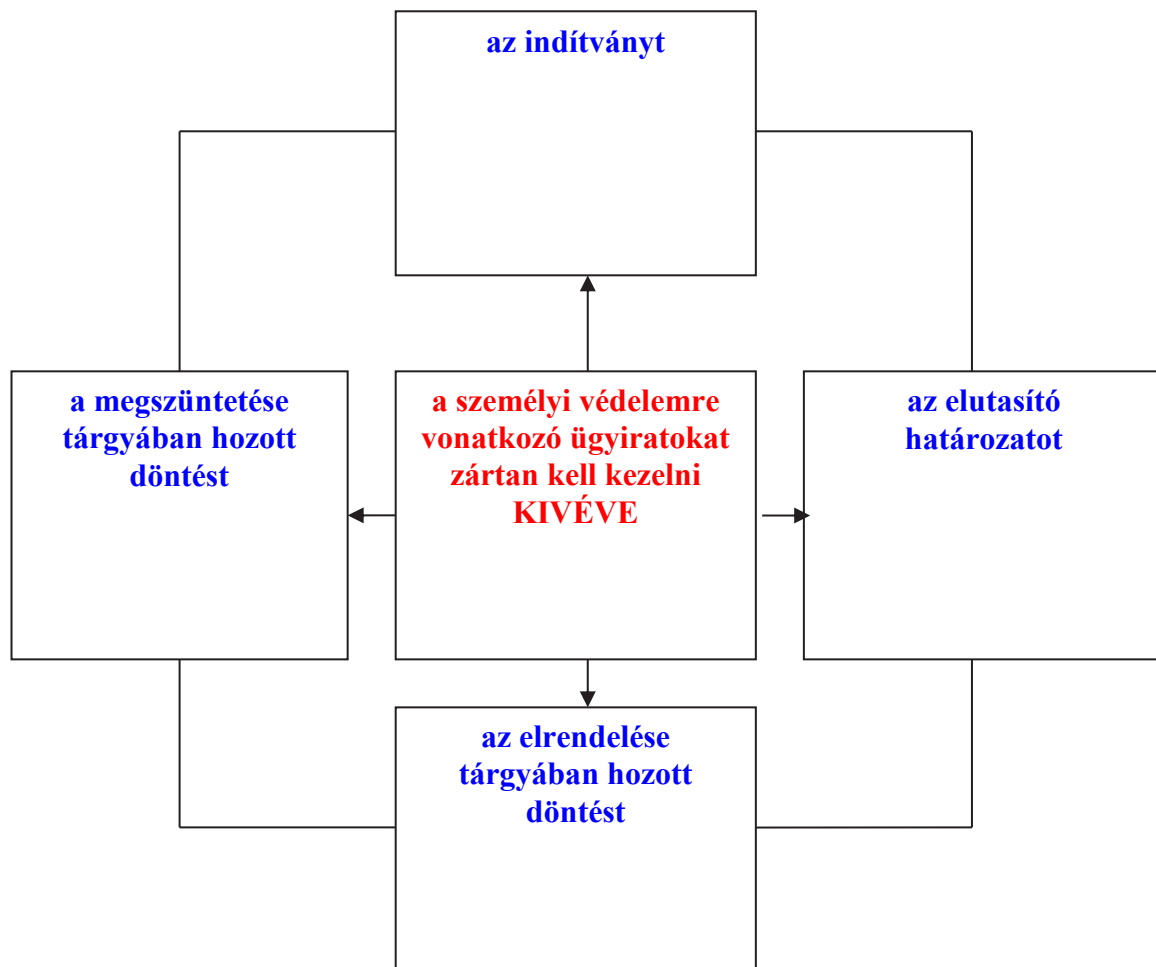
30. A bíróság feladata a különösen védett tanút érintő bizonyíték felhasználásának indítványozása esetén (93. §)

31. A személyi védelemben részesítés kezdeményezésére jogosultak köre
[94. § (1) bek.]

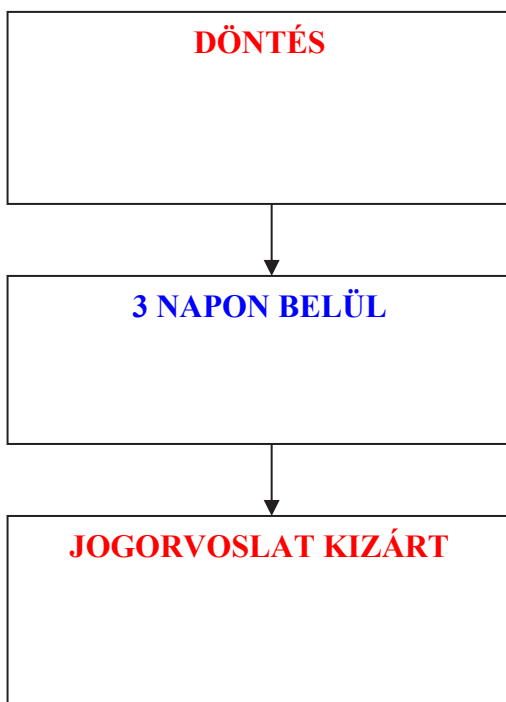
32. A személyi védelemben részesítés kezdeményezése esetén követendő eljárás [94. § (2) bek.]

33. A zárt ügyiratkezelésre vonatkozó speciális szabályok [94. § (3) bek.]

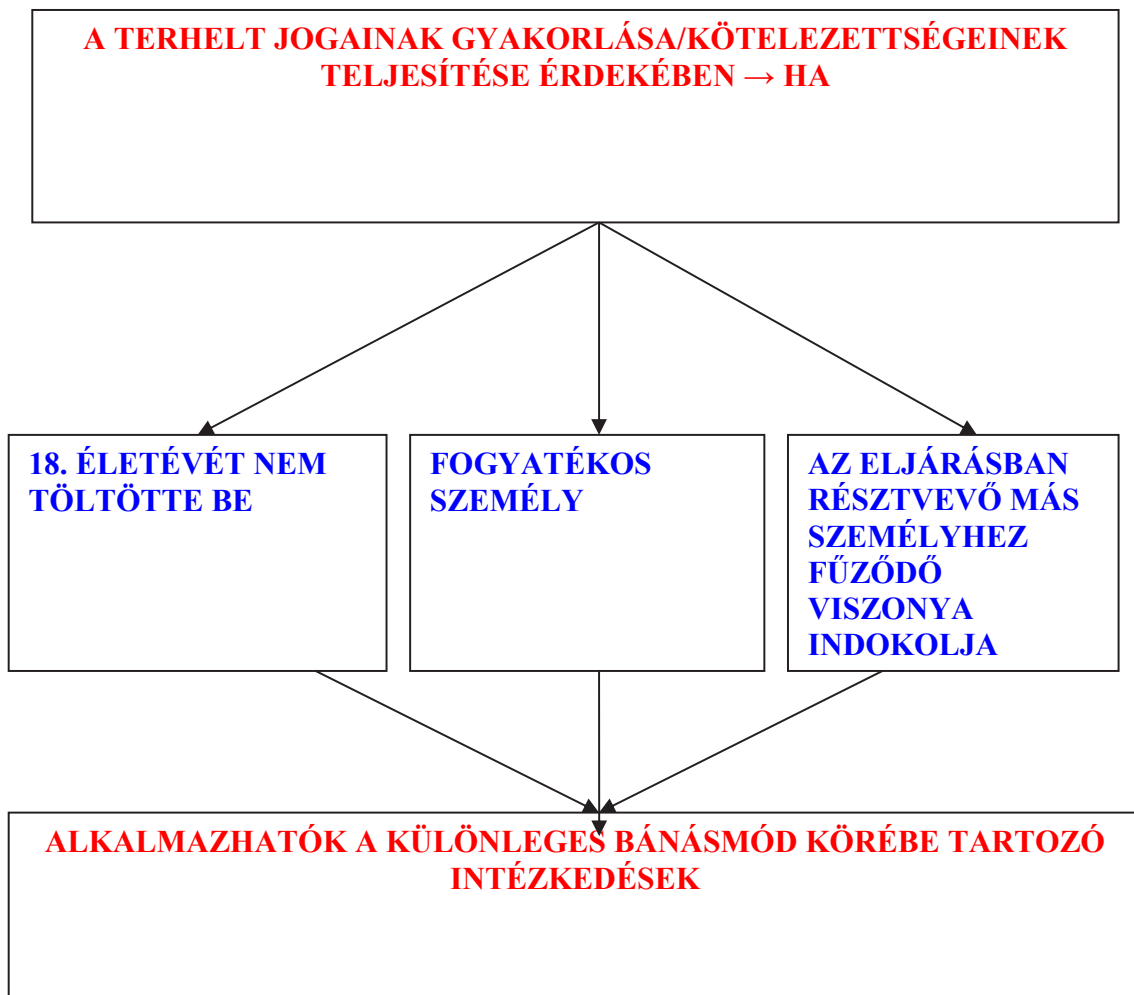
34. A védelmi programban való részvétel kezdeményezésének szabályai [95. § (1) bek.]

35. A védelmi programban való részvételre irányuló kezdeményezés elintézésének eljárási rendje [95. § (1)–(2) bek.]

36. A védelmi programban résztvevő személyekre vonatkozó speciális rendelkezések [95. § (3) bek.]

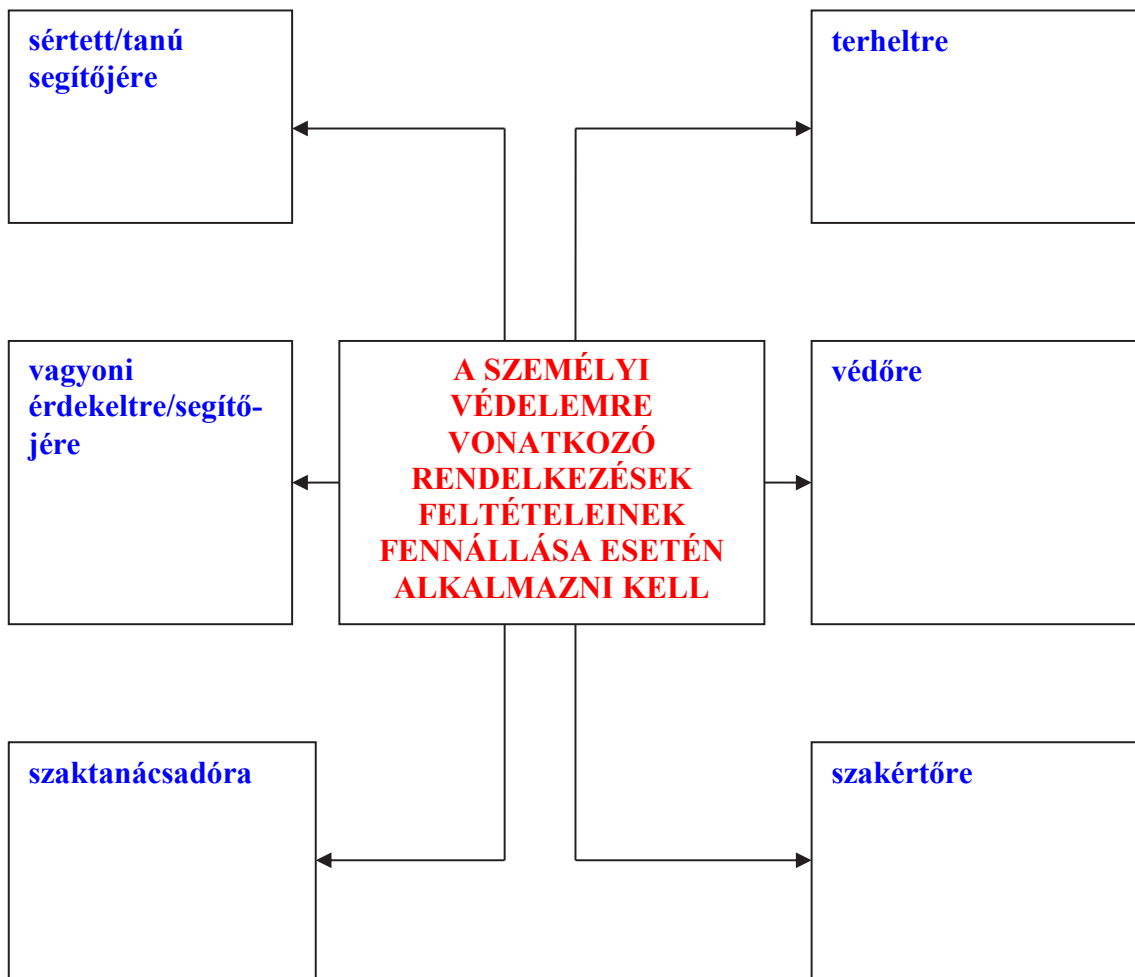
37. A különleges bánásmódra vonatkozó rendelkezések érvényesítésének feltételei a terhelt esetében [96. § (1) bek.]

14. ÉLETÉVÉT BE NEM TÖLTÖTT TERHELT ESETÉBEN

**A KÉP- ÉS HANGFELVÉTEL
KÉSZÍTÉSÉRE VONATKOZÓ
RENDELKEZÉS
ALKALMAZHATÓ**

**A SZEMBESÍTÉSE CSAK A
HOZZÁJÁRULÁSÁVAL
RENDELHETŐ EL**

38. A 14. életévét be nem töltött terheltre vonatkozó speciális rendelkezések [96. § (3) bek.]

SZABÓ IMRE¹

AZ ELEKTRONIKUS BIZONYÍTÉKOK MEGSZERZÉSÉNEK IDŐSZERŰ PROBLÉMÁI

„A múlt csupán előszó, a jövő a miénk.”²

1. Bevezetés

Az informatikai környezetben elkövetett bűncselekmények bizonyításának sikerét döntően befolyásolja, hogy a nyomozás során a nyomozó hatóság, illetve az ügyészség biztosítani tudja-e a bűncselekmény elkövetését bizonyító elektronikus adatokat. A hatályos szabályozás a nyomozást végző hatóság számára megfelelő eszközöket biztosít az elektronikus adatok megismerésére (adatszerző tevékenység, kutatás, lefoglalás, azon belül elektronikus adat lefoglalása, leplezett eszközök alkalmazása), azonban ezen új jogterület és kiváltképpen a szabályozás tárgya, nevezetesen az informatika és büntető igazságszolgáltatás viszonya folyamatosan és rohamosan változik, ami miatt ebben a környezetben különösen igaz a közhely, hogy a bűnözők egy lépéssel a nyomozó hatóságok előtt járnak.

Ennek egyik fő oka, hogy az informatikai fejlődésből eredő jogalkalmazási nehézségek miatt a hatékony igazságszolgáltatást lehetővé tevő, naprakész jogi szabályozás kialakítása szinte lehetetlen. A problémát csak fokozza, hogy az informatika transznacionális jellege mellett a büntetőhatalom gyakorlásának lokális jellege további feszültséget generál az eredményes igazságszolgáltatás biztosításánál. Ennek feloldása az államok közötti nemzetközi bűnügyi együttműködést szabályozó instrumentumok alapján lehetséges csak, ami pedig olyan szerteágazó, érdek- és értékplurális, hogy az ezen alapuló jogalkotás lassú és nem lehet hosszú távra előre tekintő.

Az informatikai eszközök segítségével, felhasználásával elkövetett bűncselekmények esetében a büntetőeljárás eredményes befejezéséhez a nyomozó hatóságnak elektronikus adatokra van szüksége. Ezek az adatok lehetnek pusztán technikai információt hordozó

1 Dr. Szabó Imre ügyész, Fővárosi Főügyészség

2 Vihar, avagy a bűnbocsánat színjátéka stúdióváltozat Shakespeare művére Szeredás András szerkesztésben, Babits Mihály és Tandori Dezső fordításának valamint Büchner, Marlowe, Shakespeare szövegek felhasználásával. http://www.studiokszinhaz.hu/wp-content/uploads/2009/06/vihar_szovegkonyv.pdf

adatok, de általában az adatok valamely információs környezetben megvalósított emberi cselekmények (jellemzően információközlések) eredményeit is tartalmazzák, így azok megszerzése kapcsán – a büntetőeljárás törvényekben meghatározott korlátozások mellett – figyelemmel kell lenni a magánszféra, illetve a személyes adatok védelmére is.

Az igazságszolgáltatás feladatának teljesítését körülvevő (sokszor értelmetlennek tűnő) korlátok és más garanciák figyelembe vételének kényszere óhatatlanul szembetalálkozik az abban résztvevő emberek szakmai elhivatottságával, amely miatt ezek a korlátok legtöbbször – tekintettel arra, hogy a bűnözők jellemzően nem veszik figyelembe áldozataik alapvető jogait –, szükségtelen rosszként kerülnek értékelésre.

Jelen tanulmányban két, a fenti érdekösszeütközést érintő konfliktust mutatok be, de már most előrevetítem, hogy a végén megnyugtató eredménnyel, megoldással nem tudok szolgálni. A felvázolt két problémakör megoldása, vagy inkább a konfliktusok minket érintő feloldása a következő években várható az Európai Unió jogalkotása, illetve az Európa Tanács újonnan formálódó egyezménye, pontosabban egy már meglévő egyezmény kiegészítő jegyzőkönyve által. A következőkben bemutatom mindazokat a körülményeket, amelyek jelenleg befolyásolják a döntéshozókat, annak reményében, hogy a leírtak az olvasó saját végső álláspontjának kialakításához adalékul szolgálhatnak.

A jelenleg megoldásra váró két legfontosabb probléma a hírközlési adatok megőrzése és azok megismerésének biztosítása a nyomozó hatóságok számára, valamint a más állam területén található adatokhoz történő hatékony hozzáférés biztosítása a cloud szolgáltatás³ jellegzetességeire tekintettel.

2. A hírközlési szolgáltatók birtokában lévő adatok megismerése és felhasználása a büntetőeljárásban

A Be. 205. § (1) bekezdése szerint elektronikus adat – mint bizonyítási eszköz – a tények, információk vagy fogalmak minden olyan formában való megjelenése, amely információs rendszer általi feldolgozásra alkalmas, ideértve azon programot is, amely valamely funkciónak az információs rendszer által való végrehajtását biztosítja. A törvény fogalom meghatározása lényegében a 2004. évi LXXIX. törvénnyel kihirdetett, az Európa Tanács Budapesten, 2001. november 23-án kelt Számítástechnikai Bűnözésről szóló Egyezmény

³ Felhő alapú adattárolás. A tanulmányban a cloud kifejezést használom a szolgáltatás kapcsán.

(Cybercrime Convention, a továbbiakban: CCC) 1. cikkének b) pontjában meghatározott számítástechnikai adat fogalmának felel meg.⁴

Ide tartoznak a digitális formába konvertált emberi közlések, de ide tartozik az egyik információs rendszer által önállóan előállított és egy másik információs rendszer vagy szoftver számára nyújtott utasítás is.

Az elektronikus adatokat csoportosíthatjuk aktuális állapotuk szerint statikus, illetve dinamikus adatokra. A csoportosítás lényege, hogy a dinamikus adatok megismeréséhez más jogintézmények alkalmazása szükséges (pl. leplezett eszközökkel lehet a folyamatban lévő beszélgetések tartalmát megismerni), mint a statikus adatok megismeréséhez (tipikusan házkutatás, lefoglalás, adatkérés keretében lehet hozzájutni a tárolt adatokhoz).

Három jellemző adattípust lehet megkülönböztetni az elektronikus adatok körében, azok statikus állapotában: előfizetőre vonatkozó adatokat (subscriber data), forgalomra vonatkozó adatokat (traffic data) és a tartalomra vonatkozó adatokat (content data).⁵

A nyomozó hatóságnak az információs rendszerben, illetve annak segítségével végrehajtott bűncselekmények elkövetőinek azonosításához elsősorban az előfizetőre vonatkozó adatokra, illetve a forgalmi adatokra van szüksége. Az előfizetőre vonatkozó adat ahhoz szükséges, hogy azonosítani lehessen a felhasználót egy IP cím, telefonszám alapján, vagy meg lehessen találni azt az IP címet, telefonszámot, amit valamely személy használ. A forgalmi adatok pedig segíthetnek meghatározni az információs rendszerek és így a felhasználók fizikai helyét is.⁶

Elttekintve egyedi esetektől, amikor például valamely tartalomszolgáltató által üzemeltetett weblapon regisztráló személyek adatai a tartalomszolgáltató által igénybe vett tárhelyszolgáltatónál találhatóak⁷, általánosságban elmondható, hogy az internethez történő hozzáférést biztosító közvetítő szolgáltatók (hozzáférés szolgáltatók)⁸ tipikusan az elektronikus hírközlési szolgáltatók rendelkeznek a legtöbb, a nyomozó hatóság szá-

4 Lásd még: az információs rendszerek elleni támadásokról és a 2005/222/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2013/40/EU Irányelv 2. cikkének b) pontjában meghatározott számítógépes adat fogalma.

5 A számítástechnikai adatok csoportosításának alapját a CCC szerinti adatkörök adják.

6 Cybercrime Convention Committee (T-CY) Criminal justice access to data in the cloud: challenges Discussion paper prepared by the T-CY Cloud Evidence Group 26 May 2015. <https://rm.coe.int/1680304b597-8>.

7 Például valamely hitelintézet elektronikus banki ügyintézését biztosító felületét igénybe vevő ügyfelek regisztrációs adatai.

8 2001. évi CVIII. törvény az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről 2. § la) pontja (a továbbiakban Eker tv.)

mára releváns elektronikus adattal. A hírközlési szolgáltatóknál találhatóak a mobil- és okostelefonokhoz kapcsolódó telefon- és internet-előfizetések, valamint ezen előfizetésekhez kapcsolódó személyek adatai, illetve a kommunikáció tartalmán kívül minden releváns adat, ide értve a hívó és hívott fél telefonszámát, IP címét stb.

Az EU jogalkotásában már korábban tetet öltött az az igény, hogy a nyomozó hatóságok hozzáférhessenek a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatokhoz. Erre az egységes európai alapot a tagállamok számára az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv⁹ teremtette meg 2002-ben, ami egyrészt igyekezett biztosítani a bűnüldözés érdekeit, ugyanakkor figyelembe vette az adatalanyok alapvető szabadságjogait is. Ez a jogszabály jelenleg is hatályban van.

Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 1. cikkében megfogalmazott célja, hogy harmonizálja a tagállamokban az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezelése vonatkozásában az alapvető jogok és szabadságok védelmének egyenértékű szintjét, valamint biztosítsák az ilyen adatoknak, az elektronikus hírközlő berendezéseknek és az elektronikus hírközlési szolgáltatásoknak a Közösségen belüli szabad mozgását. A hírközlési adatvédelmi irányelv (11) preambulumbekzdése szerint ugyanakkor az irányelv lehetőséget teremtett a tagállamok számára arra, hogy a közbiztonság védelme, a nemzetvédelem, a nemzetbiztonság, valamint a büntetőjogi szankciók végrehajtásának érdekében hozzáférjenek a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatokhoz. Az irányelv ebben a körben a forgalmi adatok¹⁰ és a helymeghatározó adatok¹¹ kezelésének jogalapját teremtette meg.

Fontos megemlíteni, hogy az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelvet a jövőben az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet¹² fogja felváltani. Ez némiképpen változtat a jelenlegi fogalomhasználaton, és bevezetni tervezi az elektronikus hírközlési adatok

9 Az Európai Parlament és a Tanács 2002/58/EK Irányelve (2002. július 12.) az elektronikus hírközlési ágazatban a személyes adatok kezeléséről, feldolgozásáról és a magánélet védelméről, illetőleg az azt módosító 2009/136/EK Irányelv (a továbbiakban: elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv)

10 Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 2. cikkének b) pontja szerint forgalmi adat egy közlésnek az elektronikus hírközlő hálózaton keresztül történő továbbítása vagy erre vonatkozó számlázás céljából kezelt minden adat.

11 Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 2. cikkének c) pontja szerint helymeghatározó adat egy nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatás felhasználója végberendezésének földrajzi helyzetét jelző, az elektronikus hírközlő hálózatban kezelt minden adat.

12 Javaslat az Európai Parlament és a Tanács Rendelete az elektronikus hírközlés során a magánélet tiszteletben tartásáról és a személyes adatok védelméről, valamint a 2002/58/EK irányelv hatályon kívül helyezéséről (a továbbiakban: elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet) COM(2017) 10 final. A rendelet elfogadása a dolgozat lezárásakor folyamatban van: 10/07/2018: Megvitatás a Tanácsban)

fogalmát¹³, mely szerint elektronikus hírközlési adat körébe tartozik majd az elektronikus hírközlés tartalma¹⁴ és elektronikus hírközlési metaadat is, értve ez utóbbi alatt a helymeghatározási adatokat is.¹⁵ Az új fogalmak tartalmukban a jelenleg kezelhető adatok körétől lényegesen nem térnek el, a vizsgált kérdés szempontjából a jogszabályváltozásnak nem jelentős a relevanciája.

A forgalmi adatok kapcsán megjegyzendő, hogy azok – ide értve a dinamikus IP¹⁶ címeket is – az általános adatvédelmi rendelet¹⁷ alapján személyes adatnak¹⁸ tekintendők.¹⁹ Vagyis a személyes adatok védelmét ezen adatok vonatkozásában továbbra is biztosítani kell.

Erre tekintettel mind az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv, mind pedig az általános adatvédelmi rendelet előírja a hírközlési szolgáltatók számára, hogy tartsák biztonságban

13 Az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet 4. cikk (3) bekezdés a) pontja.

14 Az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet 4. cikk (3) bekezdés b) pontja: „az elektronikus hírközlés tartalma”: elektronikus hírközlési szolgáltatások útján küldött vagy fogadott tartalom, például szöveg, beszéd, videók, képek és hang.

15 Az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet 4. cikk (3) bekezdés c) pontja: „elektronikus hírközlési metaadatok”: az elektronikus hírközlés tartalmának továbbítása, terjesztése vagy cseréje céljából elektronikus hírközlő hálózatban kezelt adatok; idetartoznak a kommunikáció feladójának és címzettjének nyomon követésére és azonosítására szolgáló adatok, az elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása során az eszköz helyére vonatkozóan előállított adatok, valamint a kommunikáció dátuma, időpontja, időtartama és típusa.

16 A statikus IP cím egy előfizetőhöz kapcsolódik. Ha az előfizető bármikor felcsatlakozik a világhálóra, azt ugyanazon számú IP-n keresztül teszi. A dinamikus IP cím esetében a hírközlési szolgáltató minden, a felhasználó által kezdeményezett csatlakozás esetén új IP címet ad a felhasználónak. Ebben az esetben a felhasználó azonosítása az IP cím és az IP cím kiosztásának időpontja alapján lehetséges.

17 A természetes személyeknek a személyes adatok kezelése tekintetében történő védelméről és az ilyen adatok szabad áramlásáról, valamint a 95/46/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete (a továbbiakban: általános adatvédelmi rendelet).

18 Az általános adatvédelmi rendelet 4. cikk 1. pontja szerint „személyes adat”: azonosított vagy azonosítható természetes személyre („érintett”) vonatkozó bármely információ; azonosítható az a természetes személy, aki közvetlen vagy közvetett módon, különösen valamely azonosító, például név, szám, helymeghatározó adat, online azonosító vagy a természetes személy testi, fiziológiai, genetikai, szellemi, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára vonatkozó egy vagy több tényező alapján azonosítható. A személyes adat vonatkozásában hasonló definíciót adott a korábban hatályban volt adatvédelmi irányelv 2. cikkének a) pontja is.

19 Ezt erősítette meg az Európai Unió Bírósága a Scarlet Extended SA kontra Sociétés belges des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL C-70/10. számú és a Patrick Breyer kontra Németországi Szövetségi Köztársaság C-582/14. számú ügyekben.

és kezeljék bizalmasan a személyes adatokat²⁰, illetőleg előírja, hogy a forgalmi adatokat őrizték meg az előfizetői számlázás és az összekapcsolási díjak megállapítása céljából a szükséges körben addig az ideig, ameddig a számla jogszerűen megtámadható, illetve a kifizetés követelhető²¹.

A személyes adatok ilyen irányú védelmére vonatkozó kötelezettség alól az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikkében foglaltak alapján, az ott meghatározott körben lehet eltérni. E cikk szerint a tagállamok jogszabályi intézkedéseket fogadhatnak el, ha az ilyen jellegű korlátozás egy demokratikus társadalomban szükséges, megfelelő és arányos intézkedésnek minősül a nemzetbiztonság (vagyis az állam biztonsága), a nemzetvédelem és a közbiztonság védelme érdekében, valamint a bűncselekmények, illetve az elektronikus hírközlési rendszer jogosulatlan használata megelőzésének, kivizsgálásának, felderítésének és üldözésének a biztosítása érdekében²². Ez a rendelkezés biztosítja a tagállamok nyomozó hatóságai számára a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok megismerhetőségét biztosító normák elfogadását. E célból az irányelv lehetőséget biztosít olyan szabályok elfogadására, mely az adatok korlátozott ideig történő visszatartására (megőrzésére) vonatkoznak. A nemzeti szabályok korlátait is meghatározta a jogalkotó. Ez a korlát, hogy a tagállami normáknak összhangban kell lenniük a közösségi jog általános elveivel, beleértve az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkének (1) és (2) bekezdésében említeteket, vagyis az Európai Unió Alapjogi Chartájában foglaltakat is.

Az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet javaslata nem tartalmaz semmilyen egyedi rendelkezést a bűnügyi célú adatmegőrzésre feljogosító nemzeti jogszabályokat érintően. Fenntartja ugyanakkor az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikkének lényegét, és összhangban van az általános adatvédelmi rendelet 23. cikkének szövegével, amelyek alapján a tagállamok korlátozhatják az elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet

20 Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 5. cikke: A közlések titkossága (1) A tagállamok nemzeti jogszabályok révén biztosítják a nyilvános hírközlő hálózatok és a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások segítségével történő közlések és az azokra vonatkozó forgalmi adatok titkosságát. Különösen megtiltják a közlések és az azokra vonatkozó forgalmi adatok felhasználókon kívüli személyek által történő, az érintett felhasználó hozzájárulása nélküli meghallgatását, lehallgatását, tárolását vagy más módon történő elfogását vagy megfigyelését, kivéve, ha az ilyen személy a 15. cikk (1) bekezdésével összhangban jogszerűen jár el.

21 Elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 6. cikke.

22 Az elektronikus hírközlési irányelv az adatvédelmi irányelvre hivatkozik, mely már hatálytalan. A hatályos adatvédelmi rendelet 23. cikke tartalmaz hasonló korlátozó szabályokat.

bizonyos cikkeiben meghatározott jogok és kötelezettségek hatályát. Ennélfogva a tagállamok szabadon alkalmazhatnak vagy hozhatnak létre nemzeti adatmegőrzési kereteket – például célzott megőrzési intézkedésekről szólókat –, amennyiben azok megfelelnek az uniós jognak, figyelembe véve az Európai Unió Bírósága elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelvvvel és az Alapjogi Chartával kapcsolatos értelmezésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatát.²³

Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv nyomán több tagállam jogszabálya is előírta a elektronikus hírközlési szolgáltatók számára bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése és vizsgálata céljából a hírközlési szolgáltatás nyújtása során keletkezett adatok megőrzését, és azoknak a nyomozó hatóságok számára történő rendelkezésre bocsátását. Így került sor Magyarországon az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény (a továbbiakban Eht.) elfogadására, mely – az Eht. 157. § bekezdésében szabályozott keretek között – lehetőséget biztosított arra, hogy a nemzetbiztonság, a honvédelem és a közbiztonság védelme, a köztársasági bűncselekmények, valamint az elektronikus hírközlési rendszer jogosulatlan vagy jogsértő felhasználásának üldözése céljából, az arra hatáskörrel rendelkező nemzetbiztonsági szerv, nyomozó hatóság, az ügyész, valamint a bíróság a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatokat megszeresse, megismerje.²⁴

Tekintettel ugyanakkor arra, hogy az adott terület szabályozásában tagállamonként jelentős eltérés mutatkozott (és így a jogi és technikai különbségek akadályokat jelentettek az elektronikus hírközlés belső piaca számára), szükségessé vált azok egységesítése, és az adatok hírközlési szolgáltatók általi, bűnüldözési célú megőrzésének egységes szabályozása.

Az adatmegőrzési irányelv²⁵ kidolgozását elsődlegesen a terrorizmus és a szervezett

23 Elektronikus hírközlési adatvédelmi rendelet javaslatának 1.3. pontja. A bíróság figyelembe veendő gyakorlata kapcsán a javaslat a Bíróság C-293/12. és C-594/12. sz., Digital Rights Ireland és Seitlinger és társai ügyben 2014. április 8-án hozott ítéletét (ECLI:EU:C:2014:238), valamint a Bíróság C-203/15. és C-698/15. sz., Tele2 Sverige AB és Secretary of State for the Home Department ügyben 2016. december 21-én hozott ítéletét (ECLI:EU:C:2016:970.) hozza fel konkrét példaként.

24 Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény módosításáról szóló 2007. évi CLXXIV. törvény indokolása szerint a fenti adatszolgáltatási kötelezettség – az általuk számlázási és más jogszerű céllal kezelt adatok vonatkozásában – a távközlésről szóló 1992. évi LXXII. törvény hatálybalépése óta terheli a hírközlési szolgáltatókat. Az Eht. hatálybalépése óta az elektronikus hírközlési szolgáltatókat védelmi és bűnüldözési céllal már adatmegőrzési kötelezettség is terheli.

25 Az Európai Parlament és az Európai Unió Tanácsa 2006. március 15-én elfogadta a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtása, illetve a nyilvános hírközlő hálózatok szolgáltatása keretében előállított vagy feldolgozott adatok megőrzéséről és a 2002/58/EK irányelv módosításáról szóló 2006/24/EK irányelvet (a továbbiakban: adatmegőrzési irányelv).

bűnözés elleni küzdelem hatékonyságának fokozása tette szükségessé.²⁶ Ezek a szempontok megjelentek az adatmegőrzési irányelv 1. cikkének (1) bekezdésében, amely szerint az irányelv célja azon tagállami rendelkezések harmonizálása volt, amelyek a nyilvánosan elérhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtóinak vagy a nyilvános hírközlő hálózatok szolgáltatóinak egyes általuk előállított vagy feldolgozott adatok megőrzésére vonatkozó kötelezettségeit szabályozzák, annak biztosítása érdekében, hogy ezen adatok az egyes tagállamok nemzeti joga által meghatározott súlyos bűncselekmények kivizsgálása, felderítése és üldözése céljából rendelkezésre álljanak.

Az adatmegőrzési irányelv pontosan meghatározta a hírközlési szolgáltatók által kezelhető, megőrzendő és a nyomozó hatóságok által megismerhető adatok körét. Az adatmegőrzési irányelv a nyilvánosan hozzáférhető elektronikus hírközlési szolgáltatások nyújtói, illetőleg a nyilvános elektronikus hírközlő hálózatok szolgáltatói számára rendelt el adatmegőrzési kötelezettséget a helyhez kötött és a mobil telefonálás, az internet-hozzáférés, valamint az internetes telefonálás és levelezés során a szolgáltató rendszerében keletkező, illetve feldolgozott, szolgáltatásonként meghatározott forgalmi adatok vonatkozásában.

Az adatvédelmi irányelv (95/46/EK) 6. cikkéből fakadó adatminőség biztosítására vonatkozó, és a 16–17. cikkekből fakadó, az adatfeldolgozás bizalmasságára és biztonságára szolgáló intézkedésekre vonatkozó kötelezettségei az adatmegőrzési irányelv alkalmazásában nyert adatokra is irányadók maradtak²⁷, miként azt az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv is szabályozta, azzal, hogy azok az egyes tagállamok nemzeti joga által meghatározott súlyos bűncselekmények kivizsgálása, felderítése és üldözése céljából állnak rendelkezésre.²⁸

Kétségtelen tény, hogy a nyomozó hatóságok által megismert adatok megszámlálhatatlan bűncselekmény felderítéséhez, bizonyításához nyújtottak és nyújtanak a mai napig segítséget. A rendszert – melyben a nyomozó hatóság gyakorlatilag minden adatot meg tudott szerezni azon bűncselekmények kapcsán, amelyeket valamely mobil- vagy okostelefonon, internetkapcsolattal rendelkező információs rendszerben vagy azon keresztül megvalósítottak – megzavarta azonban az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság)

26 Adatmegőrzési irányelv 8., 9. és 10. számú preambulumbekzdése. 9. számú preambulumbekzdés: „Mivel az adatmegőrzés több tagállamban is igen hasznos és hatékony nyomozati eszköznek bizonyult a bűnüldözés terén, különösen a szervezett bűnözés és a terrorizmus felderítése tekintetében szükség van arra, hogy a megőrzött adatokhoz a bűnüldöző szervek ezen irányelvben megállapított feltételek mellett, korlátozott időtartamra, hozzáférjenek.”

27 Adatmegőrzési irányelv (16) preambulumbekzdése.

28 Adatmegőrzési irányelv (21) preambulumbekzdése.

2014. április 8. napján, a C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben²⁹ hozott ítélete, mely az adatmegőrzési irányelvet érvénytelennek nyilvánította.

A Bíróság az adatmegőrzési irányelv kapcsán az EUSz.³⁰ 5. cikke (4) bekezdésének, valamint a Charta³¹ 7. cikkében rögzített magánélethez való jognak, a 8. cikkében rögzített adatok védelméhez való jognak és a 11. cikkében rögzített véleménynyilvánításhoz való jognak az érintettségét vizsgálta.

A Bíróság megállapította, hogy az előfizetőkre vonatkozó, illetve a forgalmi adatok megőrzése különösen súlyos beavatkozást valósít meg a magánélethez fűződő jogok kapcsán, azonban azok lényeges tartalmát nem sérti, mivel nem érinti az elektronikus közlések tartalmát.³² Az ítélet szerint az irányelv nyomán nem sérült a személyes adatok védelmének alapjoga sem, mivel az adatmegőrzési irányelv pontos szabályokat tartalmazott az adatvédelemre és az adatbiztonságra is.³³ A Bíróság a közérdekű cél érvényesülése követelményének megvalósulását – mely az alapjog korlátozásának feltétele –, abban látta, hogy az adatmegőrzési irányelv anyagi jogi célja a súlyos bűncselekmények elleni küzdelem, és így módon végső soron a közbiztonsághoz való hozzájárulás, amely alapján lehetőség van az alapjogok korlátozására.

A Bíróság gyakorlata szerint az arányosság elve megköveteli, hogy az uniós intézmények aktusai alkalmasak legyenek a szóban forgó szabályozás által kitűzött jogszerű célok elérésére, és ne haladják meg az e célok eléréséhez szükséges mértéket.³⁴ Az adatmegőrzés kapcsán megállapította, hogy az – mivel a megőrzendő adatok lehetővé teszik a bűnüldözés területén illetékes nemzeti hatóságok számára, hogy a súlyos bűncselekmények tisztázása

29 Digital Rights Ireland Ltd. kontra Minister for Communications, Marine and Natural Resources és társai és Kärntner Landesregierung és társai.

30 Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata. 2012/C 326/01. Az EUSz. 5. cikkének (4) bekezdése szerint az arányosság elvének megfelelően az Unió intézkedése sem tartalmilag, sem formailag nem terjedhet túl azon, ami a Szerződések célkitűzéseinek eléréséhez szükséges.

31 Az Európai Unió Alapjogi Chartája.

32 C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 39. szakasza.

33 Az adatmegőrzési irányelv megfelelő technikai és szervezési intézkedések tartalmazott, amelyek védik az adatokat a véletlenszerű vagy jogellenes megsemmisüléstől, valamint a véletlenszerű elvesztéstől vagy módosítástól, hivatkozva az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelvre.

34 Afton Chemical ítélet, C-343/09, EU:C:2010:419, 45. pont; Volker und Markus Schecke és Eifert ítélet, EU:C:2010:662, 74. pont; Nelson és társai ítélet, C-581/10 és C-629/10, EU:C:2012:657, 71. pont; Sky Österreich ítélet, C-283/11, EU:C:2013:28, 50. pont, valamint Schaible-ítélet, C-101/12, EU:C:2013:661, 29. pont).

érdekében további lehetőségekkel rendelkezzenek, e tekintetben tehát a bűnügyi nyomozás hasznos eszközeit alkotják – alkalmas a célok elérésére.³⁵

A szükséges mérték tekintetében ugyanakkor elmarasztaló megállapítást tett. Ennek okaként azt jelölte meg, hogy egyrészt a megőrzendő adatok – figyelemmel az elektronikus kommunikáció elterjedtségére – szinte a teljes európai lakosság jogaiba történő beavatkozást jelentettek, másrészt pedig az adatmegőrzési irányelv anélkül tette kötelezővé az adatok megőrzését, hogy bármilyen megkülönböztetést, korlátozást vagy kivételt tartalmazott volna a súlyos bűncselekmények elleni küzdelem célja alapján.

A Bíróság ítéletében kiemelte, hogy az adatmegőrzési kötelezettség olyan személyekre is alkalmazandó volt, akik tekintetében semmilyen jel nem utalt arra, hogy magatartásuk súlyos bűncselekményekkel akár közvetett, akár távoli kapcsolatban állhat. Másrésztől, noha az említett irányelv célja a súlyos bűncselekmények elleni küzdelemhez való hozzájárulás volt, az mégsem követelte meg, hogy kapcsolat álljon fenn a megőrzendő adatok és a közbiztonság elleni fenyegetés között, és különösen nem korlátozódott olyan meghatározott időszakokkal és/vagy földrajzi területtel és/vagy adott személyi körrel kapcsolatos adatok megőrzésére, amelyek valamilyen módon valamely súlyos bűncselekménnyel kapcsolatba hozhatók lettek volna, vagy olyan személyekre, akik egyéb okokból – adataik megőrzése révén – hozzájárulhattak volna a súlyos bűncselekmények megelőzéséhez, felderítéséhez és üldözéséhez.

Kiemelte továbbá, hogy a korlátozások ezen általános hiányához hozzáadódik azon körülmény, hogy az adatmegőrzési irányelv egyáltalán nem tartalmazott olyan objektív szempontot, amely lehetővé tette volna az illetékes nemzeti hatóságok adatokhoz való hozzáféréseinek és az adatok olyan bűncselekményekhez kapcsolódó, megelőzési, felderítési és bűnüldözési célú, e hatóságok által történő későbbi felhasználásának körülhatárolását, amelyek a Charta 7. és 8. cikkében szereplő alapvető jogokba való beavatkozás terjedelmét és súlyosságát figyelembe véve kellően súlyosnak tekinthetők lettek volna ahhoz, hogy e beavatkozást igazolják.³⁶

A Bíróság az ítéletében foglalkozott továbbá a véleménynyilvánítás jogának érintettségével is. A Bíróság szerint a rögzítendő adatok – függetlenül attól, hogy az adatok tartalmának rögzítésére nem kerül sor – pontos következtetések levonását teszik lehetővé azon személyek magánélete vonatkozásában, akiknek az adatait megőrizték, így például a napi szokások, az állandó vagy ideiglenes tartózkodási helyek, a napi vagy egyéb helyváltoztatások, a gyakorolt tevékenységek, a személyek társadalmi kapcsolatai és az általuk látogatott

35 C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 49. szakasza.

36 C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 56–61. szakasza.

társadalmi közegek tekintetében. Így az adatrögzítési tevékenység – pontosabban ennek tudata – befolyásolja a személyeket véleménynyilvánítási szabadságuk gyakorlásában. Ezenkívül az a körülmény, hogy az adatok megőrzésére és azok későbbi felhasználására anélkül kerül sor, hogy az előfizetőt vagy a nyilvántartott felhasználót erről tájékoztatnák volna, az érintett személyekben azt az érzést keltheti, hogy magánéletük állandó felügyelet alatt áll.³⁷

Az adatmegőrzési irányelv elfogadását követően az Eht. rendelkezései is módosultak, és a jogalkotó beiktatta a 159/A. §-t, a bűnüldözési, nemzetbiztonsági és honvédelmi célú adatmegőrzési kötelezettség című szakaszt, mely alapján – az ott meghatározott adatkörben – a hírközlési szolgáltatók a mai napig teljesítik az előfizetőre vonatkozó és a forgalmi adatok megőrzését, és biztosítják azok nyomozó hatóság általi megismerését. A módosított szabályozásban az Eht. 157. §-a tartalmazza a számlázási és a kapcsolódó díjak beszedése, valamint a szerződések figyelemmel kísérése céljából történő adatkezelést, illetve a kezelhető adatok körét. Az elektronikus hírközlési szolgáltató az e szakaszban foglalt célból történő adatkezelés vonatkozásában szabadon döntheti el, hogy mely adatokat kívánja kezelni. A módosítást követően az Eht. 159/A. §-a tartalmazza az adatkérésre külön törvény szerint jogosult nyomozó hatóság, ügyészség, bíróság, valamint nemzetbiztonsági szolgálat törvényben meghatározott feladatai ellátásának biztosítása céljából történő adatkezelési (tárolási) szabályokat. Ebben a szakaszban a rögzített adatok kapcsán az elektronikus hírközlési szolgáltatót adatmegőrzési kötelezettség terheli, mérlegelési lehetősége nincs.

Önmagában az a körülmény, hogy az adatmegőrzési irányelvet érvénytelenné nyilvánította a Bíróság, nem érintette a tagállamok azon lehetőségét, hogy az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv által teremtett jogszabályi környezetben ne rendelkezessenek az adatok bűnüldözési célú megőrzéséről, vagyis a Bíróság adatmegőrzési irányelvvvel kapcsolatos döntése önmagában nem tette az európai unió jogával ellentétessé az adatmegőrzésre vonatkozó hazai, illetve más tagállami jogszabályokat.

Ugyanakkor több tagállamban ezzel kapcsolatban felmerült a kétely, hogy amennyiben az adatmegőrzési irányelvben foglalt szabályok összeütközésben állnak a személyes adatok védelmének szabályaival, akkor az adatmegőrzési irányelv logikája alapján meghozott nemzeti jogszabályok nem hordozzák-e magukon ugyanezen jellemzőket, illetve az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelvben biztosított keretek alapján lehetőség van-e ilyen szabályozásra egyáltalán.

37 C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 37. szakasza.

Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv szabályaira hivatkozással a tagállamok által előírt adatmegőrzési kötelezettség jogszerűségével kapcsolatban a Bíróság előzetes döntéshozatal iránti kérelmek alapján 2016. december 21. napján hozott ítéletet.³⁸ Ebben a Bíróságnak elsősorban arra a kérdésre kellett választ adnia, hogy a Charta 7. és 8. cikkére, valamint 52. cikkének (1) bekezdésére figyelemmel összeegyeztethető-e az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikkének (1) bekezdésével³⁹ a minden személyre és az elektronikus hírközlés minden módjára, valamint bármiféle – a bűnözés elleni küzdelem célja alapján való – megkülönböztetés, korlátozás vagy kivétel nélkül minden forgalmi adatra kiterjedő általános adatmegőrzési kötelezettség.

A bíróság szerint az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikkének (1) bekezdése alapján, a közérdekű cél érdekében elrendelt tagállami adatmegőrzési kötelezettségek és ezen adatokhoz történő hozzáférést biztosító tagállami jogszabályok esetében „az alapvető jogok és szabadságok védelmének egyenértékű szintjét, különös tekintettel a magánélethez és a bizalmas adatkezeléshez való jogot biztosítani kell.” A 15. cikkben foglalt főszabály lényege, hogy a közlések titkossága körében nem megengedett az, hogy a felhasználókon kívüli bármely más személy a felhasználó hozzájárulása nélkül tárolja az elektronikus hírközléssel kapcsolatos forgalomra vonatkozó adatokat. Ez alól kizárólagos kivételt képeznek az irányelv 15. cikkének (1) bekezdésével összhangban jogszerűen felhatalmazott személyek és a közlés továbbításához szükséges műszaki tárolás.”⁴⁰

38 A C-203/15. és C-698/15. számú egyesített ügyekben 2016. december 21. napján hozott ítélete (a Kammarrätten i Stockholm [Svédország] és a Court of Appeal [England & Wales] [Civil Division] [Egyesült Királyság] előzetes döntéshozatal iránti kérelmei) – Tele2 Sverige AB kontra Post- och telestyrelsen (C-203/15), Secretary of State for the Home Department kontra Tom Watson, Peter Brice, Geoffrey Lewis (C-698/15) (a továbbiakban: C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet).

39 15. cikk A 95/46/EK irányelv egyes rendelkezéseinek alkalmazása:

(1) A tagállamok jogszabályi intézkedéseket fogadhatnak el az ezen irányelv 5. és 6. cikkében, 8. cikkének (1), (2), (3) és (4) bekezdésében, valamint 9. cikkében előírt jogok és kötelezettségek hatályának korlátozására vonatkozóan, ha az ilyen jellegű korlátozás – a 95/46/EK irányelv 13. cikkének (1) bekezdésében említettek szerint – egy demokratikus társadalomban szükséges, megfelelő és arányos intézkedésnek minősül a nemzetbiztonság (vagyis az állam biztonsága), a nemzetvédelem és a közbiztonság védelme érdekében, valamint a bűncselekmények, illetve az elektronikus hírközlési rendszer jogosulatlan használata megelőzésének, kivizsgálásának, felderítésének és üldözésének a biztosítása érdekében. E célból a tagállamok többek között jogszabályi intézkedéseket fogadhatnak el az adatoknak az e bekezdésben megállapított indokok alapján korlátozott ideig történő visszatartására vonatkozóan. Az e bekezdésben említett valamennyi intézkedésnek összhangban kell lennie a közösségi jog általános elveivel, beleértve az Európai Unióról szóló szerződés 6. cikkének (1) és (2) bekezdésében említetteket.

40 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 85. bekezdése. Lásd még: 2008. január 29-ei Promusicae-ítélet, C-275/06, EU:C:2008:54, 47. pont.

Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikke (1) bekezdésének első mondata előírja, hogy a tagállamok a közlések és az azokra vonatkozó forgalmi adatok titkosságának elve alóli eltérést biztosító intézkedést fogadhatnak el, ha az „egy demokratikus társadalomban szükséges, megfelelő és arányos intézkedésnek minősül”. Ezen irányelv (11) preambulumbekézése szerint az ilyen jellegű intézkedésnek „szigorúan” arányosnak kell lennie a kitűzött céllal. Ami konkrétan az adatok megőrzését illeti, az említett irányelv 15. cikke (1) bekezdésének második mondata megköveteli, hogy arra kizárólag „korlátozott ideig”, és az ugyanezen irányelv 15. cikke (1) bekezdésének első mondatában célként „megállapított indokok alapján” kerüljön sor.⁴¹

A Bíróság a vizsgált nemzeti szabályok által bevezetett jogkorlátozás arányossága kapcsán kifejtette, hogy az a nemzeti szabály, amely az adatmegőrzési rendeletben meghatározott körben teszi kötelezővé a szolgáltatók számára az adatok megőrzését, oszítja a C-293/12. és C-594/12. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 37. pontjában foglaltakat, vagyis befolyásolja a véleménynyilvánítás szabadságát, mely a demokratikus és pluralista társadalom egyik lényegi alapja, és amely azon értékek közé tartozik, amelyen az EUSz 2. cikke⁴² értelmében az Unió alapul.

A Bíróság álláspontja szerint a hírközlési szolgáltatók által megőrizni rendelt adatok „eszközül szolgálnak az érintett személyek profiljának megalkotásához, amely információ a magánélet tiszteletben tartásához való jog tekintetében ugyanolyan érzékeny, mint a közléseknek maga a tartalma.⁴³ Még ha az alapvető jogok lényeges tartalmát nem is sértik, a forgalmi és helymeghatározási adatok megőrzése befolyásolhatja a hírközlési berendezések használatát, ami a Charta 11. cikkében foglalt véleménynyilvánítás szabadságát érinti. És bár a súlyos bűncselekmények nyomozásának sikere nagyban függ ezen adatok megismerésétől, az összes forgalmi és helymeghatározási adat általános és különbségtétel nélküli megőrzése önmagában nem igazolja annak szükségességét.”⁴⁴

Az adatmegőrzési irányelvhez hasonló nemzeti szabályozás tehát szükségképpen túllép a feltétlenül szükséges mérték korlátain, és egy demokratikus társadalomban nem tekinthető

41 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 95. bekezdése.

42 Az Unió az emberi méltóság tiszteletben tartása, a szabadság, a demokrácia, az egyenlőség, a jogállamiság, valamint az emberi jogok – ideértve a kisebbségekhez tartozó személyek jogait – tiszteletben tartásának értékein alapul. Ezek az értékek közösek a tagállamokban, a pluralizmus, a megkülönböztetés tilalma, a tolerancia, az igazságosság, a szolidaritás, valamint a nők és a férfiak közötti egyenlőség társadalmában.

43 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 99. bekezdése.

44 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 109–112. bekezdése.

igazoltnak, amint azt az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikkének (1) bekezdése megköveteli.⁴⁵

A Bíróság ugyanakkor nem tartotta jogsértőnek azt, hogy valamely tagállam olyan szabályozást fogadjon el, amely megelőző jelleggel lehetővé teszi a forgalmi és helymeghatározó adatok célzott megőrzését a súlyos bűncselekmények elleni küzdelem céljából, azzal a feltétellel, hogy az adatok megőrzése – a megőrzendő adatok kategóriái, az érintett hírközlési eszközök, az érintett személyek és a megőrzés időtartama tekintetében – a feltétlenül szükséges mértékre korlátozódik.⁴⁶

Meghatározta továbbá azokat a kritériumokat is, amelyeknek a nemzeti jogszabályokban való érvényesülése megengedhetővé teszi az adatmegőrzést. E szerint „az a megfelelő nemzeti szabályozás, mely egyértelmű és pontos szabályokat tartalmaz az adatmegőrzési intézkedés hatálya és alkalmazása vonatkozásában, és minimális követelményeket ír elő annak érdekében, hogy azon személyek, akiknek az adatait megőrizték, elegendő olyan biztosítékkal rendelkezzenek, amely lehetővé teszi az adataiknak a visszaélések veszélyeivel szembeni hatékony védelmét.”

„Így meg kell jelölnie, hogy az adatok megőrzésére vonatkozó intézkedés milyen körülmények esetén és milyen feltételekkel fogadható el megelőző jelleggel, ezáltal biztosítva, hogy ezen intézkedés a feltétlenül szükséges mértékre korlátozódjék. Az adatmegőrzésnek mindig objektív, a megőrzendő adatok és a kitűzött cél között kapcsolatot mutató kritériumoknak kell megfelelnie.”

Konkrétan, az ilyen feltételeknek a gyakorlatban hatékonyan korlátozniuk kell az intézkedés terjedelmét, és ennél fogva az érintett személyi kört. Ezen személyi kör korlátozásának olyan objektív tényezőkhöz kell alapulnia, amelyek lehetővé teszik, hogy az olyan személyi körre irányuljon, amelynek adatai alkalmasak a súlyos bűncselekményekkel fennálló – legalábbis közvetett – kapcsolat felállítására, a súlyos bűncselekmények elleni küzdelem valamilyen módon történő elősegítésére, vagy a közbiztonságot fenyegető súlyos veszély megelőzésére. E korlátozás biztosítható földrajzi kritérium révén, amennyiben az illetékes nemzeti hatóságok objektív tényezők alapján úgy ítélik meg, hogy valamely földrajzi területen vagy területeken magas kockázat áll fenn ilyen cselekmények előkészületére vagy elkövetésére.

A bíróság – összefoglalva – megállapította, hogy „az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv 15. cikkének (1) bekezdését – a Charta 7., 8. és 11. cikkével, valamint 52. cikkének (1) bekezdésével összefüggésben – úgy kell értelmezni, hogy azzal ellentétes az olyan nem-

45 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 107. bekezdése.

46 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 108. bekezdése.

zeti szabályozás, amely anélkül szabályozza a forgalmi és helymeghatározó adatok védelmét és biztonságát, különösen az illetékes nemzeti hatóságoknak a megőrzött adatokhoz való hozzáférést, hogy a bűnözés elleni küzdelem keretében történő e hozzáférést kizárólag a súlyos bűncselekmények elleni küzdelem céljára korlátozná, és bíróság vagy független közigazgatási szerv előzetes felülvizsgálatához kötné, továbbá megkövetelné, hogy a szóban forgó adatokat az Unió területén őrizzék.”⁴⁷

Megvizsgálva a hatályos szabályozást, megállapítható, hogy a három feltételből kettőt teljesít a hazai jogszabályi környezet. Az Unió területén történő adatmegőrzést az Eht. 159/A. § (5) bekezdése biztosítja, míg az előzetes felülvizsgálat követelményét a Be. 2018. július 1. napjától hatályos szabályai teremtették meg azáltal, hogy a nyomozó hatóságok csak ügyészi hozzájárulás esetén kérhetnek adatszolgáltatást az elektronikus hírközlési szolgáltatótól⁴⁸.

A Bíróság álláspontja szerint főszabály, hogy a bűnözés elleni küzdelem céljával összefüggésben csak azon személyek adataihoz lehet hozzáférést adni, akiket azzal gyanúsítanak, hogy súlyos bűncselekmény elkövetését tervezik, ilyen bűncselekményt követnek vagy követtek el, vagy pedig bármilyen más módon részesek ilyen bűncselekmény elkövetésében.⁴⁹ Mindazonáltal különleges helyzetekben, mint például amikor a nemzetbiztonság, a nemzetvédelem vagy a közbiztonság létfontosságú érdekét terrorcselekmények veszélyeztetik, a más személyek adataihoz való hozzáférés akkor is megadható, ha léteznek olyan objektív tényezők, amelyek alapján megállapítható, hogy ezen adatok valamely konkrét esetben hatékonyan hozzájárulhatnak az ilyen tevékenységek elleni küzdelemhez.⁵⁰

Fontos megemlíteni még a CCC 18. cikkében szabályozott közlésre kötelezés jogintézményét is, mely szintén felhatalmazást jelent a hírközlési szolgáltatások bűnügyi célú felhasználására. A CCC 18. cikk. 1.b) pontja alapján a szerződő feleknek meg kell tenni mindazokat az intézkedéseket, amelyek alapján az illetékes hatóságai kötelezhetik a területén szolgáltatást nyújtó szolgáltatót a birtokában vagy az ellenőrzése alatt lévő, az előfizetőre vonatkozó és a szolgáltatást érintő adatok közlésére. A nemzeti szabályozás korlátja a

47 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 125. bekezdése.

48 Be. 262. (1) bekezdés c) pontja. Megjegyzem, az Eht 157. § vonatkozásában nem teljesül az Európai Unió Bírósága által meghatározott azon követelmény, hogy az adatokat az EU területén belül kell tárolniuk. Lásd még: NAIH-1410-4/2014/J melléklet.

49 lásd analógia útján: EJEb, 2015. december 4., Zakharov kontra Oroszország CE:ECHR:2015:1204JUD004714306, 260. §.

50 C-203/15. és C-698/15. sz. egyesített ügyekben hozott ítélet 119. bekezdése.

CCC 15. cikkében foglalt szabályok figyelembe vétele, mely alapvetően az EJEE⁵¹ szabályainak figyelembe vételét írja elő azzal, hogy ha ez az érintett jogkör vagy eljárás természete miatt indokoltnak tűnik, a biztosítékok és garanciák többek között az eljárás vagy a jogkör alkalmazási időtartamát, alkalmazási köre korlátozását, illetőleg alkalmazását alátámasztó indokok meglétét, valamint bírói vagy más független szervezet általi felülvizsgálatát is jelenthetik. Tekintettel ugyanakkor arra, hogy a Charta az abban foglalt jogok védelmi szintjénél minimum standardként jeleníti meg az EEJE és az EEJB⁵² döntéseinek tartalmát, és egyúttal lehetőséget ad az EU számára az attól szigorúbb szabályozás alkalmazására, a probléma kezelésének határvonalait a Bíróság esetjoga határozza meg.⁵³

Jelenleg sem az Eht., sem pedig a Be. szabályai nem tartalmazzák a Bíróság esetjogában megjelenő azt a korlátozást, mely valamely személyi kör vagy földrajzi terület vonatkozásában célzott megelőző intézkedés érdekében írja elő megőrzési kötelezettséget, illetőleg a megőrzött adatokhoz csak súlyos bűncselekmények miatt folytatott nyomozásban adna hozzáférést a nyomozó hatóságok számára a hírközlési szolgáltatók által megőrzött adatokhoz.

Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény módosításáról rendelkező 2007. évi CLXXIV. törvény 13. §-ához fűzött miniszteri indokolás szerint „a hírközlési szolgáltatók természetesen nem végezhetnek bűnüldözési tevékenységet, azonban kötelesek az arra hatáskörrel rendelkező szervek ilyen irányú igényeinek kielégítését biztosítani. Erre tekintettel az Eht. szabályozásának sem lehet tárgya a konkrét esetkörök, feltételek meghatározása (pl. súlyos bűncselekmények felderítése).

Fentiek alapján indokolt, hogy az adatkezelési cél úgy jelenjen meg a törvényben, hogy az olyan konkrét jogszabályokra utal vissza, amelyek egyértelműen meghatározzák az arra feljogosított szervezetek bűnüldözési, illetve nemzetbiztonsági célú adatkezelésének szigorú feltételeit és eseteit. Az Eht. 159/A. § (1) bekezdése ennek megfelelően az adatkérésre felhatalmazott szervekre vonatkozó ágazati jogszabályokra utal vissza. E jogszabályok alapján a feljogosított szervek ezen adatokat titkos információgyűjtés keretében, illetve a nyomozás során nyomozati cselekmény révén ismerhetik meg. Az ágazati jogszabályok, illetve a Be. szigorú előírásai meghatározzák, hogy mely bűncselekmények felderítése és nyomozása, illetve nemzetbiztonsági szolgálatok törvényben meghatározott feladatainak végrehajtása esetén lehetséges ezen adatok megismerése, továbbá meghatározza az

51 Emberi Jogok Európai Egyezménye (a továbbiakban: EJEE).

52 Európai Emberi Jogi Bíróság (a továbbiakban: EEJB).

53 Az Európai Unió Alapjogi Chartájának 52. cikk (3) bekezdése és 53. cikke.

adatigénylés törvényi feltételeit, valamint az így szerzett információk bizonyítékként történő felhasználásának szabályait.”

Látható tehát, hogy az Eht. az adatkérésre külön törvény szerint jogosult hatóságok tevékenységét szabályozó törvényektől (a nyomozó hatóságok esetén a Be.-től) várja el az adatokhoz történő hozzáférés szabályozását, ugyanakkor a Be. ilyen jellegű szabályokat nem tartalmaz.

A Bíróság ítéletében foglaltak és az Eht. szabályai közötti feltételezett ellentéttel több hazai fórum is foglalkozott már. Így a Nemzeti Adatvédelmi és Információbiztonsági Hatóság a távközlési adatmegőrzési kötelezettséggel kapcsolatos NAIH-1410-4/2014/J számú állásfoglalásában a Bíróságnak az adatmegőrzési irányelv érvénytelenségét kimondó ítéletével kapcsolatban kijelentette, hogy szükségesnek tarja a magyar szabályozás olyan jellegű kiegészítését, melyből megállapítható, hogy az adatok megismerése milyen esetekben lehetséges (milyen bűncselekmény, milyen jellegű feladat stb.). Az Alkotmánybíróság az alkotmányjogi panasz visszautasításáról szóló 3271/2012. (X. 4.) AB végzésben, illetve a bírói kezdeményezés visszautasításáról szóló 3082/2015. (V. 8.) AB végzésben foglalkozott a kérdéssel, azonban egyik ügyben sem került sor a kérdés érdemi vizsgálatára a panasz és a kezdeményezés hiányosságai okán.

2.1. Az ügyészség feladata a hírközlési szolgáltatók adatai kapcsán

A nyomozó hatóságok adatkéréseinek felelőse az új Be. hatályba lépését követően az ügyészség lett. Az ügyészség – a róla szóló törvény 1. §-a alapján – az igazságszolgáltatás közreműködőjeként az állam büntetőigényét a büntetőeljárásról szóló törvényben meghatározottak szerint érvényesíti. Az adatkérések engedélyezésekor az ügyész feladata egyrészt a Be. 262. § (2) bekezdése szerint az adatkérés indokoltságának ellenőrzése az ügyiratok alapján. Másrészt a Be. 2. § (1) bekezdése az alapvető jogok védelme érdekében ezen esetben is megköveteli minden ember emberi méltóságának tiszteletben tartását.

Az nem kétséges, hogy az ügyészi döntés az adatok bekérésének engedélyeztetése kapcsán csak akkor lehet hibás, ha a nyomozó hatóság által bekért adatok a konkrét nyomozás kapcsán teljesen irrelevánsak. Ezzel szemben a nyomozások során a gyanúsítottak által használt telefonok forgalmi adatai fontos információt hordozhatnak az elkövetés körülményeiről, a bűncselekmények feltárásáról, segíthetik a gyanúsított, illetve a tanúk szavahihetőségének alátámasztását vagy annak cáfolását, vagyis nem csupán terhelő, de mentő

adatokat is hordozhatnak. Ezen személyek kapcsán az adatok a büntetőeljáráshoz közvetlenül kapcsolódnak. Azon személyek adatai is kapcsolódnak a büntetőeljáráshoz, akik a bűncselekmény felderítése során kialakított, majd később elvetett verziókban szerepelnek, hiszen adott esetben ezek az adatok segíthetnek a verziók közötti döntésben.

Abban az esetben, ha valamely elkövető személyét, tartózkodási helyét vagy az általa elkövetett bűncselekmény eszközét akként lehet csak meghatározni, hogy adott esetben több hírközlési szolgáltató által üzemeltetett több hírközlési berendezés meghatározott időpontra vonatkozó felhasználóinak az adatait bekérik (közkeletűen az adott cellában működő összes telefon releváns adatait), a jogkorlátozás arányossága és szükségessége a fenti kritériumok szerint teljesül, hiszen minden érintett személy annyiban kapcsolatba hozható a bűncselekménnyel, hogy annak közelében tartózkodott, a művelet pedig segít a nyomozó hatóság számára leszűkíteni az elkövetők körét.

Ezen adatlekérések kapcsán a jogalkalmazás során ott merülhetnek fel kérdések, hogy sem az Eht.-ban, sem a Be.-ben nincs a hozzáférési jogosultság súlyos bűncselekmények köréhez kötve, illetve a bekért adatokat – azt megelőzően, hogy a bűncselekmény elkövetése megtörtént volna – a Bíróság által meghatározottak szerint nem is lehetett volna gyűjteni.

A hazai jogszabályi környezetben tehát jól elkülönül egymástól a hírközlési szolgáltatók adatgyűjtése (Eht.), és a gyűjtött adatokhoz történő nyomozó hatósági hozzáférés (Be.). A Bíróság által az adatmegőrzés általánosságával kapcsolatos probléma tehát az Eht.-t, míg az adatok megismerésével kapcsolatos probléma a Be.-t érinti.

Azok az elvek, amelyeket az Bíróság meghatározott, azt vetítik előre, hogy olyan szabályozás elfogadása várható az EU szintjén, amely a bűnmegelőzés érdekében bizonyos előre meghatározott objektív feltételek teljesülése esetén meghozott döntés nyomán, korlátozott mértékben teszi kötelezővé az adatok hírközlési szolgáltató általi megőrzését, és azoknak a nyomozó hatóság általi megismerését, illetőleg a nyomozások során a hozzáférés csak a súlyos bűncselekmények körére fog korlátozódni. Az is látható a Bíróság döntéseiből, hogy a fő probléma az adatok megőrzésével nem az, hogy ahhoz a nyomozó hatóságok hozzáférhetnek, hanem az, hogy az adat széles körű megőrzésére kerül sor a hírközlési szolgáltatók által.

Mi tulajdonképpen az alapul szolgáló fő probléma az adatmegőrzéssel kapcsolatban? Miért van az, hogy a büntetőeljárásban az egyébként csak az adott bűncselekmények felderítéséhez – és általában sikeresen – felhasznált adatokat és ezáltal a bűncselekmény felderítésének lehetőségét mégis el kívánja venni az igazságszolgáltatástól az Európai Unió jogalkotása, akadályozva ezzel az igazságszolgáltatás feladatának teljesítését?

2.2. Hogy kapcsolódik a forgalmi adat a véleménynyilvánítás szabadságához?

Az EEJB az EJEE 8. cikkében szereplő magánélet tiszteletben tartásához való jogot 1976-ban hozott X vs. Iceland ítéletében⁵⁴ akként jellemezte, hogy az azonos a magánszféra védelmével. Vagyis, hogy úgy élhessünk, ahogy szeretnénk, és ez védve legyen a nyilvánoságtól. De a magánélet tisztelete nem ér itt véget, az magában foglalja a jogot arra, hogy befolyástól mentesen fejlesszük kapcsolatainkat más személyekkel, különösen a saját személyiségünk kibontakoztatása, fejlesztése érdekében.

A döntés jelentőségét az adta továbbá, hogy ez teremtette meg az alapját annak, hogy az EEJB ne csak a magánszférát érintő tradicionális állami beavatkozásokkal foglalkozzon, mint amilyen a házkutatás, a lehallgatás és a motozás, de az egyén azon jogával is, mely a személyisége szabad fejlődését biztosítja. Ekkora datálható, hogy a bíróság által korábban alkalmazott szükségességi tesztet felváltotta az ún. balancing – egyensúlyi teszt, amelynek célja a társadalmi és a személyes érdekek közötti egyensúly megteremtése, az érintettek jogainak és ezen jogok korlátozása szükségességének kiegyensúlyozása volt.⁵⁵

A magánszféra védelmének szükségességét többen abban látják, hogy az a demokratikus társadalmi intézmények előfeltétele, a demokratikus társadalom építőeleme.⁵⁶ A magánszférának része az egyén szabadsága iránti társadalmi elkötelezettség, mivel az előmozdítja az állampolgárok erkölcsi függetlenségét, ami a demokrácia központi eleme, és így annak biztosítása a demokratikus kormányzat alapja is.⁵⁷

A magánszféra csökkenése ugyanakkor korlátozza a társadalmi kapcsolatokat a magán-személyek között. Az egyének meghatározott információt ugyanis csak meghatározott személynek mondanak el, másoknak nem, magánszférájuk terjedelmének csökkenése a társadalmi kapcsolatok fejlődésének lehetőségét is csökkenti, mivel kevesebb lehetőségük van társadalmi kapcsolataik ápolására.⁵⁸

54 X vs. Iceland: ECHR. 6825/74, [1976] ECHR 7, (1976) 5 DR 86.

55 VAN DER SLOOT, Bart : *The individual in the big data era: moving towards an agent-based privacy paradigm* in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS: *Exploring the Boundaries of Big Data*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 2016. <https://www.ivir.nl/publicaties/download/1764>. 184.

56 SIMITIS, Spiros: 'Reviewing Privacy in an Information Society', University of Pennsylvania Law Review. 1987. 135, 3. https://scholarship.law.upenn.edu/penn_law_review/vol135/iss3/3/

57 GAVISON, Ruth: *Privacy and the Limits of Law*. Yale Law Journal 1980. 89. 455. <http://digitalcommons.law.yale.edu/yjlj/vol89/iss3/1/>

58 ROESSLER, B. – D. MOKROSINSKA: 'Privacy and Social Interaction', *Philosophy Social Criticism*. 2013. 39., 8. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.875.4434&rep=rep1&type=pdf>

Kétségtelen, hogy az utóbbi időben az okostelefonok elterjedésével a korábbi kommunikációs csatornákat újak váltották fel, már-már a hagyományos szemtől-szembeni kommunikáció rovására. Lassan az a személy számít majd kivételnek, akinek nincs majdnem mindegyik közösségi hálózathoz hozzáférése, aki nem posztol rendszeresen bejegyzéseket, képeket az életéről.

A technológiai fejlődés pozitív hatásainak köszönhetően ugyanakkor mindazon személyekről, akiktől egyébként eltávolodtunk, újra naprakész információval rendelkezhetünk, kiváltképpen, ha magunk is rendszeresen látogatjuk a különböző közösségi portálokat. Az már egy másik kérdés, hogy ezek a felszínes információk mennyiben járulnak hozzá a személyiségünk fentebb írt kibontakoztatásához. Mindenesetre, azt gondolom, leszögezhető, hogy a magánélet részét képező önmegvalósítás joga az információs társadalomban kiterjedt az információs rendszerek által biztosított kommunikációs lehetőségekre is, emiatt szükségessé vált ezen szféra kapcsán is biztosítani az alapvető jogok indokolatlan állami beavatkozásoktól mentes megvalósulását.

Az adatvédelem mint a természetes személyek magánszférájának jogi védelmét biztosító jog az 1970-es években jelent meg Európában, válaszul az informatikai forradalom hatására megszorodó automatizált adatfeldolgozás veszélyeire. Az információs önrendelkezési jog, mely az adat helyett az egyén védelmét biztosítja azáltal, hogy az egyén önmaga rendelkezhet személyes adatai felett, az 1980-as években jelent meg, és terjedt el⁵⁹ és mint ilyen, a személyes adatok védelmének aktív oldalát képezi.⁶⁰

Az információs önrendelkezés egyik oldalról lehetővé teszi a döntés szabadságát, ide értve, hogy ez alapján a döntés alapján cselekedjünk⁶¹. Másik oldalról pedig lehetővé teszi az önrendelkezésen alapú fejlődést és kibontakozást.⁶²

Az egyén személyiségének általános képét a különböző társadalmi szerepekben megnyilvánuló cselekményei és kommunikációja határozza meg. A személyiség fejlődése megköveteli, hogy az ember képes legyen képviselni ezeket a szerepeket, és ezek visszatükröződjenek másokkal való kommunikációjában. Az egyéni fejlődés és kibontakozás akkor

59 Infojegyzet. 2018. február 14. Információs önrendelkezési jog 2. www.parlament.hu

60 SÁRI János – SOMODY Bernadette: *Alapjogok. Alkotmánytan II.*. Publication date 2008-03-31. Elérhető: www.tankonyvtar.hu.

61 Die Entscheidungen des Bundesverfassungsgerichts (a továbbiakban: BVerfGE) 65, 1 [42 f.].

62 ROSSNAGEL, Alexander & RICHTER, Philipp: *Big data and informational selfdetermination. regulative approaches in Germany: the case of police and intelligence agencies.* in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS (2016) 261.

lehet sikeres, ha az egyén ellenőrizni tudja személyiségének nyilvánosságra hozatalát, közzétételét. Ha az egyén nem tudja követni, hogy adatai mikor és milyen körülmények között kerültek közzétételre, úgy korlátozódik azon képessége, hogy önrendelkezési ügyeiben tervezzen, döntsön⁶³. Az önrendelkezési döntés részét képezi az is, hogy az egyén az egyes társadalmi szerepeiben milyen információt oszt meg másokkal. Ez az autonóm döntéshozatal az információs önrendelkezés védett tárgya, mely sérül akkor, ha az adott személy adatait valaki akarata ellenére, esetleg tudomása nélkül birtokolja, megismeri.⁶⁴

Fontos azt is leszögezni, hogy az információs önrendelkezés nem csupán az adat alanyának személyes joga. Ez az alapja a szabad és demokratikus kommunikációnak is. Az a társadalmi és jogi rend, ahol az állampolgárok nem tudják, hogy adott helyzetben ki és mit tud róluk, összeférhetetlen az információs önrendelkezési joggal; az ilyen nemcsak akadályozza a személyes fejlődést, de a közérdeket is sérti, mivel az önmeghatározás alapvető eleme egy szabad, demokratikus közösségnek, és csak az ilyen közösségekben képesek a tagok önálló cselekvésre, mely a közösség fejlődésének lényeges eleme⁶⁵.

Emiatt az információs önrendelkezési jog a korlátját képezi mindazon állami intézkedéseknek, melyek végrehajtását követően az állampolgárok bizonytalan helyzetbe kerülnek, mégpedig azért, mert nem tudják, hogy pontosan ki és mit tud róluk. Amiatt szükséges ezen állami beavatkozásokat megfelelő korlátok közé helyezni, mert ez a bizonytalan állapot, illetőleg az ettől való félelem korlátozza a közösség tagjainak cselekvéseit.⁶⁶

Ezek, a magánélet védelméhez kapcsolódó gondolatok köszönnek vissza a Bíróság fentebb bemutatott, a hírközlési szolgáltatóknál kezelt adatok nyomozó hatóságok általi megismerését vizsgáló ítéleteiben. Az ítéletekben több utalás található arra, hogy a meghatározott cél nélküli adatgyűjtés beavatkozást jelent az egyén szabad véleménynyilvánításhoz való jogába (pontos következtetések levonásának lehetősége a magánélet vonatkozásában; az az érzés, hogy állandó felügyelet alatt állnak; az adatok megőrzése befolyásolhatja a hírközlési berendezések használatát stb.), és emiatt ez nem engedhető meg korlátlan terjedelemben.

A Bíróság az adatmegőrzés pusztá ténye miatt fennálló társadalmi jelenséget dermesztő hatásként (chilling effect) kezeli.

63 BVerfGE 65, 1 [43].

64 BVerfGE 84, 192 [195].

65 BVerfGE 65, 1 [43]; BVerfGE 2006. 979.

66 BVerfGE 2006. 979.

A gondolat gyökere Bentham börtönmodelljéhez, a Panopticonhoz kapcsolódik.⁶⁷ Ebben a modellben a börtönőr láthatja a rabokat, de a rabok nem látják a börtönőrt.⁶⁸ Foucault szerint ez a modell a mintája a jelenlegi nyugati társadalmaknak, ahol mindenkit megfigyelnek, de ebben senki sem lehet biztos.⁶⁹ Emiatt a bizonytalanság miatt az állampolgárok elővigyázatosak lesznek, és korlátozzák magatartásaikat arra tekintettel, hogy azokból belső titkaikat ne lehessen megismerni.

A chilling effect úgy kapcsolódik a magánélet tiszteletben tartásához és a véleménynyilvánítás szabadságához, hogy hatása alatt az emberek gondolkozása, olvasási szokásai, kommunikációja megváltozik. Leegyszerűsítve, ha azért nem olvashatok valamely sajtóorgániumot, mert attól tartok, hogy akkor az adott sajtó politikai jellege alapján megbélyegeznek, ami miatt aztán hátrányos megkülönböztetés ér, akkor például kizárom annak a lehetőségét is, hogy az abban foglalt véleményt megcáfolhassam, saját álláspontomat megerősítem. Ezáltal pedig lehet, hogy pont azt a politikai irányultságot éri veszteség, amely a saját véleményének kizárólagos érvényre juttatása érdekében elítéli az ellenzéki sajtóorgániumokban foglalt gondolatok terjedését, és amelynek feltétel nélküli követői emiatt feltétel nélkül stigmatizálják az embert.

Ha elfogadjuk a Bíróság ítéleteiben foglaltakat, miszerint az összlakosságot érintő adatrögzítés félelmet és bizonytalanságot szül a lakosságban, akkor azt is el kell fogadjuk, hogy a lakoságnak e növekvő félelme bizalmatlanságot szül a hatóságok irányába, egyúttal pedig káros hatással van a társadalmi kohézióra is. Ez a bizalmatlanság oda vezethet, hogy az áterjed más állami intézményekre is.

Egy Sarah Brayne által 2014-ben készített kvantitatív elemzés arra jutott, hogy azok a személyek, akiket a rendőrség igazoltatott, letartóztatott, bebörtönzött, a későbbiekben ritkábban léptek kapcsolatba más kormányzati szervekkel, ide értve a kórházi, munkaerőpiaci és oktatási intézményeket is, mint azok, akiknek nem volt kapcsolata a büntető igazságszolgáltatással. Ez pedig azt jelenti, hogy a társadalmi kohézió erősödése helyett a társadalom egyes rétegeinek egyre fokozottabb mértékű elszigetelődése lesz megfigyelhető.⁷⁰

67 RICHARDS, Neil M.: 'The Dangers of Surveillance'. Harvard Law Review, 2013., <http://harvardlawreview.org/2013/05/the-dangers-of-surveillance/>, https://www.ciddd.ca/documents/phasetwo/The_Dangers_of_Surveillance.pdf

68 BENTHAM, Jeremy: *Panopticon; or the Inspection-House*. Dublin, 1971.

69 FOUCAULT, Michel: *Felügyelet és büntetés: A börtön története*. Gondolat, Budapest, 1990. ISBN 963-282-335-4.

70 VAN BRAKEL, Rosamunde: *Pre-emptive big data surveillance and its (dis)empowering consequences: the case of predictive policing*. in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS (2016) 123.

Ez hosszú távon a marginalizálódott társadalmi rétegekben további újabb bűncselekmények elkövetését indukálhatja. Vagyis egyik oldalon a bűncselekmények felderítése érdekében korlátozzuk a magánélethez való jogot, ugyanakkor a másik oldalon ezzel olyan hatást érünk el, ami továbbra is szükségessé teszi az adatmegőrzést, ami mellett a társadalom és az állam közötti szakadék folyamatosan növekszik.

Miként azt az Bíróság ítéletében kifejtette, a hírközlési adatok megőrzése társadalmi érdeket szolgálhat. Nem kétséges, hogy ha van egy személy, aki emberöléssel gyanúsítható, úgy a telefonjának lehallgatása arányosnak mondható azzal a kárral, amit a lehallgatás a személy autonómiájában, szabadságában, méltóságában okoz. Ehhez kapcsolódóan bizonyos körben a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok nyomozó hatóságok általi felhasználása is indokolt.

Kétségtelen az is, hogy mivel nem tudjuk előre, ki és hol valósít meg egy súlyos bűncselekményt, meglehetősen korlátozott az igazságszolgáltatás lehetősége arra, hogy előzetesen meghatározza azt a területi, illetve személyi kört, amelyen, illetőleg akik esetében a hírközlési adatok a később megvalósuló bűncselekmények felderítéséhez segítséget jelentenek.

Hol húzódik az a határ, amely optimalizálja a hírközlési adatok megőrzésének és megismerésének szükségességét? A korábban már említett balancing – egyensúlyi teszt lényege, hogy megtaláljuk az állami beavatkozás azon mértékét, melynek hatása a társadalomban kiegyenlíti az egyéni sérelmek által okozott deficitet.

Szathmáry Zoltán doktori disszertációjában jól összefoglalta a vizsgálandó probléma lényegét: „az adatmegőrzés ellen érvelők szerint a kérdés az, hogy a „készletező”, előre meghatározott cél nélküli adatgyűjtés, amelynek indoka csak utólagosan – az elkövető felelősségének bizonyításakor – igazolható, megfelel-e az alkotmányos követelményeknek.

Alkotmányossági szempontból tehát az vizsgálandó, hogy valamennyi polgár alapvető jogának korlátozására mennyiben adhat alapot a kevesek feltételezett és még el nem követett jogsértéseinek esetleges felderíthetősége. Az információs önrendelkezési joggal szemben azonban szintén védelmet igénylő alapjogok követelnek védelmet. Egyrészt minden polgárt megilleti jogainak védelme, ennek egyik részelemeként a sérelmére elkövetett bűncselekmény esetén az elkövető kilétének felderítése és megbüntetése, sérelmének orvoslása. Másrészt a polgárok kollektív érdeke nyilvánul meg a stratégiai jelentőségű közművek, az államszervezet működése, a nemzetbiztonság védelmében is.”⁷¹

71 SZATHMÁRY Zoltán: *Bűnözés az információs társadalomban, Alkotmányos büntetőjogi dilemmák az információs társadalomban*. Phd értekezés. <http://pea.lib.pte.hu>, 155.

Jelen helyzetünkben a mérleg egyik oldalán azon emberek adatainak a megőrzésével okozott jogsérelem áll, akik nem hozhatók kapcsolatba a bűncselekmények elkövetésével, másik oldalon pedig az igazságszolgáltatás hatékony működése iránti igény, ide értve a bűnmegelőzést és a bűncselekmények elkövetőinek felelősségre vonását, valamint a jóvátételt is az áldozatok felé.

A hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok kapcsán fontos megjegyezni, hogy azok nem csupán a súlyos bűncselekmények felderítéséhez nyújtanak segítséget. Segítségükkel tartható fel leghatékonyabban például az okostelefont birtokba vevő tolvaj személye, illetőleg a készülék feltalálási helye, vagy felderíthető és bizonyítható az adatok segítségével a zaklató személye is.

Az adatmegőrzési kötelezettség általános jellege miatt nem feltétlenül mérvadó a vitában a mobiltelefonjától megfosztott, majd a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok alapján megtalált telefonnal kártalanított sértett véleménye, miszerint sérelmezi-e azt, hogy a hírközlési szolgáltatók gyűjtötték a telefonja adatait, vagy annak az álláspontja, akit a nyomozó hatóság megszabadít a magánéletébe folyamatosan beavatkozó személytől. Ha mi lennénk az áldozatai egy ilyen bűncselekménynek, sérelmeznénk, hogy a nyomozó hatóság megismeri ezeket az adatokat? Van annak jelentősége személyiségünk szabad kibontakoztatásánál, hogy a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatainkat lopásnál vagy terrorcselekmény elkövetésénél használják fel a hatóságok? Nem érzek itt akkora cezúrát.

A Bíróság álláspontja szerint a hírközlési adatok megismerése nyomán okozott jogsérelem csupán súlyos bűncselekmények kapcsán indokolt. A Bíróság fentebb bemutatott ítéletében van némi ellentmondás. Az adatmegőrzési irányelv érvénytelenné nyilvánításának egyik indoka az volt, hogy bár az irányelv a súlyos bűncselekmények elleni küzdelem céljából született, ilyen jellegű korlátozás az adatok megismerése kapcsán mégsem jelent meg a jogszabályban. Az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv ezt a célt már nem jelenítette meg, amikor a nyomozó hatóságok számára lehetőséget biztosított a hírközlési szolgáltatók adatainak megismerése érdekében a forgalmi adatok biztonságos kezelésének korlátozására. Tehát azt mondhatjuk, hogy a hírközlési szolgáltatók által az elektronikus hírközlési adatvédelmi irányelv alapján kezelt adatok kapcsán azok megismerhetőségének csak kizárólag súlyos bűncselekményekre történő korlátozása nem indokolt, és ugyanakkor álláspontom szerint nem is célszerű.

Bár kétségtelen, az is lehet egyfajta megoldás, hogy a jogalkotó olyan módosításokat eszközöl, amelyek alapján a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok megismerésére csak meghatározott bűncselekmények miatt folyamatban lévő nyomozás esetén nyílna lehető-

ség, de lássuk be, ezzel az alapvető problémát – nevezetesen azt, hogy ezen adatok megismerése is csak akkor lehetséges, ha az adatokat korábban megőrizték – nem oldja meg. Attól még az emberek ugyanúgy tarthatnak attól, hogy a hírközlési szolgáltatónál kezelt adataik alapján akár a hírközlési szolgáltatók, akár a nyomozó hatóságok visszaéléseket követhetnek el velük szemben. A fő probléma ugyanis nem az, hogy a nyomozó hatóság a büntetőeljárás során milyen adatokat ismer meg, hanem az, hogy a hírközlési szolgáltatók által alkalmazott széleskörű adatmegőrzési kötelezettség a társadalomban káros folyamatokat indít el. Emiatt a probléma megoldását is az adatmegőrzés és nem az adatok megismerhetősége kapcsán kell orvosolni.

A korlátlan adatmegőrzés ellenében felhozható érvként még az is, hogy az magában hordozza egy potenciális jövőbeli sérelem lehetőségét. Az adatmegőrzést ezen az alapon ellenzők az ún. „második világháború” hipotézist alkalmazzák. Ez abból indul ki, hogy az adatgyűjtéssel kapcsolatban a fő probléma, hogy az adatok megőrzése miatt a személyes adatok az állam kezébe kerülnek. Ez pedig magában hordozza annak a veszélyét, hogy az adatok a demokratikus hatalom változása folytán olyan emberek kezébe kerülhetnek, akik nem veszik figyelembe az adatok felhasználására vonatkozó jogállami tilalmakat, és így az egyéni és társadalmi sérelmek mértéke előre nem látható méreteket ölthet.⁷²

Mindezek miatt számomra az tűnik inkább célszerűnek, hogy az adatmegőrzési kötelezettség fenntartása mellett olyan adatkezelési szabályozást kell kialakítani, ami az állampolgárok számára is megnyugtató módon kizárja annak a lehetőségét, hogy a bűnüldöző hatóságok, illetve az adatkezelő hírközlési szolgáltatók a jogszabályokban meghatározott feladataik teljesítésén túl ezeket az adatokat kezelhessék, azokat visszaélészerűen használják fel. Megfelelő korlátot jelenthet, ha az adatkérésről utóbb, például a vádemelést követően az adatkérőnek, illetve a hírközlési szolgáltatónak kötelezően tájékoztatnia kellene az adat alanyát annak érdekében, hogy az érintettek adott esetben utóbb felléphessenek az indokolatlan adatkérésekkel szemben. A második világháború hipotézise nyomán fellépő veszélyekkel szemben pedig elegendőnek tűnik a hatályos szabályozásban is fellelhető, az adatok megőrzésére vonatkozó időbeli korlát, illetve végleges adattörlési kötelezettség előírása.

Megjegyzem, a hatályban lévő ágazati szabályok, így a Be. és a rendőrségről szóló törvény is részletes előírásokat tartalmaz a személyes adatok védelme érdekében, míg a Btk.

72 VAN DER SLOOT, Bart: *The individual in the big data era: moving towards an agent-based privacy paradigm* in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS (2016) 189.

büntetőeljárással fenyegeti a személyes adattal visszaélést. Ugyanakkor annak megítélésére, hogy ez a szabályozás maximálisan megghiúsítja-e a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok visszaélészerű felhasználását – tekintettel arra, hogy azok adatvédelmi tárgyú, szakirányú kérdések –, büntetőjogászként nem vállalkozom.⁷³

2.3. Mi köze a prediktív rendészetnek az ügyészséghez?

A Bíróság ítéleteiben foglalkozott azzal a lehetőséggel is, hogy a nemzeti hatóságok bizonyos feltételek fennállása esetén előírhatják az elektronikus hírközlési hatóságok számára a bűnüldözési célú adatmegőrzési kötelezettséget célzott megőrzési intézkedésként. Az ilyen intézkedésekkel kapcsolatban a Bíróság megfogalmazta, hogy az adatmegőrzést előíró norma indoka biztosítható földrajzi kritérium vagy személyi kör kapcsán is, amennyiben az illetékes nemzeti hatóságok objektív tényezők alapján úgy ítélik meg, hogy valamely földrajzi területen vagy területeken, illetőleg személyek kapcsán magas kockázat áll fenn bűncselekmények előkészületére vagy elkövetésére. A hazai szabályozásban ilyen jellegű intézkedések még nem találhatók.

Hogy pontosan mit is kell az ilyen jellegű intézkedéseken és azok alapjaként elfogadható objektív tényezőkön érteni, arra jó példa az EEJB *Colon v. the Netherland* esete.⁷⁴ Az ügy a vizsgált téma szempontjából azért is releváns, mert ebben az EEJB elismerte a kormányzati intézkedésekkel okozott chilling hatás miatt keletkező jövőbeli potenciális károsodást, illetőleg azon jogosultságot, miszerint az ilyen hatással érintett személy kérelmezőként az EEJB előtt ügyfélként eljárhat ténylegesen bekövetkező konkrét sérelem hiányában is.

Az ügyben a kérelmező azt kifogásolta, hogy az amszterdami Burgomaster negyed biztonsági kockázatának meghatározása sérti a magánszférához való jogát. A besorolás alapján ugyanis a hatóság ebben a körzetben random igazoltatások lebonyolítását végezhette jogszerűtlen magatartás gyanújának fennállása nélkül úgy, hogy az intézkedésekkel

73 Fontos még ugyanakkor azt is megemlíteni, hogy a személyes adatoknak az illetékes hatóságok által a bűncselekmények megelőzése, nyomozása, felderítése, a vádeljárás lefolytatása vagy büntetőjogi szankciók végrehajtása (ezeken belül ideértve a közbiztonságot fenyegető veszélyekkel szembeni védelem és e veszélyek megelőzése) céljából végzett kezelése vonatkozásában a természetes személyek védelme, valamint az ilyen adatok szabad áramlása külön uniós jogi aktus tárgyát képezi. Emiatt e tárgykörben az adatvédelmi rendelet az e célok érdekében végzett adatkezelési tevékenységekre nem alkalmazandó. A közhatalmi szervek személyes adatkezelését, ha az adatokat a fenti célok érdekében használják fel, az (EU) 2016/680 európai parlamenti és tanácsi irányelve szabályozza.

74 *Ferdinand Jozef Colon v. The Netherlands*; ECHR 15 MAY 2012, 49458/06, [2012] ECHR 946.

szemben bármilyen jogi fellépési lehetősége lett volna az igazoltatott személynek, panaszával bírósághoz nem fordulhatott. Az állam a kérelemben foglaltakkal szemben azzal érvelt a bíróság előtt, hogy az érintett városrész kockázatos negyedként történő megjelölése, az adott személy megállítása, és a vele szemben végrehajtott motozás nincs közvetlen kapcsolatban a megállított személy magánéletével vagy a szabad mozgásával. Az eset után többször is sor került preventív művelet végrehajtására, és egyik esetben sem volt annak alanya a kérelmező, így az egyszeri motozás miatt fennálló csekély sérelem miatt a kérelmező – sérelem hiányában – nem jogosult a kérelem előterjesztésére az EEJB előtt.

A Bíróság ítéletében kimondta, hogy általánosságban nem elegendő a jogsértés megállapításához az, hogy valamely jogszabály sérti a kérelmezőnek az egyezményben meghatározott jogát. Szükséges, hogy ezt a jogot a hátrányára alkalmazzák. Mindazonáltal az EJEE 34. cikke⁷⁵ felhatalmazza a magánszemélyeket, hogy külön végrehajtási intézkedés hiányában is vitatkozzanak azzal a jogszabállyal, ami sérti a jogukat, ha fennáll a veszélye annak, hogy direkt érintettek lesznek ezáltal. Ez akkor fordulhat elő, ha az intézkedés magatartásuk megváltoztatására kötelezi őket, vagy pedig fennáll a büntetőjogi felelősségre vonásuk kockázata, illetve azoknak az embereknek a csoportjához tartoznak, akiket a jogszabály közvetlenül is érint.

Az EEJB ítéletében kifejtette, hogy nem kételkedik abban: a kérelmező jogszerűen akarta felkeresni Amszterdam központját, azon belül is annak egy kockázatos területét. Ezzel azonban felelőssé vált abban, hogy azon jogszabály hatálya alá került, amely alapján a motozás történt.⁷⁶ A Bíróság döntésében elutasította a holland kormány azon érveit, miszerint az adott személy nem jogosult az áldozati státusza alapján kérelem előterjesztésre, ugyanakkor nem tartotta aránytalannak és így jogsértőnek a holland kormányzat azon intézkedését, ami alapján a motozásokat végrehajtotta.⁷⁷

Az eset számunkra érdekes része az a kormányzati intézkedés, ami alapján az általános-hoz képest szigorúbb jogkorlátozás bevezetésére került sor egy földrajzilag behatárolt területen azon az alapon, hogy ott nagyobb a valószínűsége bűncselekmények elkövetésének. Ez pont olyan követelmény, amelyet a Bíróság az adatmegőrzéssel kapcsolatos jogeseteiben

75 A Bíróság kérelmeket vehet át bármely természetes személytől, nem-kormányzati szervezettől vagy személyek csoportjaitól, akik vagy amelyek azt állítják, hogy az Egyezményben vagy az ahhoz kapcsolódó jegyzőkönyvekben biztosított jogok valamely Magas Szerződő Fél részéről történt megsértésének áldozatai. A Magas Szerződő Felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy semmilyen módon nem akadályozzák e jog hatékony gyakorlását.

76 *Colon v. Netherlands* § 60.

77 *Colon v. Netherlands* § 95–96.

a megfelelő szabályozás követelményei kapcsán megemlített. Ez alapján tehát elmondható, hogy a holland kormányzati intézkedéssel azonos módon és logikával megállapított szabályokkal lehetséges egy adott terület vonatkozásában adatmegőrzési kötelezettség előírása bűnmegelőzési célból is.

Milyen módon lehet azonban objektív módon igazolni, hogy valamely földrajzi területen vagy területeken, illetve személyi kör vonatkozásában magas kockázat áll fenn bűncselekmények előkészületére vagy elkövetésére? A kérdés megválaszolása átvezet a prediktív rendészet területére.

A prediktív rendészet elméletének és gyakorlatának alapelve, hogy meglévő adatok alapján valószínűségi következtetéseket lehet levonni jövőbeli bűnözői aktivitásról.⁷⁸ Ez olyan analitikai technikák – különösen kvantitatív technikák – alkalmazását jelenti, melyekben statisztikai előrejelzések (predikciók⁷⁹) alapján lehetőség nyílik a rendészeti beavatkozások céljainak meghatározására, bűnmegelőzésre vagy bűncselekmények megoldására.⁸⁰

A prediktív rendészet alapvetően a régebbi múlttal rendelkező kriminálstatisztikai megközelítésre épít, ami feladatai során bűnügyi statisztikai adatokat használ. A prediktív rendészetben azonban a technológiai fejlődés következtében ezen adatokon túl további adatok bevonására is sor kerül az előrejelzések elkészítésekor. Emellett a hagyományos matematikai, statisztikai módszereket fokozatosan felváltják az új információs rendszerek által támogatott adatbányász technikák. Az ilyen jellegű tevékenység tulajdonképpen az adatvédelmi rendelet szerinti automatizált döntéshozatalnak feleltethető meg, melynek része a profilalkotás is.⁸¹

Két fő típusa van a prediktív rendészetnek: a prediktív térképészet és a prediktív azonosítás.⁸² Míg az előbbi célja bűncselekmények elkövetési helyének előrejelzése, addig az

78 VAN BRAKEL, Rosamunde: *Pre-emptive big data surveillance and its (dis)empowering consequences: the case of predictive policing*. in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS (2016) 119.

79 A predikció jóslást jelent, azonban az angol terminológia mégsem az előrejelzést (forecasting) használja a jelenség leírására, hanem a prediction szót. Míg az előrejelzés előfeltétele bizonyos tények ismerete, melyből a következtetést levonják, addig az utóbbi nem követeli meg a tényekhez kötöttség ugyanazon szintjét. Emiatt a prediktív rendészetet inkább az előrejelző rendészet kifejezés fejezné ki pontosabban, de valljuk be, ez utóbbi jobban hangzik, ezért én sem tértem el a már kialakult nemzetközi terminológiától.

80 PERRY, Walter L. – MCINNIS, Brian – PRICE, Carter C. – SMITH, Susan C. – HOLLYWOOD, John S.: *Predictive Policing: The Role of Crime Forecasting in Law Enforcement Operations*. ISBN: 978-0-8330-8148-3. www.rand.org.

81 Adatvédelmi rendelet 22. cikke.

82 Predictive mapping and predictive identification.

utóbbi alapvetően a jövőben elkövetésre kerülő bűncselekmények lehetséges elkövetőinek és áldozatainak meghatározását szolgálja, illetőleg segítséget nyújt már elkövetett bűncselekmény elkövetőjének azonosításához is.

A prediktív térképészeti technikák célja az ún. bűncselekmény hot-spot-ok meghatározása annak érdekében, hogy a rendészet feladatainak megfelelő alkalmazásával, például járőrözéssel, az adott helyszínen a bűncselekmények elkövetése megelőzhető legyen.⁸³ A Colon v. the Netherland eset kiindulási pontját képező hatósági intézkedés, nevezetesen az adott kerület veszélyes kerületté nyilvánítása az áldozattá válás megelőzése céljából a területnek no-go zónaként történő megjelölésével, hasonló módszerek alapján történt.

A prediktív térképészet alapvetően az Amerikai Egyesült Államokban alkalmazott módszer, de fokozatos térnyerését mutatja, hogy több tagállamban is alkalmazzák. Így az USA-ban és az Egyesült Királyságban a PredPol szoftvert, Hollandiában a CAS-t (Criminality Awareness System), Németországban és Svájcban a Precobs-t, míg Olaszországban a keycrime nevű szoftvert.⁸⁴

Ezen technológia segítséget nyújthat a jövőben ahhoz, hogy megfelelően körül lehessen határolni azokat a földrajzi területeket, amelyeken a bűncselekmények elkövetésének magasabb valószínűsége miatt – igaz, az információs önrendelkezési jog szigorúbb korlátozásával, de – nagyobb hatékonysággal fel lehet lépni a társadalmat érintő fenyegetésekkel szemben.

A prediktív rendészet személyes adatokkal dolgozik, így az abban megvalósuló adatkezelés szintén beavatkozást jelent az egyének magánszférájába. Különös tekintettel arra, hogy az elektronikus hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok nyomozó hatósági felhasználásának engedélyeztetése az ügyészség hatáskörébe tartozik, szükségszerűnek mutatkozik, hogy a prediktív rendészet tevékenysége eredményeként alkalmazásra kerülő intézkedések és az az alapján elrendelt esetleges speciális tárgyú adatmegőrzések felett is ügyészségi kontroll valósuljon meg. Fontos megjegyezni továbbá, hogy a prediktív rendészet helytelen alkalmazása diszkriminációhoz, stigmatizációhoz vezethet, mely az így nyert adatok későbbi felhasználhatóságának korlátját jelentheti. Ez is indokolja az intézkedések feletti ügyészségi kontrollt.

83 DE HERT, Paul – LAMMERANT, Hans: *Predictive profiling and its legal limits: effectiveness gone forever?* in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS (2016) 149.

84 DE HERT, Paul – LAMMERANT, Hans: *Predictive profiling and its legal limits: effectiveness gone forever?* in: VAN DER SLOOT – BROEDERS – SCHRIJVERS (2016) 151.

3. A cloudban tárolt elektronikus adatok megszerzése és felhasználásának problémája

Az információs környezetben megvalósított bűncselekmények nyomozásának másik aktuális, mind az Európai Uniót, mind pedig az Európa Tanácsot foglalkoztató problémája a külföldön található adatok hatékony és gyors megismerésének biztosítása a nemzetközi bűnügyi együttműködés eszközrendszerének kevésbé gyors eszközeivel szemben. Ez a probléma abból fakad, hogy az internet globális környezetében a bűncselekmények elkövetésének bizonyítása szempontjából releváns adatok egyre nagyobb valószínűséggel nem a nyomozást végző állam területén találhatóak, hanem egy attól eltérő államban, így azok megismerése bűnügyi együttműködés keretében lehetséges csak. Ugyanakkor – bár a nemzetközi bűnügyi együttműködés hatékonysága az erre irányuló államok közötti akarat megléte folytán folyamatosan nő – jelenlegi állapotukban mégsem nyújtanak jelentős segítséget a külföldön tárolt elektronikus adatok biztosítása terén.

Ezek az adatok – amelyek gyors megismerése és biztosítása a büntetőeljárások eredményességének záloga – egyik pillanatról a másikra, szinte bárhol megsemmisíthetők, így azok biztosítása már a büntetőeljárásról történő tudomásszerzéstől kezdve veszélyben van. A problémát fokozza, hogy az informatika piacán kiemelt ütemben fejlődik az adattárolási szolgáltatások területe. Ennek lényege, hogy a felhasználók adataikat az otthoni számítógépek adattárai helyett – az internet technikai adottságait felhasználva – tárhelyszolgáltatóknál tárolják, így azok a kutatás során feltalált informatikai eszközök adattárolóinak biztosításával még nem kerülnek a nyomozó hatóság birtokába.

Az ellentmondás feloldása azért is égető, mert a jelenség súlyos problémákhoz vezethet a jövőben a bűnüldözés területén, mivel a cloud szolgáltatások széles körű terjedése nem csak a gazdasági szektorban, de a bűnelkövetők körében is gyakorta alkalmazott eszközzé fog válni. Tekintettel pedig arra, hogy a cloud esetében az adatok folyamatosan változtatják tárolási helyüket, mely jellemző miatt azok feltalálási helyének meghatározása is probléma, nem lehet a meglévő bűnügyi együttműködési eszközöket hatékonyan alkalmazni a bűncselekmények bizonyításához szükséges elektronikus adatok biztosításához.⁸⁵

Jelenleg az Európa Tanács szakbizottsága (CyberCrime Convention Committee) a CCC második kiegészítő jegyzőkönyvének előkészítésén dolgozik, melynek ez a kérdés is köz-

85 Final report of the seventh round of mutual evaluations on „The practical implementation and operation of the European policies on prevention and combating cybercrime” – Information to the Council Brussels, 2 October 2017 <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-12711-2017-INIT/en/pdf> 51.

ponti eleme. Az ennek támogatására életre hívott CoE Octopus Conference⁸⁶ szakmai anyagaiban kifejtette, hogy az igazságszolgáltatás a cyberspaceben az adatokhoz történő hozzáféréseken alapul. A konferencia álláspontja szerint, ha az adatok nem szerezhetőek meg, úgy nem lesz bizonyíték, büntetőeljárás és emiatt pedig igazságszolgáltatás sem.⁸⁷

A konferencia legutóbb 2018 júliusában tanácskozott 95 ország 360 szakértőjével, ahol többek között külön téma volt az adatok határon átnyúló hozzáféréseinek kérdése azért, hogy a bizottság kidolgozhassa az ezzel kapcsolatos szövegjavaslatokat. Jelenleg ilyen tervzet azonban még nem ismerhető meg, így a tervezett megoldási lehetőségek bemutatására nem tudok sort keríteni. A párbeszéd témája azonban bizakodásra ad okot abban a tekintetben, hogy az információs környezetben történő hatékony adatszerzés közös nemzetközi érdekként jelenik meg, így jó eséllyel megfelelő jogszabályok születnek majd.⁸⁸

3.1. Mi a cloud technológia lényege?

A cloud három legfontosabb technológiája a SaaS⁸⁹, a PaaS⁹⁰ és a IaaS⁹¹ technológiák. Közös bennük, és a vizsgált téma szempontjából tulajdonképpen ennek van jelentősége, hogy a felhasználó adatai nem a felhasználó számítógépén találhatóak, hanem attól különböző

86 <https://www.coe.int/en/web/cybercrime/octopus-conference>

87 CoE Octopus Conference 2015.

88 Transborder access to data.

89 SaaS alatt olyan független szolgáltató által fejlesztett és hosztolt szoftvereket értünk, melyeket a végfelhasználó az Interneten keresztül ér el, és előre meghatározott licencdíj fejében vehet igénybe. Szemben a hagyományos szoftverekkel, a SaaS megoldásokat a végfelhasználó nem telepíti fel a saját számítógépeire vagy szervereire, azok a szolgáltató tulajdonában maradnak és a saját adatközpontjában, a saját gépein futnak.

90 A PaaS megoldások olyan fejlesztési platformok, melyeknél a fejlesztési eszközök a felhőben hosztoltak, és webböngészőn keresztül elérhetőek, mint a SaaS megoldások. A PaaS segítségével a fejlesztők akár anélkül is tudnak webes alkalmazásokat fejleszteni, hogy bármilyen eszközt is telepítettek volna a gépükre, majd telepíthetik ezeket az alkalmazásokat a PaaS kiszolgálókra, minden speciális rendszer adminisztrációs háttértudás nélkül. Tehát platformszolgáltatás igénybevételével a felhasználó egy alkalmazási környezetet vásárol, pl. NET, Java, stb.

91 Az IaaS a a felhőalapú szolgáltatásmodellek "alapszintje". A szolgáltató szempontjából ez azt jelenti, hogy valaki a virtualizált környezetében a virtuális gépeket mások számára – díj fejében – átadja. Valamely feladat ellátására egy virtuális gépet bérelhetünk valamely IaaS szolgáltatótól. Ezekre olyan szoftvereket rakhatunk, amelyeket csak akarunk, a háttérben pedig a szolgáltató tárhelyet vagy más erőforrásokat biztosít a vállalat számára az aktuális szükségleteihez igazodva. Ez akkor nagyon hasznos, ha pl. a nagy kapacitásra csak az év egy adott részében van szükségünk (pl. nagy online webáruházaknál a karácsonyi dömping).

helyen.⁹² Különbséget lehet tenni az így tárolt adatok kapcsán abban, hogy azok nyilvánosak, vagyis azokhoz bárki hozzáférhet, illetve aszerint, hogy azok magánjellegűek, vagyis azokhoz csak az adatbirtokos felhasználónak és az adatokat ténylegesen tároló szolgáltatónak van hozzáférése.

A technológiai hatékonyság és az adatok biztonságának fokozása végett alakultak ki az ún. adatfragmentáción alapuló informatikai megoldások, amelyek leegyszerűsítve az adatok töredezettségét jelentik. Ezek lényege, hogy az adatok – az azokhoz történő hatékony szolgáltatói és felhasználói hozzáférés okán – nem egy tárhelyen (szerveren), hanem adott esetben több szerveren találhatóak szétszétva, vagy azokat több helyen is tárolják egyidejűleg, ráadásul az adatok helye adott esetben folyamatosan változik gazdaságossági és egyéb üzleti szempontból, legtöbbször automatikus informatikai folyamatok alapján. Ebből adódik, hogy gyakran a szolgáltató sem képes pontosan annak meghatározására, hogy az általa kezelt adat ténylegesen melyik országban lévő szerveren található éppen. És pont ebből adódik a probléma is, nevezetesen, hogy ha nem tudja a nyomozó hatóság, hogy az elektronikus adat hol található, úgy nem tudja hatékonyan végrehajtani annak biztosítását.

3.2. Milyen módon biztosíthatóak az elektronikus adatok?

A nyomozó hatóság elektronikus adat biztosítására a Be. alapján kutatás, illetve lefoglalás keretében jogosult. A klasszikus szemléletben, mely az adat biztosítását az adattároló biztosításában látja, a nyomozó hatóságnak tudnia kell, hogy hol van az adatok fizikai mentési helye, vagyis hol található a szerver vagy szerverek, amelyek merevlemezen az adatok ténylegesen elérhetőek.⁹³ Abban az esetben nem merül fel probléma, ha a keresett adat a kutatás helyszínén a kutatással érintett információs rendszer merevlemezen található. Az első kérdés akkor merül fel, ha megállapítható, hogy a kutatás helyszínén található információs rendszer nem tárol adatokat, hanem azokat egy, a kutatás helyszínétől különböző helyszínen található adathordozó tartalmazza.

A CCC 19. cikkének 2. bekezdése – tárolt számítástechnikai adat átvizsgálása és lefoglalása címszó alatt – lehetőséget teremt arra, hogy a nyomozó hatóság a kutatást a nyomozási cselekmény végrehajtási helyétől különböző helyre is kiterjeszthesse. Ennek kritériuma, hogy a nyomozó hatóság alappal feltételezze: a keresett adatokat belföldön található más

92 http://cloudbusiness.hu/rakjunk_rendet_saas_paas_iaas/

93 DALBY, Jakob: *Grundlagen der Strafverfolgung im Internet und in der Cloud*. Springer Fachmedien Wiesbaden 2016. 246.

számítástechnikai rendszerben vagy annak egy részében tárolják, és ezek az adatok a kiinduló rendszerből jogszerűen elérhetőek, vagy a kiinduló rendszer számára hozzáférhetőek. Ez azt jelenti, hogy ha a kutatással érintett számítógépről az adatokkal műveletek végezhetőek, például azok másolhatóak, úgy ezen adatok lefoglalásának nincs akadálya.

A CCC-ben foglaltaknak megfelelő szabályozás található a hazai büntetőeljárás jogban is. A Be. 302. § (1) bekezdésének második fordulata szerint a kutatás információs rendszer, illetve adathordozó átvizsgálására is kiterjedhet, vagyis az információs rendszerben tárolt adatokat a nyomozó hatóság kutatás keretében megismerheti. A nyomozás és az előkészítő eljárás részletes szabályairól szóló 100/2018. (VI. 8.) Korm. rendelet (a továbbiakban, a korábbi hagyományoknak megfelelően: Nyor.) 86. § (1) bekezdése szerint az információs rendszer átvizsgálása során biztosítani kell az információs rendszer útján – védelmi eszköz vagy informatikai megoldás megkerülése vagy kijátszása nélkül – hozzáférhető adatok megismerését és rögzítését is, függetlenül az adatok elhelyezkedésétől.

A normák értelmezéséből az következik, hogy a jogszabály lehetőséget biztosít a kutatás helyszínétől eltérő helyszínen található szerveren lévő adatok vizsgálatára is, korlátként csupán az jelenik meg, hogy az adatok védelmére rendelt eszköz vagy informatikai megoldás nem kerülhető meg vagy játszható ki. A nyomozó hatóság a kóddal védett adatokhoz a CCC 19. cikkének 4. pontjában foglaltak alapján a védelmi intézkedés elhárításához ismeretekkel rendelkező személy együttműködési kötelezettsége alapján megadott adatok felhasználásával férhet hozzá.

Míg az átlagos felhasználó számára irreleváns, hogy az adatait belföldön vagy külföldön tárolják, a nyomozó hatóság számára ez fontos körülményt jelent. Ha a nyomozó hatóság előtt ugyanis nyilvánvalóvá válik, hogy a keresett adatok külföldön találhatóak, úgy az adatok megszerzésére főszabály szerint nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében nyílik lehetősége.⁹⁴

Itt fontos megemlíteni, hogy a CCC-ben foglalt szabályok csak az azt aláíró országok között kerülhetnek alkalmazásra. Minden más országot érintő esetben meg kell vizsgálni az adott országgal kötött, bűnügyi együttműködésre vonatkozó szerződések tartalmát, és az adott országban található adatokat az ilyen szerződésekben található eszközök alapján biztosítani.⁹⁵

94 DALBY (2016) 246.

95 A CCC-t az Európa Tanács összes országa – kivéve az Oroszországi Föderációt – és még az USA is aláírta. Ugyanakkor számos, az informatikai bűncselekmények nyomozása szempontjából fontos és egyúttal az informatika piacából nagy szeletet kihasító ország sem csatlakozott az egyezményhez, így például Kína, India, Brazília sem.

A CCC 18. cikkének 1. a) pontja előírja az olyan nemzeti jogszabály megalkotását, ami biztosítja, hogy a részes állam átadja a megkereső fél számára a területén tartózkodó személy birtokában vagy az ellenőrzése alatt lévő számítástechnikai rendszerben vagy számítástechnikai adattároló-egységen tárolt meghatározott számítástechnikai adatokat. Valamely adat akkor van az adott személy birtokában vagy az ellenőrzése alatt, ha fizikailag birtokolja az adatot vagy távoli hozzáféréssel bír felette (pl. a tárhelyet egy másik cég szolgáltatja számára).⁹⁶ A CCC szabályainak rendszerszintű értelmezése alapján rögzíthető – különös tekintettel a CCC később részletesen bemutatásra kerülő 32. cikkének b) pontjában foglaltakra –, hogy ez a kötelezettség akkor is terheli az adott személyt, ha harmadik országban tárolt adatokhoz távoli hozzáféréssel rendelkezik.

A CCC 32. számú, „A tárolt számítástechnikai adathoz való hozzáférés határookra tekintet nélkül, hozzájárulás vagy nyilvános elérhetőség esetén” című cikke két olyan esetköröt rögzít, amikor az egyezmény részes államai a hagyományos eljárási jogsegélykérelem helyett az adatokat közvetlenül is megszerezhetik, ha azok az egyezményben részes országokban találhatóak.

3.3. Extraterritoriális adatszerzés a CCC alapján

Az első esetkör az, amikor a nyomozó hatóság a másik szerződő fél engedélye nélkül hozzáférhet a nyilvánosság számára elérhető módon (nyílt forrású) tárolt számítástechnikai adathoz, azok földrajzi elhelyezkedésétől függetlenül. A második eset pedig az, amikor a nyomozó hatóság hozzáférhet egy másik szerződő fél területén tárolt számítástechnikai adatokhoz, vagy a területén levő számítástechnikai rendszer útján azokat megszerezheti, amennyiben beszerzi az adatok számítástechnikai rendszer útján történő átadására jogszabályban feljogosított személy önkéntes és jogszerű hozzájárulását.

Az első esetkör a nyilvánosan hozzáférhető adatokra vonatkozik. Így a nyomozó hatóság megszerezheti mindazon adatokat, amelyek magánszemélyek számára szabadon hozzáférhetőek (honlapokon, közösségi oldalakon stb.). Ez a szakasz a kifejezetten nyílt forrású, vagyis a nyilvánosság számára elérhető módon tárolt adatok hozzáférhetőségéről rendelkezik.

Jelenleg talán kijelenthetjük, figyelemmel a nemzetközi szokásjogra, hogy nem tűnik aggályosnak az sem, ha a nyílt hozzáférésű adatok nem CCC-ben részes állam területén találhatóak, mivel idáig is sor került ezen országokban lévő, a nyilvánosság számára

⁹⁶ CCC Explanatory report. 173. pontja.

hozzáférhető adatok megszerzésére, és ez ellen a nemzetközi közösség egyik állama sem tiltakozott.⁹⁷

A második esetben az adatok az arra jogosult hozzájárulásával szerezhetőek meg. Ide tartozik, ha a tanú elektronikus levelei kapcsán biztosítja hozzájárulását azok lefoglalásához. A hozzájárulást az a személy adhatja meg, akinek adatait az általa igénybe vett szolgáltató külföldön tárolja, illetőleg ide tartozik az az eset is, ha a személy szándékosan tárolja az adatait külföldön.⁹⁸ Az a szolgáltató, akinél az arra jogosult az adatait tárolja, a CCC 32. cikke alapján önkéntes és érvényes nyilatkozatot a felhasználó adatainak felhasználásáról nem tehet, mivel ebben az esetben a szolgáltatók csak az adat birtokosai, ők maguktól nem kontrollálják az adatokat, illetve nem rendelkeznek felettük.⁹⁹

Előfordulhat, hogy a gyanúsítottat letartóztatják, miközben levelezőprogramja, benne a lehetséges bizonyítékokkal, szabadon hozzáférhető a lefoglalt okostelefonján keresztül, mivel például a g-mail fiókjába a bejelentkezés automatikusan, mindenféle védelem nélkül történik. Ha a gyanúsított hozzájárul, hogy ezeket a leveleket a nyomozó hatóság megismerje, és a nyomozó hatóság biztos benne, hogy az adatok másik fél területén vannak, akkor a CCC 32. cikk b) pontja alapján lefoglalhatja azokat. Egyébként azonban nem. Tehát ez a szakasz csak abban az esetben alkalmazható, ha az elkövető közreműködik, és önként átadja az adatait. Az önvádra kötelezés tilalma miatt az adatok átadására egyébként nem kötelezhető.¹⁰⁰ A szabályok ilyenképpen történő értelmezésére a későbbiekben még visszatérek.

Az önkéntesség további lényeges eleme, hogy az nem alapulhat megtévesztésen, illetőleg kényszeren, illetve érvényes nyilatkozat nem várható gyermekkorú vagy mentális betegségben szenvedő személytől sem.¹⁰¹

Fontos körülmény még az is, hogy a CCC 32. cikk b) pontja akkor alkalmazható, ha a nyomozó hatóság tudja, hogy az adat az egyezményben részes állam területén található, illetőleg a hozzájárulás csak a részes államok területén található adatok kapcsán jogszerű.¹⁰²

97 LIEBIG, Britta Maria: *Der Zugriff auf Computerinhaltsdaten im Ermittlungsverfahren. Cloud Computing, E-Mail und IP-Telefonie als neue rechtliche und technische Herausforderungen für die Strafverfolger. Schriften zum Strafprozessrecht.* Verlag Dr. Kovac 2015. 59.

98 Explanatory Report – ETS 185 – Cybercrime (Convention) 294. pont.

99 2014. TC-Y Committee adopted Guidance Note #3 on Trans-border Access to Data. <https://rm.coe.int/16802e726a>

100 2014. TC-Y Committee adopted Guidance Note #3 on Trans-border Access to Data.

101 2014. TC-Y Committee adopted Guidance Note #3 on Trans-border Access to Data.

102 LIEBIG (2015) 59.

3.4. Adatok megszerzése nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében

Ha tehát nyilvánvalóvá válik, hogy a szükséges adatok külföldön találhatóak, akkor az előző részben rögzített szabályok kivételével, az adatok megszerzésére jogsegélykérelem keretében nyílik lehetőség. E szabályozás oka az államok nemzetközi jogon alapuló szuverenitásában keresendő.

A nemzetközi jog alapján ugyanis az állami szuverenitás a mindenkorai államterületre korlátozódik, a területi elv pedig tiltja az állami aktusok külföldi megvalósítását. A joghatóság és az ahhoz kapcsolódó területi elv, pontosabban az azon alapuló területi felségjog lehetőséget ad a szuverén államnak arra, hogy külföldi államnak a saját területét érintő hatósági tevékenységét elhárítsa (negatív oldal), másrészt pedig ez alapozza meg a jogalkotói és jogalkalmazói joghatóságot, vagyis azt a jogot, hogy az adott terület vonatkozásában jogszabályokat alkothasson és azok végrehajtását kikényszeríthesse. A „klasszikus” meghatározás szerint az állam területi felségjoga az államhatalomnak az a tulajdonsága, hogy egy meghatározott területen minden és mindenki felett, más hatalom kizárásával érvényesüljön.¹⁰³

Emiatt a nyomozó hatóságok hatósági tevékenységüket csak az államuk joghatósága alatt gyakorolhatják. Más állam területén végrehajtandó eljárási cselekményhez szükségük van az adott hatóság segítségére, enélkül ugyanis megsértenék az adott állam nemzetközi jogon alapuló szuverenitását. Ezen segítség nélkül az érintett állam felléphet szuverenitása megsértése miatt. Az ilyen konfliktusok elkerülésére szolgál a nemzetközi bűnügyi együttműködés eszközrendszere.¹⁰⁴

Ebből az is következik, hogy határon átnyúló hatósági aktusra vonatkozó felhatalmazást a belföldi jog nem adhat.¹⁰⁵ Bár a Be. tárgyi hatályára vonatkozó szabály¹⁰⁶ a magyar büntető joghatóság alá tartozó ügyekben rendeli alkalmazni a törvényt, ami önmagában nem zárna ki az extraterritoriális nyomozati cselekmények foganatosítását, azonban a nemzetközi jog fentebb ismertetett, joghatóságra vonatkozó szabályai miatt sem a Be.-t, sem a Nyor. kutatásra vonatkozó szabályait nem lehet kiterjesztően értelmezni.

Egy általános forgatókönyv szerint a nem belföldön található elektronikus adatok megszerzésének első lépése az adatok tárolási helyének, vagyis a szerver feltalálási helyének

103 DEZSŐ Márta – FÜRÉSZ Klára – KUKORELLI István – PAPP Imre – SÁRI János – SOMODY Bernadette – SZEGVÁRI Péter – TAKÁCS Imre: *Alkotmánytan I.* Digitális Tankönyvtár, Osiris Kiadó, Budapest, 2007.

104 DALBY (2016) 247.

105 LIEBIG (2015) 55.

106 Be. 9. §.

azonosítása eljárási jogsegélykérelem kibocsátása révén. Ezt a jogsegélykérelmet a szerveret üzemeltető gazdasági társaság székhelye szerint illetékes külföldi hatóság felé kell kibocsátani. Ha a külföldi szolgáltató meghatározza a szerver feltalálási helyét, hogy melyik harmadik államban található, akkor új, az adat tárolási helyeként meghatározott országok irányába kell jogsegélykérelem(ek)et kibocsátani az adatok lefoglalásához.

A jogirodalomban ezzel szemben két álláspont alakult ki a külföldön található elektronikus adatok belföldi hozzáféréseken keresztüli lefoglalásával kapcsolatban. A probléma szemléltetéséhez az alábbi kitalált jogeset nyújthat segítséget.

Vegyünk egy papírsárkányt, amelyet az elkövető elvesz az azzal játszó gyermektől, majd elmenekül vele. Menekülés közben aztán elengedi a papírsárkányt, amely úgy ér földet, hogy annak a sárkány része a határ túloldalára kerül, míg a madzag vége belföldön marad. Visszahúzhatja a papírsárkányt belföldről az intézkedő rendőr, vagy szólnia kell külföldi kollégájának és tőle kell visszakérnie? Ha a rendőr megkéri a gyermeket, akkor a gyermek visszahúzhatja a papírsárkányát anélkül, hogy megsértené ezzel a külföldi állam szuverenitását?

Az elektronikus adatok kapcsán hasonló a helyzet, csak itt a probléma abban a kérdésben fogalmazódik meg, hogy az adatok lefoglalására hol kerül sor, vagyis azok birtokba vétele az adatok tárolási helyén, vagy pedig a lehívás helyén történik. Ilyenkor – leegyszerűsítve – az alábbi informatikai folyamat zajlik.¹⁰⁷ A lefoglalás a belföldi számítógépen keresztül akként történik, hogy a kutatással érintett számítógépen a nyomozó hatóság másolási parancsot ad ki. Ennek nyomán a kutatással érintett számítógép kérést küld a külföldön található, az adatokat ténylegesen tároló számítógéphez, amely a kérés alapján – tekintettel arra, hogy a kérés jogszerű csatornán érkezett – automatikusan megküldi az adatokat a kutatás helyén lévő számítógépre, amely az adatokat elsőként a memóriájában tárolja, majd azok másolására ad utasítást a kutatással érintett számítógépen lévő adattároló egységre.

A kérdés tehát az, hogy ott történik-e a lefoglalás, ahol a kutatással érintett számítógép volt, vagy pedig ott, ahol az adatok találhatóak, illetve van-e különbség abban, hogy az adatok másolására az utasítást azok tulajdonosa, vagy pedig az egyébként a kutatás alapján jogszerűen felhatalmazott nyomozó hatóság adja ki.

A CCC értelmezésének uralkodó álláspontja, hogy a jogosult hozzájárulásával a részes államok területéről a nem nyílt hozzáférésű adatok beszerezhetőek, azonban anélkül csak

¹⁰⁷ A folyamatot megpróbáltam közérthetően leírni, és nem tértem ki arra, hogy a lefoglalás során a nyomozó hatóságnak milyen követelményeknek megfelelő szoftvereket, adathordozókat kell alkalmazni az elektronikus adatok lefoglalására.

nemzetközi jogsegély keretében. Ez következik abból is, hogy az egyezmény nem szabályozta kivételként az extraterritoriális adatszerzés körében a nyomozó hatóságok általi egyszerű hozzáférést, a kutatás helyszínétől eltérő helyen lévő adatok távoli hozzáféréssel történő lefoglalására csak belföldön biztosított lehetőséget. Ezen álláspont szerint ez a szabályrendszer biztosítja megfelelően a részes államok szuverenitásának védelmét.

Ezzel a szabályozással ellentétes álláspont szerint ugyanakkor, ha a hatóság belföldről jogszerűen létesített kapcsolaton (pl. a gyanúsított lefoglalt telefonján lévő kóddal nem védett programon) keresztül kiadott informatikai cselekménye nyomán kerülnek az adatok letöltésre, akkor, bár indirekt módon érintett, de ténylegesen nem sérül a másik állam szuverenitása, mivel a tényleges hatósági aktus, a lefoglalás, vagyis az adatok biztosítása (konkrétan másolása) a kutatás végrehajtásának helyszínén történik.¹⁰⁸

Ezen álláspont ellenzőinek legfőbb érve az, hogy ilyen esetben nem lehet abból kiindulni, hogy ugyanazok az adatok a lehívás helyén és a tárolás helyén is, pontosabban, hogy az ilyen művelet a tárolás helyén működő rendszerbe nem jelent beavatkozást. A felhasználó (adatlehívó) szemszögéből lehet, hogy nem történik jogosulatlan beavatkozás a lehívott adatok vonatkozásában, de ez már nem mondható el a szolgáltató szemszögéből, akinek rendszerébe beavatkozás történik. Az ilyen műveletek kapcsán a külföldi szolgáltató érintettsége, és ezáltal az illetékes külföldi állam érintettsége is megalapozott. A külföldön tárolt adatoknak a lehívás helyén (vagyis ott, ahol a nyomozó hatóság a kutatást végrehajtja) történő birtokbavétele jogszerűségének elismerése a jogsegélyeljárás leegyszerűsítését és kikerülését jelentené, ami az államok közötti együttműködés alapelveibe, vagyis a szuverenitás elvébe ütközik.¹⁰⁹

A szolgáltatók ilyen jellegű védelmét eltúlzottnak tartom. Az Eker tv.¹¹⁰ a közvetítő szolgáltatók között kezeli a tárhelyszolgáltatókat és az alkalmazásszolgáltatókat¹¹¹ is. A közvetítő szolgáltatók felelősségét az Eker tv. korlátozta, tekintettel arra, hogy ők csupán a technikai feltételeket teremtik meg az adatok információs környezetben történő kezeléséhez. Így a közvetítő szolgáltató nem tartozik felelősséggel a más által rendelkezésre bocsátott, a

108 LIEBIG (2015) 55.

109 DALBY (2016) 248.

110 Az elektronikus kereskedelmi szolgáltatások, valamint az információs társadalommal összefüggő szolgáltatások egyes kérdéseiről szóló 2001. évi CVIII. törvény.

111 Alkalmazásszolgáltató az Ekertv. 2. § m) pontja értelmében: az a természetes, illetve jogi személy vagy jogi személyiséggel nem rendelkező más szervezet, aki, vagy amely elektronikus hírközlő hálózat felhasználásával valamilyen szoftverhez vagy hardverhez való hozzáférést, szoftveres alkalmazást, valamint kapcsolódó szolgáltatásokat biztosít specifikus szoftveren vagy webes felületen több felhasználó számára, időben korlátozott vagy korlátlan módon, havi vagy használat alapú ellenszolgáltatás fejében vagy ingyenes formában.

közvetítő szolgáltató által nyújtott információs társadalommal összefüggő szolgáltatással továbbított, tárolt vagy hozzáférhetővé tett információért. A közvetítő szolgáltató nem köteles ellenőrizni az általa csak továbbított, tárolt, hozzáférhetővé tett információt, továbbá nem köteles olyan tényeket vagy körülményeket keresni, amelyek jogellenes tevékenység folytatására utalnak.¹¹²

Vagyis egyik oldalon mentesítjük a közvetítő szolgáltatókat azzal, hogy nem kell foglalkozniuk az általuk nyújtott szolgáltatást igénybe vevők adatainak tartalmával, tekintettel arra, hogy tevékenységük pusztán technikai. Másik oldalról ugyanakkor az már érinti őket, ha az adatokkal nem az igénybe vevő, hanem büntetőeljárás során jogszerűen felhatalmazott nyomozó hatóság cselekménye nyomán kell automatizált tevékenységet végeznie az általuk üzemeltetett rendszernek. Álláspontom szerint a szolgáltató számára teljesen irreleváns, hogy ki fér hozzá az adatokhoz, a hozzáférés jogszerűségéért ugyanis nem ő felel, hanem az, aki az adatokhoz hozzáfért. Az már egy másik kérdés, hogy az adatok hozzáférése során nem lehet a jogosulatlan hozzáférés miatt alkalmazott védelmi rendszert kijátszani vagy megkerülni. Erre azonban a Nyor. nem is ad lehetőséget, ráadásul az bizonyítási tilalmat is felvetne.

Van egy lényeges tulajdonságbeli különbség az elektronikus adat és más tárgyi bizonyítási eszköz között. Míg egy dokumentum annak lefoglalásával kikerül a lefoglalással érintett személy birtokából, addig az elektronikus adat változatlan formában a birtokában marad, ráadásul annak tárolási helyén. A lefoglalás az elektronikus adatoknak a biztosításával valósul meg. Ennek módjait a Be. 315. § (1) bekezdése szabályozza. Álláspontom szerint, ha távoli hozzáféréssel keresztül az adat lefoglalása az arról történő másolat készítésével, illetőleg az adathordozó teljes tartalmáról történő másolat készítésével valósul meg, akkor a tárolás helyén az adatok változatlan formában maradnak meg. A másolat készítése pedig a kutatás helyszínén található számítógépen, és akkor valósul meg, amikor az adatok a nyomozó hatóság adathordozójára kerülnek. A lefoglalás ilyen módon történő megvalósítása nem sérti a tárolási hely országának szuverenitását, így gyakorlatilag mindegy, hogy a cloudban tárolt adatok földrajzilag hol találhatóak.

Ha a nyomozáshoz szükséges adatokhoz közvetlenül nem lehet hozzáférni, úgy a jogsegélykérelem marad az egyetlen módja az adatok megszerzésének, a korábban írtak szerint a tárolási hely országának címezve a lefoglalásra irányuló kérelmet.

¹¹² Itt meg kell jegyezni, hogy bár a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXIX. törvény bevezette az alkalmazásszolgáltató fogalmát, azonban az Ekertv. felelősségi szabályait már nem igazította az új szabályozáshoz, így jelenleg nyitott kérdés, hogy mely esetekben mentesül egyáltalán az alkalmazásszolgáltató a felelősség alól.

Valamely cloud szolgáltatás igénybevételével tárolt adatok a világ különböző pontjain található szervereken kerülnek szétosztásra, feldolgozásra. Talán kijelenthető általánosságban, de az esetek túlnyomó többségére már bizonyon igaz, hogy a keresett adatok olyan szerverfarmokon találhatóak, melyeknek fizikai helyéről még a szolgáltatóknak sincs tudomása. Ilyen esetben a nyomozó hatóság nincs abban a helyzetben, hogy a tárolási hely szerinti ország irányába jogsegélykérelmet bocsásson ki, mivel nem tudja pontosan, hogy ki legyen a jogsegélykérelem címzettje.

Ha az adatok tárolási helyét a szolgáltató nem tudja pontosan meghatározni, úgy célszerűnek tűnik megkeresni a szolgáltató székhelye szerinti államot az adatok lefoglalása céljából.¹¹³ Hozzáteszem, hogy ebben az esetben bonyolítja a helyzetet, ha a megkeresett állam nem hajlandó végrehajtani a lehívás helyén történő lefoglalást. Mindenesetre ebben az esetben azért a szuverenitás megsértésével szemben felhozható, hogy a nyomozó hatóság megtett mindent az adatok tárolási helyének pontos meghatározásáért.

3.5. A cloud adatainak bizonyítékként történő felhasználása

A másik tagállam területéről megszerzett adatok bizonyítékként történő felhasználása – a német jogirodalomban található álláspont szerint – a bizonyítási tilalom hatálya alá tartozik akkor, ha az érintett állam a területéről beszerzett adatok felhasználását kifejezetten ellenzi, illetve a jogsegély nyújtására irányuló kérelem megtagadása ellenére kerül sor az adatok biztosítására.

Az első eset kapcsán kijelenthetjük, hogy annak a valószínűsége, hogy valamely tagállam ténylegesen ellenezné a területéről származó adatok megszerzését, alacsony. Idáig sem lehetett hallani arról, hogy ilyen eset előfordult volna, másrészt arról sem nagyon lehet semmit olvasni, hogy bármely állam egyáltalán tudomást szerzett volna a területén található adatok ilyen módon történő megszerzéséről.¹¹⁴ Ez utóbbira nyilvánvalóan azért nem került sor, mert azt a szolgáltatók vagy maguk sem észlelték, vagy egyszerűen nem tulajdonítottak annak túl nagy jelentőséget.

Az erre vonatkozó jogszabályi felhatalmazás nélküli extraterritoriális adatszerzés szuverenitást sértő jellegét képviselő többségi vélemény miatt érdemes megvizsgálni, hogy a másik állam szuverenitását érintő nyomozó hatósági cselekményekkel megszerzett bizonyítékok felhasználhatók-e a magyar büntetőeljárás szabályai alapján.

113 DALBY (2016) 249.

114 LIEBIG (2015) 66.

A Be. 167. § (5) bekezdése szerint az olyan bizonyítási eszközből származó tény nem értékelhető bizonyítékként, amelyet hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők büntetőeljárási jogainak lényeges sérelmével szerzett meg.

A külföldön található adatok nyomozó hatóság általi belföldi megszerzése kapcsán a Btk. 305. §-ában szabályozott hivatali visszaélés, illetve a Btk. 422. § (1) bekezdésében szabályozott a tiltott adatszerzés bűncselekménye elkövetése merülhet fel.

A hatályos jogban az minősül tiltott adatszerzésnek, ha valaki személyes adatok jogosulatlan megismerése céljából az információs rendszerben kezelt adatokat titokban kifürkészi, és az észlelteket technikai eszközzel rögzíti. Abban az esetben, ha a nyomozó hatóság tevékenységét a Be. szabályai alapján végzi, nem beszélhetünk jogosulatlan megismerésről.

A törvényi tényállásban található célzat az adatok jogosulatlan megismerése. Az adatszerzés módja, mely adott esetben a másik állam szuverenitását sérti, az adatok megismerésének célját nem teszi jogszerűtlenné. Az adatoknak büntetőeljárás keretében történő megismerése esetén jogosulatlan megismerési célzatról nem beszélhetünk. Ezt a jogértelmezést támasztja alá a CCC 3. cikkében szabályozott jogosulatlan kifürkészes bűncselekményhez fűzött indoklás is, mely konkrétan nevesítve jogszerűnek minősíti a beavatkozást, ha arra jogszerű felhatalmazás alapján a bűncselekmény nyomozására felhatalmazott hatóság kerít sort.¹¹⁵

Az információs rendszer titkos megfigyelésére vonatkozó bírói felhatalmazás kapcsán felmerülhet a kérdés, hogy az ilyen felhatalmazás feljogosíthatja-e a hatóságot olyan információs rendszerben tárolt adatok megismerésére és rögzítésére, amelyek külföldi államban található szerveren találhatóak? Itt már ismét technikai kérdés merül fel. A nyomozó hatóság ilyenkor az adatok tartalmát nem a külföldi állam területén ismeri meg, mivel a megismerés akként történik, hogy a külföldön tárolt adatok belföldi lehívását követően azok a belföldön található információs rendszer által végzett műveletek nyomán válnak megismerhetővé, vagyis a felhatalmazásban rögzített megismerés már belföldön történik. Ugyanez igaz a rögzítésre is, mivel a rögzítést az a számítógép végzi, amelyről a nyomozó hatóság a tevékenységét kifejti. Emiatt a bűncselekmény megvalósulása ilyen esetben álláspontom szerint kizárt.

A hivatali visszaélés kapcsán az rögzíthető, hogy ameddig az ágazati szabályok nem tiltják, vagyis, amíg az eltérő jogértelmezési lehetőségekből fakadó probléma jogalkotó általi eldöntésére nem kerül sor, addig a külföldön található adatok megszerzése kapcsán a hivatali visszaélés tényállási elemei nem valósulnak meg, ha a nyomozó hatóság a hatályos jogszabályokban foglalt szabályok alapján jár el.

¹¹⁵ CCC Explanatory report 84. bekezdése.

A bizonyítási eszköz más tiltott módon történő megszerzése akkor valósul meg, ha arra nem bűncselekmény útján és nem is kifejezett bizonyítási tilalom megszegésével kerül sor, hanem olyan más módon, amelyet a törvény tilt ugyan, de a tiltáshoz a konkrét törvényhely nem fűzte hozzá azt az eljárási jogkövetkezményt, hogy az így szerzett bizonyítási eszközökből származó tény nem értékelhető bizonyítékként. Ez alapján, mivel az adatok ilyen módon történő megszerzését törvény nem tiltja, az adatszerzés ezen pont alapján sem tartozik a bizonyítási tilalmak körébe.

A harmadik esetkör arra vonatkozik, ha a bizonyítékok megszerzésére a résztvevők büntetőeljárás jogainak lényeges sérelmével kerül sor. Ez a fordulat akkor tehet szert önálló jelentőségre, ha a beszerzett bizonyíték önmagában ugyan nem törvénysértő, de az eljárás résztvevője a bizonyítási eljárásban nem gyakorolhatta az őt megillető jogokat.¹¹⁶ A cloud működésének jellemzői miatt jelentős nehézséget jelent az esetek többségében a tárolás helyének meghatározása. Ha a nyomozó hatóság az eljárási szabályok betartása mellett megszerzi a valamely külföldön található szerveren található adatokat, úgy a fentiekben részletezettek szerint az eljárásban résztvevők jogai nem sérülnek, legfeljebb az érintett állam szuverenitása. Ez azonban nem tartozik abba a körbe, ami miatt a bizonyíték ne lenne felhasználható.¹¹⁷

Mindezek alapján látható, hogy a fenti probléma alapvetően nem a büntetőeljárást érinti, hanem az államok közötti együttműködést, ezért annak megnyugtató megoldása a nemzetközi bűnügyi együttműködés tartalmának az információs társadalom körülményeihez igazításával kerülhet csak sor. Emiatt bizakodni kell abban, hogy az Európa Tanács a CCC második kiegészítő jegyzőkönyvében vagy az EU jogalkotása során a kérdés szabályozására megoldást talál.

A jegyzőkönyv elkészítése során már figyelembe kell venni az USA által 2018. március 23. napján elfogadott Cloud Act¹¹⁸ jogszabályt is. Ezen jogszabály alapján – többek között – a belföldön található szolgáltatók, az általuk külföldön tárolt adatokat is a nyomozó hatóságok rendelkezésére kell bocsássák az erre irányuló jogszerű intézkedés alapján. A témánk szempontjából a jogszabály legfontosabb eleme az a szemléletváltás, mely szerint a belföldi számítástechnikai rendszerhez tartozónak ítéli meg a rendszer által külföldön tárolt adatokat is. Álláspontom szerint ez a szemlélet segítséget nyújthat akkor, amikor a nyomozó hatóság a belföldön végrehajtott kutatás során a vizsgált információs eszközön

116 Büntetőeljárás jog I–III. – régi Be. – Kommentár a gyakorlat számára, digitális verzió, A Be. 78. szakaszhoz fűzött indokolás, utolsó frissítés: 2017. május 31. HVG-ORAC, Budapest

117 DALBY (2016) 249.

118 Clarifying Lawful Overseas Use of Data („CLOUD”) Act was enacted into law on March 23, 2018.

keresztül biztosan nem belföldön található adatokhoz fér hozzá. Ez a fajta technikai jellegű megközelítés megoldást jelentene arra az esetre is, ha a nyomozó hatóság jogszerű belföldi aktusa – ide értve a hozzájáruláson alapuló adatszerzést, illetőleg a kutatás keretében végrehajtott extraterritoriális adatszerzést is, akár a CCC részes tagállamaiban, akár azokon kívüli államban, vagy a cloud-ban pontosan meg nem határozható helyen található adat megszerzésére irányulna.

4. Záró gondolatok

A következő évek feladata lesz, hogy a jogalkotás megtalálja azt a megnyugtató megoldást, mely nemzetközi bűnügyi együttműködés keretében megfelelően, akként szabályozza a tanulmányban érintett kérdéseket, hogy az egyensúlyt teremtsen az alapvető jogok védelmében, ugyanakkor ne csökkentse az igazságszolgáltatás hatékonyságát.

Mindenesetre – függetlenül attól, hogy a személyes adatok állam általi birtoklása milyen konkrét vagy absztrakt veszélyt rejt magában – tényként kell rögzítenünk, hogy az igazságszolgáltatás hatékony működtetéséhez ma már elengedhetetlen a hírközlési szolgáltatók által kezelt adatok megismerése, illetőleg a távoli hozzáféréssel elérhető adatoknak és a hozzáférési kapcsolattal rendelkező rendszernek egy információs rendszerként történő kezelése. Az adatok állam általi birtoklásában rejlő kockázatokat pedig nem az igazságszolgáltatás működésének korlátozásával, hanem a kezelt adatok jogszerűtlen felhasználásával szembeni garanciák erősítésével kell kezelni az adatvédelmi szabályozás területén.

KISS ANNA

FINSZTER GÉZA: RENDÉSZETTAN

Finszter Géza „A rendészet elmélete” című könyve 2003-ban jelent meg. Azóta sok minden történt ezen a területen. A napokban a Dialóg Campus gondozásában napvilágot látott, „Rendészettan” című kiadás tankönyvnek készült, és a rendészettudománnyal kapcsolatos kutatásokról, valamint azok eredményeiről számol be, tartalmazva mindazon ismereteket, melyek az egyetemi szintű rendészeti szakemberképzés elengedhetetlen feltételeinek számitanak.

A könyv által feldolgozott tudásanyag interdiszciplináris, hiszen több tudomány- és szakterületet érint, úgymint alkotmányjog, közigazgatási jog, büntetőjog, kriminológia, kriminalisztika, büntetőeljárás jog és szociológia. Ezért nem csupán tankönyv, hanem egyben tudományos vitairat is, ahol a szerző saját véleményének megjelenítése az olvasót is gondolkodásra készíti, nem csak a tények befogadására. Így a Rendészettan több követelményt is kielégít. Egyrészt hozzájárul ismereteink gyarapodásához. Másrészt asszociációra is készíti, új ötleteket ad jövőbeli kutatásokhoz. Éppen ebben rejlik az egyik jelentősége, ugyanis ahhoz, hogy egy könyvet jó minőségűnek ítéljünk, az is kell, hogy az asszociációkat keltsen, új felismerésekre ösztönözzön, olyan felismerésekre, melyek korábbi magától értetődőségeket kérdőjeleznek meg. Finszter Géza könyve ennek a szempontnak is megfelel. Harmadrészt pedig azért is színvonalasnak tartom Finszter könyvét, mert ismereteit érthetően, rendszerezetten adja közre: abból, amit ismer, azt tudatja velünk, ami gondolatmenete szempontjából valóban releváns. Elválasztja azt, amit valóban közölni kell, attól, amit tud ugyan, de nem tartozik az ismertetni kívánt területhez.

A könyv tíz fejezetből áll:

- I. fejezet – A rendészet fogalma
- II. fejezet – Közrend, közbiztonság, jogbiztonság
- III. fejezet – Közigazgatás – rendészeti igazgatás
- IV. fejezet – A rendészet személyzete
- V. fejezet – A rendészeti közhatalom forrásai
- VI. fejezet – A rendészeti rendszer

- VII. fejezet – Rendészeti stratégiák
- VIII. fejezet – Alkotmányos alapok
- IX. fejezet – A rendészet joga és a rendészettudomány
- X. fejezet – A rendőr a város polgára

Az első fejezet egyfajta szótár, mely segíti az olvasót abban, hogy eligazodhasson a rend és a biztonság témájában, a pontos meghatározások közreadásával. A második fejezetben a szerző a rendészet társadalmi rendeltetéséről ír, a harmadikban elhelyezi a rendészetet a közigazgatás teljes rendszerében, a negyedikben pedig képet ad a szolgálatról, a szakmai hozzáértésről és a hivatáserkölcsekről.

Az ötödik fejezet rávilágít arra, hogy mi az állam kötelezettsége a közbiztonság és a közrend területén, a hatodikban a szerző bemutatja azt a bonyolult szervezeti hálózatot, amelynek feladata a társadalom védelme.

A hetedik fejezet áttekinti a rendészeti fejlesztés célkitűzései mellett annak megvalósítási feltételeit is. A nyolcadik fejezet bemutatja a rendészet Alaptörvényben elfoglalt helyét. Ezt követően a kilencedik fejezet a rendészettudomány mint új tudományterület kialakulásáról szól, az utolsó fejezet pedig arról ad számot, hogy miként jutott el a társadalmak védelme a civilizációs fundamentumoktól a mai nemzetközi együttműködésig.

Finszter könyve áttekinthető és összefoglaló képet ad a rendészet egészéről. A könyvet olvasva megerősödik bennünk a meggyőződés, miszerint az igazságszolgáltatással foglalkozók számára is fontos a közigazgatás ismerete, mivel a jogalkalmazás hétköznapijaiban nem lehet megenni enélkül.

Ahogy már Finszter korábbi könyvének is fontos része volt, a Rendészettanban is megjelennek a különböző működési modellek. A büntetőeljárás joggal foglalkozókat leginkább talán az igazságszolgáltatáshoz fűződő viszony alapján kategorizált felderítő vagy processzuális típusú rendőrség érdekli, már csak azért is, hiszen Magyarországon a Be. reformja során ezek a kérdések is előkerültek.

Az új Be. alapján a nyomozás folyamán, a felderítés alatt a nyomozó hatóság széleskörű jogosítványokat kap. A felderítési szakban a nyomozó hatóság teljes felelőssége érvényesül: mivel a nyomozó hatóság önállóan jár el, így a felelősség is az övé, ugyanakkor az ügyészség hatásköre csökken, és itt kizárólag a törvényességi felügyeletnek megfelelő intézkedésekért felel.

A régi Be.-ben a rendészeti és bűnügyi feladatok nem különültek el élesen egymástól, és előfordult, hogy bűnügyi tevékenységet az ágazati törvény szabályai szerint végeztek (titkos információgyűjtés). Emellett a régi Be. speciális szabályrendszert alkotva lehetővé tette az eredmény bizonyítékként történő felhasználását. Ez a speciális szabályrendszer okozta a legtöbb bizonyítási problémát (kizárt, kirekesztett vagy csekély bizonyító erejű bizonyíték). A probléma a szabályozás kettősségének és a rendészeti, valamint a büntelődési feladatok keveredésének volt köszönhető. Ezért az új Be. a rendészet bűnmegelőzési és egyéb feladatait elválasztotta a büntelődéstől és összehangolta az ágazati törvényeket a Be.-vel.

Finszter Géza könyve a Studia Universitatis Communa sorozat részeként jelent meg 2018-ban.

VÁLOGATÁS A SZAKIRODALOMBÓL¹

Büntetőjog, büntetőeljárási jog

Ambrus István – Németh Imre (szerk.): *Büntetőjogi dolgozatok Gellér Balázs születése ötvenedik évfordulójának ünnepére.*

Dialóg Campus, Budapest, 2018

Polgári jog/polgári eljárési jog

Jóri András – Soós Andrea Klára: *A GDPR magyarázata.*

HVG – ORAC, Budapest, 2018

Klein Tamás – Szabó Endre Győző – Tóth András: *Technológia jog – Robotjog – Cyberjog.*

Wolters Kluwer, Budapest, 2018

Péterfalvi Attila – Révész Balázs – Buzás Péter: *A GDPR magyarázata.*

Wolters Kluwer, Budapest, 2018

(várható megjelenés 2018. IV. negyedév)

Szinter György (szerk.): *Alkalmazott jogszabályok: polgári eljárásjog.*

Lezárva 2018. augusztus 8.,

HVG-ORAC – Novissima, Budapest, 2018

Zódi Zsolt: *Platformok, robotok és a jog. Új szabályozási kihívások az információs társadalomban.*

Gondolat, Budapest, 2018

¹ Összeállította: Jónás Irén könyvtáros, Országos Kriminológiai Intézet.

Alkotmányjog/Közigazgatási jog

Baranyi Bertold – Homoki Péter – Kovács A. Tamás: *Magyarázat az elektronikus ügyintézésről szóló törvényhez.* Wolters Kluwer, Budapest, 2018

G. Karácsony Gergely (szerk.): *Az elektronikus eljárások joga.* Gondolat, Budapest, 2018

Jogtörténet

Veress Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete.* Forum Iuris, Kolozsvár, 2018

